

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΤΟΣ 32ον

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1969

ΑΡΙΘ. 300

ΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΕΦΟΔΙΑ ΤΟΥ ΗΓΕΤΟΥ(*)

Στή μάχη για τή σωτηρία τής νεότητος χρειάζονται μαχηταί, αλλά μαχηταί πάνοπλοι, πού θά δυνηθοῦν «πάντα τὰ θέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σθέσαι» (Ἐφες. στ' 16). «Ἐάν γάρ ἐκάστῳ πράγματι ἐπιστήμης καί ἐμπειρίας χρειαί, πολλῶ πλείον ἐν τοῖς τοιούτοις» τονίζει ὁ Μ. Βασίλειος. Αὐτή ἡ ἐμπειρία καί ἡ πανοπλία εἶναι καί πρέπει νά εἶναι τὸ γνώρισμα τοῦ μαχητοῦ. Ἔτσι θά μπορέση νά σταθῆ κοντὰ στή νεότητα σάν ἐργάτης τοῦ καλοῦ, σάν μαχητῆς τοῦ Χριστοῦ, πού συναισθάνεται τὴν εὐθύνη καί τὴν ἡγετική θέσι πού τὸν καλεῖ ὁ Θεός.

Ἐνὸς ἡγέτου τῆς νεότητος ποιά μπορεῖ νά εἶναι τὰ ἐφόδια;

1. Ἡ πνευματικότης.

Ἡ πνευματικὴ τροφοδοσία τῆς νεότητος γίνεται μόνον ἀπὸ πνευματικούς ἀνθρώπους. Δηλαδή ἀπὸ ἐκείνους πού ἔχουν σχηματίσει μέσα τους ἕνα κόσμο σταθερῶν πνευματικῶν καί ἠθικῶν ἀξιῶν μὲ ἀπόλυτο κύρος καί πού φροντίζουν νά τις ἐφαρμόζουν στή δική τους ζωὴ, ἀλλὰ καί στή ζωὴ τῶν ἄλλων. Οἱ αἰώνιες ἀλήθειες τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι ὁ κανὼν καί ὁ γνώμων τῆς ζωῆς τους. Δὲν σταματοῦν στὸ φλοιοῦ, προχωροῦν στὸ βάθος τῆς ψυχῆς των. Ἐμπνέονται ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὥστε νά μποροῦν νά λέγουν μὲ τὸν ἀπόστολον Παῦλον: «ἡμεῖς νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν». Ὁσο ὁ ἐργάτης τῆς νεότητος εἶναι πνευ-

ματικός ἀνθρώπος, τόσο θά μπορῆ νά βοηθήσῃ τὰ νεῖτα νά βροῦν τὴν ἀληθινὴ πνευματικὴ πορεία τους.

2. Μόρφωσις συγκροτημένη.

Ἀπαραίτητος ἀνάγκη νά συμπληρωθῇ καί ἐκσυγχρονίζῃ τὸν μορφωτικό του ἐξοπλισμὸ ὁ ἡγέτης τῆς νεότητος. Σάν ὄπλο γιὰ νά αἰχμαλωτίσῃ «πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ». Μόρφωσις πού θά περιλαμβάνῃ μιὰ ξεκαθαρισμένη κοσμοθεωριακὴ τοποθέτησι, καί θά συνδυάζῃ τὴν θύραθεν σοφία μὲ τὴν ἄνωθεν σοφία. Μακρὰν ἢ μονομέρεια καί ἡ ἀνεπάρκεια. Μπροστὰ στὰ ποικίλα ρεύματα τῆς ἐποχῆς ν' ἀντιτάξῃ τὴ γερὴ καί θεμελιακὴ μόρφωσι, καί μάλιστα στὶς πολλὰς γνώσεις νά ἀντιπαραθέσῃ τὴ γ ν ῶ σ ι.

3. Συνέπεια.

Μεταξὺ λόγων καί ἔργων. Νά φαινώμαστε ἐκείνοι πού εἴμαστε. Νά πιστεύωμε εἰλικρινὰ καί θαθεῖα, χωρὶς ἢ ζωὴ μας νά θέτῃ ἐρωτηματικά. Νά ὀμιλοῦμε ὄχι μόνον μὲ τὸ στόμα, ἀλλὰ καί μὲ τὴ ζωὴ καί τὴν πράξι. Ἡ νεότης ἐπισημαίνει καί προσέχει πολὺ ἐάν ὁ ὀδηγὸς τῆς εἶναι συνεπὴς πρὸς ὅσα διδάσκει ἢ ὄχι.

4. Πνεῦμα θυσίας.

Φυσικὴ συνέπεια τῆς συνεπειᾶς. «Καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω» ἔλεγε ὁ κατ' ἐξοχὴν πνευματικὸς ἡγέτης, ὁ μέγας Παῦλος. Αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας ἐνθουσιάζει καί ἐμπνέει καί θερμαίνει τὶς καρδιὰς τῶν νέων. Τὶς συγκλονίζει πραγματικά, ἀνοίγει δρόμους καί πείθει. Ὁρθῶς ἐγράφη ὅτι: «ζητοῦνται κοι-

(*) Περίληψις ὀμιλίας εἰς συνάντησιν στελεχῶν τῶν Σ. Χ. Σ. «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος» τὴν 23 Φεβρουαρίου 1969.

ωνικοί ήρωες που θάναι κάθε στιγμή έτοιμοι για την πιο μεγάλη προσφορά στην κοινωνία». Με οδηγό, πρό πάντων, το αιώνιο πρότυπο της υπερτάτης θυσίας, τόν Κύριον.

5. *Ή αποσαφήνισις αρχῶν καὶ ἐμμο- νῆ εἰς αὐτάς.*

Με ἐπιμέλεια καὶ φροντίδα ἐκεῖνα που πρεσθεύει ὁ ἡγέτης τὰ ἔχει ξεκαθαρισμένα. Στὰ ζητήματα τῆς πίστεως ἐκεῖνα που διδάσκει ἢ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία. Σ' αὐτὰ μόνον ἐμβάθυνσις καὶ ἐμπέδωσις (ιδὲ Συζήτησις 1968, σ. 217). Με τὴ θεβαιότητα ὅτι: «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι τοῦ Χριστοῦ οὐ μὴ παρέλθωσι» (Ματθ. κδ' 35). Δὲν παρασύρεται ἀπὸ τὶς θαρύγδουπες ἰδέες καὶ ἐπαγγελίαις. Ἐχει θεμελιώσει τὶς πεποιθήσεις του ἐπὶ τὸν Θεμέλιον. Τοῦ εἶναι ἄγνωστος ἢ σύγχυσις μετὰ τὶς ἀντιφατικὰς ἰδέαις. Ἐτσι δύναιτο νὰ στηρίξη τὴν ἀσταθῆ νεότητα.

6. *Ἀληθινὴ κοινωνικότης.*

«Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἴδιον τῆς φύσεως ἡμῶν, ὡς τὸ κοινωνεῖν ἀλλήλοις καὶ χρῆζειν ἀλλήλων καὶ ἀγαπᾶν τὸ ὁμόφυλον» λέγει ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος. Τὴν ἀνάπλασις τῆς νεότητος, τῆς αὐριανῆς κοινωνίας, θὰ τὴν ἐπιτύχη ἐκεῖνος που ἔχει μιὰ γνώσι καὶ ἐμπειρία τῆς συγχρόνου κοινωνικῆς ζωῆς. Καὶ μάλιστα τῶν ὕλικῶν καὶ πνευματικῶν τῆς ἀναγκῶν. Νὰ ἴδῃ τὴ θεβαιότητα ὅτι εἶναι ἕνας προσγειωμένος ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ ἀκλινῆς στὶς αἰώνιαι ἀξίαις που ἐκπροσωπεῖ. «Ἡ ἀνεύρεσις τῆς πνευματικῆς σχέσεως μεταξὺ τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνίας ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀληθῆ κοινωνικότητα («Ἐφηβος καὶ Κοινωνία» σ. 5).

7. *Συνεργάσιμος ἄνθρωπος.*

Μιὰ ἄλλη ἀπαιτήσις: Νὰ συνεργάζε-ται μετὰ τοὺς ἄλλους. Νὰ μετέχη ταπεινά, ἀπλᾶ, ἀνυστερόβουλα στὴν κοινὴ προσπάθεια διὰ τὴν πνευματικὴ τροφοδοσία τῆς νέας γενεᾶς. Ὁχι ὅπως νομίζει, ὄχι σύμφωνα μετὰ τὶς προσωπικὰς

του ἀπλῆς προτιμήσεις, οὔτε με τρόπο που δὲν ἀπέχει ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἀναρχίας. Ὁ ἐγωκεντρισμὸς μέγας ὀγκόλιθος στὴ συνεργασία. Ἐνθουσιασμὸς καὶ συνετὴ πρωτοβουλία μέσα στὸ πνεῦμα καὶ τὶς ἀρχὰς καὶ κατευθύνσεις τῆς κοινῆς πορείας. Διαφορετικὰ ἰσχύει: «ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει».

8. *Πνεῦμα μαθητείας.*

Ἡ αὐτάρκεια μέγας κίνδυνος. Τὸ γνῶρισμα τῶν ἡμιμαθῶν. Ἀπαραίτητος ἢ ἀνάγκη νὰ προστρέξη ὁ ἐργάτης τοῦ καλοῦ σ' ἐκείνους που διαθέτουν καὶ σοφία καὶ πείρα καὶ εἶναι προικισμένοι μετὰ ἡγετικὰς ἰκανότητες. Ἐτσι θὰ ἀυξάνη τὴν πείρα τῆς ζωῆς, που τόσο θὰ βοηθῆ στὸ ἔργο τῆς νεότητος.

9. *Ὁ ἄρτιος ἄνθρωπος.*

Ἡ παραγγελία τοῦ ἀποστόλου Παύλου τὸ λέγει: «ἵνα ἄρτιος ἦ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρητισμένος» (Β' Τιμ. γ' 17). Καὶ στὰ βιβλία τοῦ Ἰνστιτούτου Ἰατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς τονίζεται: «ἡ διαμόρφωσις μιᾶς ἀληθοῦς προσωπικότητος εἶναι συστηματικὴ πολλῶν παραγόντων καὶ δὴ παραγόντων ψυχικῆς καλλιέργειας καὶ ἀγωγῆς». Στὸ σημερινὸ μηχανοκρατούμενο κόσμον ἀνάγκη νὰ παρουσιάσωμε τὸν ἄρτιον ἄνθρωπον που ἀπεργάζεται ὁ Χριστὸς τῆς ἀληθείας καὶ τῆς χάριτος. Εἶναι τὸ ὑπόδειγμα που ἐμπνέει τὴν νεότητα καὶ δι' αὐτὸ τὸ ἀντιγράφει.

Ὁ ἡγέτης τῆς νεότητος, καλλιιεργημένος πνευματικὰ, ἀποκαλύπτει τὸν πλοῦτον τῶν χριστιανικῶν αἰσθημάτων του, τὴν φροντίδα καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὴν προκοπὴ τῆς νεότητος. Γλυκὺς, προσηνῆς, εὐγενῆς, χαρούμενος. Ὁχι θεατῆς, ἀλλὰ πρόθυμος στὴν κάθε ἀνάγκη. Με ἰσχυρὸ τὸ αἶσθημα τῆς εὐθύνης καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν νέα γενεὰ καὶ με αὐτοθυσία ἀγωνίζεται στὸ σίβη τῶν εὐγενῶν ἀγῶνων, γεμᾶτος πίστι, ζωντάνια καὶ ἰδύναμι.

Ἄρχιμ. ΑΝΑΡΓ. ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΣΙΩΠΗ

1. Ἡ θροχή σταμάτησε καὶ τὸ κρουστάλλινο κελάδημα κάποιου πουλιοῦ μᾶς ἀναγγέλλει τὴ διαφορά πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸν Παράδεισο καὶ στὴν Κόλαση.

2. Ὁ Θεός, ὁ Δημιουργὸς καὶ Σωτήρ μας, μᾶς ἔδωσε γλώσσες γιὰ νὰ Τοῦ μιλάμε, ἀφοῦ ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς καὶ οἱ γλώσσες μας εἶναι τὰ κλειδιά πού ἀνοίγουν στοὺς ἄλλους τὸν Οὐρανό.

Ἄλλὰ ὅταν ὁ Κύριος ἔρχεται σὰν τὸν Νυμφίο, δὲν μπορούμε πιά νὰ ποῦμε τίποτ' ἄλλο παρὰ μόνο πὼς Ἐκεῖνος ἔρχεται καὶ πὼς πρέπει νὰ θγοῦμε ἀπὸ τὰ σπῆτια μας γιὰ νὰ Τὸν ἀνταμώσουμε. «Ἴδου ὁ Νυμφίος ἔρχεται, ἐξέρχεσθε εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ»!

Καὶ τότε, «ἐξερχόμεθα» γιὰ νὰ Τὸν ἀνταμώσουμε στὴ μοναξιά. Ἐπικοινωνοῦμε μαζί Του χωρὶς λόγια, μόνοι, χωρὶς ἐπιχειρηματολογικοὺς λογισμοὺς, στὴν ἀπόλυτη σιωπὴ ὀλόκληρης τῆς ὑπαρξῆς μας.

Ὅταν αὐτὸ πού ἔχουμε νὰ ποῦμε δὲν προορίζεται παρὰ μόνον γιὰ Κεῖνον, δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ εἰπωθεῖ μετὰ λόγια. Ὅ,τι δὲν προορίζεται νὰ εἰπωθεῖ, δὲν εἶναι κἄν εὐκόλο νὰ τὸ ζήσουμε ἐμπειρικά σ' ἐπίπεδο τέτοιο πού νὰ μπορούμε συγκεκριμένα νὰ τὸ ἀναλύσουμε. Ξέρουμε ὅτι δὲ μπορούμε νὰ τὸ ποῦμε γιὰτί δὲ λέγεται.

Ἄλλὰ πρὶν νὰ φτάσουμε σ' ἐκεῖνο τὸ σημεῖο πού θρῖσκονται μόνο τὰ «ρήματα ἄρρητα» καὶ ἀδιανόητα, τὸ πνεῦμα πλανιέται ἀκόμα στὰ σύνορα τῆς γλώσσας μετὰ τὸ ρῶτημα ἂν θὰ πρέπει ἢ ὄχι νὰ παραμείνει ἀπὸ τὴ γνωστή του πλευρὰ τῶν συνόρων, ὥστε νάχει κάτι νὰ δώσει καὶ στοὺς ἄλλους. Κι' ἐδῶ εἶναι ἡ δοκιμασία γιὰ ὄσους ἐπιθυμοῦν νὰ διαβοῦν τὰ σύνορα. Ἄν δὲν εἶναι ἀπο-

φασισμένοι ν' ἀφήσουν πίσω τους τὸ δικό τους τρόπο νὰ σκέπτονται καὶ τὰ δικά τους λόγια, τότε, δὲ θὰ μπορέσουν νὰ ταξιδέψουν μακρύτερα.

3. Κυρίως, νὰ μὴν εὔχεσαι νὰ σ' ἀγαπᾶ καὶ νὰ σὲ παρηγορεῖ ὁ Θεός, ἀλλὰ νὰ εὔχεσαι νὰ Τὸν ἀγαπᾶς ἐσὺ πάνω ἀπ' ὅλα.

Νὰ μὴν εὔχεσαι ἀνήσυχια γιὰ τοὺς ἄλλους νὰ θρῖσκουν παρηγοριά στὸ Θεό, ἀλλὰ νὰ τοὺς βοηθᾶς καλύτερα νὰ Τὸν ἀγαπήσουν.

Νὰ μὴ ζητᾶς παρηγοριά μιλώντας γιὰ τὸ Θεό, ἀλλὰ νὰ μιλάς γιὰ Κεῖνον μετὰ τέτοιο τρόπο ὥστε νὰ δοξάζεται τ' ὄνομά Του.

Ἄν πραγματικὰ Τὸν ἀγαπᾶς, τίποτα δὲν θὰ μπορέσει ποτὲ νὰ σὲ παρηγορήσει παρὰ μόνον ἡ δόξα Του. Καὶ ἂν, πάνω ἀπ' ὅλα, ἐπιζητεῖς μόνον τὴ δικιά Του δόξα, τότε θὰ θρεθεῖς συνάμα ἀρκετὰ ταπεινὸς ὥστε νὰ δεχθεῖς ἀπ' τὸ χέρι Του τὴν παρηγοριά.

Ἄν ζητᾶς πάνω ἀπ' ὅλα τὴ δόξα Του, θὰ ξέρεις πὼς ὁ καλύτερος τρόπος νὰ παρηγορήσεις τὸν συνάνθρωπό σου εἶναι νὰ τὸν μάθεις ν' ἀγαπᾶ τὸ Θεό. Σὲ τίποτ' ἄλλο δὲν ὑπάρχει ἀληθινὴ εἰρήνη.

Ἄν εὔχεσαι τὰ λόγια σου γιὰ Κεῖνον νάχουν νόημα, πρέπει νὰ ξεχειλίζουν ἀπ' τὸ ζῆλο τῆς δόξας Του. Γιατί ἂν οἱ ἄκροαταί σου καταλάβουν πὼς μιλάς μ' αὐταρέσκεια, τότε θὰ κατηγορήσουν τὸ Θεό σου πὼς δὲν εἶναι παρὰ σκιά. Ἄν ἀγαπᾶς τὴ δόξα Του, θὰ ζητήσεις αὐτὴ τὴν ἀνωτερότητα καὶ δὲν θὰ τὴ θρεῖς παρὰ μόνον στὴ σιωπῇ.

Ἄς μὴν ἐπιζητοῦμε λοιπὸν παρηγοριά στὴν πεποίθησι ὅτι εἵμαστε καλοί, ἀλλὰ στὴ θεβαιότητα πὼς Ἐκεῖνος εἶναι ὁ μόνος ἅγιος, ὁ μόνος ἀγαθός.

Πολύ συχνά, ή σιωπή μας και οι προσευχές μας συντελούν περισσότερο στο να διδάξουμε τους άλλους πώς να γνωρίσουν το Θεό, απ' όλα τα λόγια που θα μπορούσαμε να τους πούμε. Το απλό γεγονός ότι επιθυμείς να δοξάσεις το Θεό μιλώντας γι' Αυτόν, δεν είναι και σίγουρο σημάδι πώς θα το επιτύχεις. Κι' αν Έκείνος σε προτιμά σιωπηλό; Δεν έμαθες ποτέ ότι ή σιγή Τόν δοξάζει;

4. "Αν άποτραβηχτείς στη μοναξιά με γλώσσα σιωώσα, ή σιωπή τών άλλων όντων θα σε κάνει συμμετοχο της ήσυχίας τους.

"Αν όμως άποτραβηχτείς στη μοναξιά με σιωπηλή καρδιά, τότε ή σιωπή της δημιουργίας θα σου μιλήσει δυνατότερα από τις γλώσσες τών ανθρώπων και τών άγγέλων.

5. "Η σιγή της γλώσσας και της φαντασίας καταργεί τα σύνορα που υπάρχουν ανάμεσα σ' έμας και σ' όλα όσα ζούνε μόνο για το Θεό και όχι για τόν έαυτό τους. "Αλλά ή σιγή κάθε άχρηστης επιθυμίας καταργεί τα σύνορα που υπάρχουν ανάμεσα σ' έμας και στο Θεό. Και τότε, ζούμε μοναδικά μέσα Του.

Τότε, τα όντα που δεν έχουν λαλιά, δεν μάς μιλάν άπλως με τη σιωπή τους. Με μια πολύ βαθύτερη σιωπή, μάς μιλά ο Ίδιος ο Κύριος, κρυμμένος στο κέντρο του έαυτού μας.

6. Έκείνοι που αγαπούν τόν Ίδιο τους τόν θόρυβο, δεν σέβονται τίποτα. Συνεχώς παραβιάζουν τη σιωπή του δάσους, του βουνού και της θάλασσας. Πηγαίνουνόρχονται προς κάθε κατεύθυνση με τα τροχοφόρα τους μέσα στη σιωπηλή φύση, γιατί φοβούνται πώς ή ήσυχία της πλάσης μπορεί να τους κατηγορήσει για την κενότητά τους. "Η ανάγκη τους για γρήγορη κίνηση, άγνοεί την ήσυχία της φύσης, με τη δικαιολογία πώς πηγαίνουν προς κάποιον ώρισμένο σκοπό. Το βουερό άεροπλάνο με τόν θόρυβο και τη φαινομενική του δύναμη, όπως και με την κατεύθυνση που παίρνει, μοιάζει, για μια στιγμή, να έξου-

δετερώνει την πραγματικότητα που έχουν τα σύννεφα κι' ο ούρανός. Κι' όμως, τó άεροπλάνο άπομακρύνεται κι' ή σιωπή τ' ούρανού παραμένει. "Όταν τ' άεροπλάνο θάχει διαλυθεί, ή ήσυχία τών νεφών δεν θάχει αλλάξει. Οι θόρυβοί μας, οι δουλειές, οι σκοποί μας και όλες οι φουσκωμένες δηλώσεις μας για τούς σκοπούς μας, για τις δουλειές μας, για τούς θορύβους μας: αυτά, είναι ή ψευδαπάτη.

"Ο Θεός είναι παρών και ή σκέψη Του ζη και γρηγορεί μέσα στην πληρότητα και στο θάθος και στο πλάτος κάθε σιγής που υπάρχει στον κόσμο. "Ο Κύριος παρακολουθεί τις άμυγδαλιές για την έκπλήρωση τών λόγων Του (Έρεμ. 1: 11).

"Αν περάσει άπόψε ή αύριο άεροπλάνο, αν υπάρχουν ή όχι άυτοκίνητα στον έξοχικό δρόμο, αν μιλάν οι άνθρωποι στους άγρους, αν υπάρχει ή όχι ραδιόφωνο στο σπίτι, όπως κι' αν είναι: τα δέντρα όμως, εκείνα, θ' αντίσουν σιωπηλά.

"Αν τόν σπίτι είναι άδειο ή γεμάτο από παιδιά, αν οι άνδρες δουλεύουν στη πόλη ή δουλεύουν με τρακτέρ στους άγρους, αν τόν καράβι μπαίνει στο λιμάνι γεμάτο τουρίστες ή γεμάτο στρατιώτες, όμως ή άμυγδαλιά, εκείνη, μέσα στη σιωπή, θα δώσει τόν καρπό της.

7. "Υπάρχουν άνθρωποι που, γι' αυτούς, τόν δένδρο δεν έχει όντότητα μέχρι τη στιγμή που θ' άποφασίσουν να τόν κόψουν, τόν ζωό δεν έχει καμιά αξία ως την ώρα που θ' άποφασίσουν να τόν στείλουν στο σφαγείο, άνθρωποι που δέ μπορούν να δούν κάτι μέχρις ότου άποφασίσουν να τόν καταχραστούν και που ποτέ δέ θα πρόσεχαν ό,τιδήποτε αν δεν έπρόκειτο να τόν καταστρέψουν.

Τέτοιοι άνθρωποι, δεν μπορούν να γνωρίζουν τη σιωπή της αγάπης: γιατί ή αγάπη τους δεν είναι παρά ή άπορρόφηση της σιωπής του άλλου μέσα στο δικό τους θόρυβο. Κι' επειδή δεν γνωρίζουν τη σιωπή της αγάπης, δέ μπορούν να γνωρίζουν ούτε τη σιωπή του Θεού, που είναι ή "Αγάπη και

δέν καταστρέφει εκείνο πού ἀγαπᾶ καί εἶναι ὑποχρεωμένος ἀπό τόν ἴδιο Του τὸ νόμο τῆς Ἀγάπης Του νά δίνει ζωὴ σ' ὄλους ὅσους ἐλκύει μέσα στὴ σιωπὴ Του.

8. Ἡ σιωπὴ δὲν ὑπάρχει στὴ ζωὴ μας σὰν αὐτοτελὴ σκοπός. Ἡ σιωπὴ εἶναι ἢ μητέρα τοῦ λόγου. Μιά ὀλόκληρη ζωὴ σιωπῆς ἀποθλέπει σὲ μιὰ τελικὴ ὁμολογία, πού θὰ εἰπωθεῖ μὲ λόγια: τὴν ὁμολογία γιὰ ὅ,τι πιστέψαμε καί γι' αὐτὰ ζήσαμε.

Ἡ ζωὴ κι' ὁ θάνατος, τὰ λόγια καί ἡ σιωπὴ, ὅλα μᾶς δίνονται ἐξ αἰτίας τοῦ Χριστοῦ. Στὸ Χριστὸ πεθαίνουμε στὴ σάρκα καί ζοῦμε στὸ πνεῦμα. Σ' Ἐκεῖνον, πεθαίνουμε στὴν ψευδαπάτη καί ζοῦμε στὴν ἀλήθεια. Μιλᾶμε γιὰ νά Τόν ὁμολογήσουμε καί σωπαίνουμε γιὰ νά Τόν σκεπτώμασθε, γιὰ νά εἰσδύουμε, ὄλο καί θαθύτερα, μέσα στὴ δικιά Του σιωπὴ, πού εἶναι συνάμα, ἡ σιωπὴ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ζωῆς, ἡ σιωπὴ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς καί ἡ εἰρήνη τῆς αὐγῆς τοῦ Πάσχα.

9. Δεχόμαστε τὴ σιωπὴ τοῦ Χριστοῦ στὴν καρδιά μας ὅταν πρῶτα ὁμολογήσουμε, ἀπ' τὴν καρδιά μας, τὸ λόγο τῆς πίστεως. Ἐπεξεργαζόμεθα τὴ σωτηρία μας μέσα στὴ σιωπὴ καί στὴν ἐλπίδα. Ἡ σιωπὴ εἶναι ἡ δύναμη τῆς ἐσωτερικῆς μας ζωῆς. Ἡ σιωπὴ εἰσδύει μέσα στὴν ἴδια τὴν οὐσία τῆς ἠθικῆς μας ὑπαρξῆς ὥστε, ἂν δὲν ἔχουμε σιωπὴ, δὲν ἔχουμε καί ἠθική. Ἡ σιωπὴ, μυστηριωδῶς, ὑπεισέρχεται στὴν ἐξάσκησιν κάθε ἀρετῆς καί τὴν προφυλάσσει ἀπὸ τὴ φθορά.

Μὲ «σιωπὴ» τῆς ἀρετῆς, θέλω νά πῶ τὴν ἀγάπην πού δίνει σὲ κάθε ἀρετὴ τὴν ὑπερφυσικὴ ζωὴ της καί πού εἶναι «σιωπηλὴ» γιὰ τὴν ἔχει τὴν ρίζην της μέσα στὸ Θεό. Χωρὶς μιὰ τέτοια σιωπὴ, οἱ ἀρετές μας εἶναι μόνο κατ' ἐπίφασιν, ἕνας ἐξωτερικὸς θόρυθος, μιὰ ἐκδήλωσι τοῦ τίποτα, γιὰ νά εἶναι ἀρετές, πρέπει νά ἐκφράζουσαν τὴν ἐσώτερη ἀγάπην τους, πού ἡ σιωπὴ τῆς εἶναι κάτι ξεχωριστό. Γιὰ τὴν μέσα σ' αὐτὴ τὴ σιωπὴ, κρύβεται ἕνα Πρόσωπο: ὁ Χριστός, κρυμ-

μένος, ὅπως Τὸν ἐκφράζει, προαιώνια, ὁ Πατήρ, μέσα στὴ σιωπὴ Του.

10. Ἄν γεμίσουμε τὴ ζωὴ μας μὲ σιωπὴ, τότε θὰ ζοῦμε μέσα στὴν ἐλπίδα. Ὁ Χριστὸς θὰ ζῆ μέσα μας καί θὰ δινη μεγάλο νόημα στὶς ἀρετὲς μας. Ἐν καιρῷ, θὰ Τόν ὁμολογοῦμε ἄφοβα μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους κι' ἡ ὁμολογία μας αὐτὴ θὰ ἔχει πολὺ νόημα, γιὰ τὴν θὰ εἶναι ριζωμένη στὴ βαθειὰ σιωπὴ. Θὰ ξυπνᾶ τὴ σιωπὴ τοῦ Χριστοῦ καί στὶς καρδιὰς ἐκείνων πού θὰ μᾶς ἀκοῦν, ὥστε κι' ἐκεῖνοι θὰ σωπαίνουσαν καί θ' ἀρχίζουν νὰ θαυμάζουσαν καί ν' ἀκοῦν. Γιὰ τὴν θ' ἀρχίζουν ν' ἀνακαλύπτουσαν τὸν ἀληθινὸ τους ἑαυτό.

Ἄν ἡ ζωὴ μας ξεχύνεται σὲ ἄχρηστα λόγια, ποτὲ δὲν θ' ἀκούσουμε τίποτα στὰ θάθη τῆς καρδιᾶς μας, ἐκεῖ πού ζῆ καί μᾶς μιλά, μέσα στὴ σιωπὴ, ὁ Χριστός. Δὲν θὰ γίνουμε ποτὲ κάτι καί, στὸ τέλος, ὅταν θὰ φθάσει ὁ καιρὸς νά ὁμολογήσουμε ποῖοι καί τί εἴμαστε, στὴν ὥρα τῆς ὑστατῆς κρίσεως, θὰ βρεθοῦμε ἄφωνοι: Θὰ τὰ ἔχουμε πεῖ ὅλα καί θὰ ἔχουμε ἐξαντλήσει τὸν ἑαυτό μας πρὶν κἂν βροῦμε νά ποῦμε κάτι!

11. Χρειάζεται νά ὑπάρχει κάποια ὥρα μέσα στὴν ἡμέρα γιὰ τὸν ἄνθρωπον πού καταστρώνει σχέδια, νά τὰ ξεχάσει ὅλα καί νά γίνῃ σὰ νά μὴν εἶχε ποτὲ τοῦ κανένα σχέδιον.

Χρειάζεται κάποια ὥρα, μέσα στὴν ἡμέρα, γιὰ τὸν ἄνθρωπον πού μιλά, νά σωπαίνει. Νά μένει ἢ σκέψη τοῦ ἄδεια ἀπὸ κάθε πρόταση καί ν' ἀναρωτιέται: τί νόημα ἔχουμε τάχα τὰ λόγια;

Χρειάζεται κάποια ὥρα, μέσα στὴν ἡμέρα, γιὰ τὸν ἄνθρωπον τῆς προσευχῆς, νά μπορεῖ νά προσεύχεται σὰ νά μὴν εἶχε ποτὲ τοῦ προσευχηθεῖ ὡς τώρα. Γιὰ τὸν ἄνθρωπον τῶν ἀποφάσεων, νά θάζει κατὰ μέρος τὶς ἀποφάσεις του σὰ νὰ τὶς εἶχε ὅλες παραθιάσει καί νά μαθαίνει μιὰ διαφορετικὴ σοφία: πῶς νὰ ξεχωρίζει τὸν ἥλιο ἀπὸ τὴν σελήνη, τ' ἀστέρια ἀπὸ τὸ σκοτάδι, τὴ θάλασσα ἀπὸ τὴν ξηρὰ, τὸν οὐρανὸ τῆς νύχτας ἀπὸ τὴν λοφοπλαγιά.

12. Ἡ σιωπὴ μᾶς μαθαίνει νά κάνου-

με διαχωρισμούς. Ἐκεῖνοι πού ἀποφεύγουν τή σιωπή, ἀποφεύγουν τοὺς διαχωρισμούς. Δὲν θέλουν νὰ βλέπουν καθάρα, προτιμοῦν τή σύγχυση.

Ὁ ἄνθρωπος πού ἀγαπᾷ τὸ Θεό, ἀναγκαστικά ἀγαπᾷ καὶ τή σιωπή, γιατί φοβᾶται μήπως χάσει τὸ κριτήριό τῶν διακρίσεων. Φοβᾶται τὸ θόρυβο πού ἀμβλύνει τὴν ἐμπειρία κάθε πραγματικότητος. Ἀποφεύγει τὴν ἀένη κίνηση πού μεταμορφώνει σὲ θαμπή μάζα ὅλα τὰ ὄντα καὶ σὲ πλῆθος ἀπὸ δυσδιάκριτα ἀντικείμενα.

Ὁ ἅγιος μπορεῖ νὰ εἶναι ἀδιάφορος γιὰ τὶς ἀτομικὲς του ἐπιθυμίες, ἀλλὰ δὲν εἶναι διόλου ἀδιάφορος γιὰ τὶς θέσεις πού παίρνει ἀπέναντι στὶς διαφορετικὲς μορφὲς τῆς πραγματικότητος.

13. Ἐνθάδε κεῖται ὁ ἄνθρωπος πού ἔκανε εἶδωλο τὴν ἀδιαφορία του.

Ἡ προσευχὴ του δὲν φώτιζε, ἀλλὰ ἔσθυνε τὴ φλόγα.

Ἡ σιωπὴ του δὲν πρόσεχε σὲ τίποτα, λοιπὸν δὲν ἄκουσε τίποτα καὶ δὲν εἶχε τίποτα νὰ πεῖ.

Ἄς ἔρθουν τὰ χελιδόνια νὰ χτίσουν τὶς φωλιές τους μέσα στὴν ἰστορία του καὶ νὰ διδάξουν στὰ μικρά τους νὰ πετοῦν πάνω ἀπ' τὴν ἔρημο πού εἶχε φτιάξει τὴν ψυχὴ του — κι' ἔτσι, δὲν θὰ μείνει ἄχρηστος γιὰ πάντα.

14. Δὲν πρέπει νὰ βλέπουμε τὴ ζωὴ σὰν ἓνα ἀδιάκοπο ρεῦμα ἀπὸ λόγια πού θὰ τὸ σωπάσει τελικὰ ὁ θάνατος. Ὁ ρυθμὸς τῆς ἀναπτύσσεται στὴ σιωπὴ, ἔρχεται στὴν ἐπιφάνεια σὲ στιγμὲς ἀναγκαστικῆς ἐκφράσεως, γυρίζει σὲ βαθύτερη ἀκόμα σιωπὴ, κορυφώνεται στὴν τελικὴ ὁμολογία κι' ὕστερα, ἡσυχά ἀνεβαίνει στὴ σιωπὴ τῶν Οὐρανῶν πού ἀντηχεῖ ἀπὸ τὰ αἰώνια δοξαστικά.

Ἐκεῖνοι πού δὲν γνωρίζουν ὅτι ὑπάρχει μετέπειτα ζωὴ ἢ δὲν μποροῦν νὰ ζήσουν μέσα στὸ χρόνο μὲ τὴ σκέψη ὅτι πρόκειται νὰ διανύσουν ὀλόκληρη τὴν αἰωνιότητά τους μέσα στὸ Θεό, ἀντιδρῶν μὲ συνεχῆ θόρυβο στὴν καρπερὴ σιωπὴ τῆς ἴδιας τους τῆς ὑπαρξῆς. Ἀκόμα κι' ὅταν ἡ γλῶσσα τους ἡσυχάζει, ἢ διάνοιά τους φλυαρεῖ χωρὶς τέ-

λος καὶ χωρὶς νόημα — ἢ θυθίζεται μέσα στὸν προστατευτικὸ θόρυβο τῶν μηχανῶν, τῆς κίνησης ἢ τῶν ραδιοφῶνων. Ἄν, πρὸς στιγμὴ, ἐξαντληθεῖ ὁ δικὸς τους θόρυβος, εὐχαριστοῦνται μὲ τοὺς θορύβους τῶν ἄλλων.

Εἶναι πολὺ τραγικὸ νὰ βλέπεις ἀνθρώπους πού δὲν ἔχουν τίποτα νὰ ἐκφράσουν, νὰ ἐκφράζονται συνεχῶς, σὰ νευρικοὶ σκοπευταὶ πού πυροβολοῦν συνεχῶς μέσα στὸ σκοτάδι, χωρὶς κἂν νὰ ὑπάρχει ἐχθρὸς. Ἡ αἰτία τῆς φλυαρίας τους εἶναι: ὁ θάνατος. Φαίνεται ὅτι ὁ θάνατος εἶναι ὁ ἐχθρὸς πού ἀντιμετωπίζουν κάθε στιγμὴ στὸ βαθύ σκοτάδι καὶ στὴ σιωπὴ τῆς ὑπαρξῆς τους. Ζαλίζονται μέσα στὸ θόρυβο. Ἀχρηστεύουν τὴν ἴδια τους τὴν ἀκοὴ μὲ στερημένα ἀπὸ νόημα λόγια καὶ δὲν ἀνακαλύπτουν ποτὲ ὅτι οἱ καρδιές τους θρίσκονται ριζωμένες σὲ μιὰ σιωπὴ πού δὲν εἶναι ὁ θάνατος, ἀλλὰ πού εἶναι ἡ ζωὴ. Φλυαροῦν μέχρι θανάτου γιατί φοβοῦνται τὴ ζωὴ σὰ νὰ εἶναι ὁ θάνατος.

15. Ὅλη μας ἡ ζωὴ θὰ πρέπει νὰ εἶναι μιὰ μελέτη τῆς ὑστατης καὶ σπουδαιότερης μαρτυρίας μας: τῆς ἐκλογῆς μας ἀνάμεσα στὴ ζωὴ καὶ στὸ θάνατο.

Ὅλοι θὰ πεθάνουμε. Ἄλλὰ οἱ διαθέσεις πού μ' αὐτὲς ἀντιμετωπίζουμε τὸ θάνατο, κάνουν τὸ θάνατό μας ἀκριβῶς αὐτὴ τὴν ἐκλογὴ ἀνάμεσα στὴ ζωὴ καὶ στὸ θάνατο.

Ἄν κατὰ τὴ διάρκειά τῆς ζωῆς μας διαλέξαμε τὴ ζωὴ, τότε ὁ θάνατός μας θὰ εἶναι μετάβαση ἀπ' τὸ θάνατο στὴ ζωὴ. Ἡ ζωὴ εἶναι κάτι πνευματικὸ καὶ τὰ πνευματικὰ εἶναι σιωπηλά. Ἄν τὸ πνεῦμα πού τροφοδότησε τὴ φλόγα τῆς φυσικῆς ζωῆς στὰ σώματά μας φρόντισε νὰ τραφεῖ μὲ τὸ λάδι τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τότε, τὸ σῶμα πεθαίνει ἀλλὰ τὸ πνεῦμα ἐξακολουθεῖ νὰ καίει τὸ ἴδιο λάδι μὲ τὴ δικιά του φλόγα. Ἄν ὅμως τὸ πνεῦμα κἄνκε μὲ τὰ πρόστυχα λάδια τοῦ πάθους, τοῦ ἐγωῖσμοῦ, τῆς ὑπερηφάνειας, τότε, ὅταν ἔρχεται ὁ θάνατος, ἢ φλόγα τοῦ πνεύματος σβύνει μαζί μὲ τὸ φῶς τοῦ σώματος, γιατί δὲν ὑπάρχει πιά λάδι μέσα στὸ λύχνο.

Πρέπει κατά τη διάρκεια της ζωής μας να φροντίζουμε τους λύχνους μας και να τους γεμίζουμε με την αγάπη μέσα στη σιωπή, μιλώντας κάποτε και όμολογώντας τη δόξα του Θεού, ώστε ν' αυξάνουμε την αγάπη μας αυξάνοντας την αγάπη μέσα στους άλλους, αλλά διδάσκοντάς τους επίσης τους δρόμους της ειρήνης και της σιωπής.

16. "Αν την ώρα του θανάτου μας, ο θάνατος έρθει σαν ανεπιθύμητος ξένος, αυτό θα σημαίνει πώς κι' ο Χριστός στάθηκε πάντα για μās ένας ανεπιθύμητος ξένος. Γιατί, όταν έρχεται ο θάνατος, μαζί του έρχεται κι' ο Χριστός, δίνοντάς μας την αιώνια ζωή, που έξαγόρασε για μās με τόν ίδιο Του το θάνατο. Έκείνοι λοιπόν που αγαπούν την αληθινή ζωή, σκέπτονται συχνά το θάνατό τους. Η ζωή τους είναι γεμάτη σιωπή κι' αυτή είναι ή εκ τών προτέρων νίκη πάνω στο θάνατο. Η σιωπή κάνει πραγματικά το θάνατο ύπνρητή μας, τόν κάνει και φίλο μας. Σκέψεις και προσευχές που έχουν βάση τους τη σκέψη του θανάτου, μοιάζουν με τὰ δένδρα που μεγαλώνουν όπου υπάρχει νερό. Είναι σκέψεις δυνατές και νικούν το φόβο της δυστυχίας, γιατί έχουν νικήσει τὰ πάθη και τις έπιθυμίες. Στρέφουν το πρόσωπο της ψυχής, σε συνεχή προσμονή, προς το πρόσωπο του Χριστού.

17. "Αν λέω ότι μια δλόκληρη ζωή προσευχής αποβλέπει σε μια τελική όμολογία, δεν θέλω μ' αυτό να πω ότι όλοι μας πρέπει να προσπαθήσουμε να πεθάνουμε έχοντας στα χείλη μας ευλαβικά λόγια. Δεν είναι ανάγκη τὰ τελευταία λόγια μας νάχουν ειδικό και δραματικό νόημα και που θ' άξιζε ν' άπαθανατιστεί έγγράφως. Κάθε καλός

θάνατος, κάθε θάνατος που μās παραδίνει άπ' τις άβεβαιότητες του παρόντος κόσμου στην άδιάπτωτη ειρήνη και στη σιωπή της αγάπης του Χριστού, είναι άφ' έαυτού του μια όμολογία κι' ένας έπίλογος. Λέει, είτε με λόγια είτε χωρίς, πώς είναι καλό για τη ζωή να φτάσει στο προωρισμένο τέρμα της, για το σώμα να γυρίσει πίσω στη γή, για το πνεύμα ν' άνεβεί προς τόν Πατέρα, δια του έλέους του Κυρίου ήμων Ίησου Χριστού.

"Ενας σιωπηλός θάνατος είναι δυνατόν να μιλήσει περισσότερο με ειρηνική παρρησία από έναν άλλο θάνατο που τόν τονίζουν ζωηρές έκφράσεις. "Ενας μοναχικός θάνατος, ένας τραγικός θάνατος, μπορεί νάχει να πεί περισσότερα για την ειρήνη και το έλεος του Χριστού από πολλούς άλλους «άνετους» θανάτους.

Η παρρησία του θανάτου είναι ή παρρησία της ανθρώπινης φτώχειας που αντικρύζει τὰ πλούτη του θείου έλέους. "Όσο έντονότερα έχουμε συναίσθηση της υπέρτατης φτώχειας μας, τόσο μεγαλύτερο θα είναι το νόημα του θανάτου μας: και τόσο πιο μεγάλη θα είναι ή φτώχεια. Γιατί οί άγιοι ήταν εκείνοι που έπιθυμούσαν να είναι φτωχοί στη ζωή τους και που, πάνω άπ' όλα, έθρισκαν την αγαλλίασή τους στην υπέρτατη φτώχεια του θανάτου.

TOMAS MEPTON

Το τελευταίο κεφάλαιο από το βιβλίο του Τόμας Μέρτον: «Ο άνθρωπος δεν είναι Νησί».

Μετάφρασις: ΕΛΕΝΗΣ ΚΑΡΙΤΑ

ΒΙΟΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΣ(*)

Τὸ Πανεπιστήμιον τῆς ἀποστολικῆς πόλεως τοῦ ἁγ. Ἀνδρέου, ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων πνευματικῶν ἰδρυμάτων τῆς χώρας, τελεῖ τὴν κατ' ἔτος σεμνὴν ἑορτὴν τῆς 30ῆς Ἰανουαρίου, ἣτις ἀφιερῶνται ἐπὶ σειρὰν 15 συναπτῶν αἰῶνων εἰς τὴν δόξαν τῶν ἑλληνοχριστιανικῶν γραμμῶν καὶ εἰς τὴν μνήμην ἐκείνων, οἵτινες συνετέλεσαν εἰς τὸν συγκεκρισμένον τοῦ κλασσικοῦ πνεύματος μετὰ τῆς χριστιανικῆς παιδείας καὶ διὰ τούτου τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα εἰσελθὼν εἰς τὸν χῶρον τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου ἐπέζησε μετὰ ταῦτα ἀνὰ τοὺς αἰῶνας· ἡ γνώμη Γερμανοῦ ἱστορικοῦ, καθ' ἣν «ὁ Χριστιανισμὸς ὑπῆρξε τὸ φρικτότερον γεγονός εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος» θὰ ἔδει νὰ θεωρηθῆται ἡσσανος σημασίας· ὄντως τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἀπέθνησκε ἡρέμα καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ εἴπῃ τις, ὅτι ἡ νεοπλατωνικὴ φιλοσοφία ἦτο ἡ τελευταία αὐτοῦ ἀναλαμπή, ἣτις προσέδωκε πρὸς στιγμὴν αἴγλην τινὰ εἰς τὸν ἀπερχόμενον ἑλληνικὸν πνευματικὸν κόσμον· θὰ ἠδύνατο νὰ προσθέσῃ τις, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ζῆ ἦδη ἐν τῷ Χριστιανισμῷ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 1ου αἰῶνος μ. Χ., ὡς παρατίθεται ἐν τῇ «πρὸς Κορινθίους Α' ἐπιστολῇ» Κλήμεντος Ρώμης καὶ κορυφῶνται εἰς τὰς θεολογικὰς τῆς Ἀνατολῆς Σχολὰς. Ἐπειτα καὶ ὁ Χριστιανισμὸς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιβιώσῃ ἄνευ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ νὰ γίνῃ πληρὴς φιλοσοφικὸν σύστημα· ἦδη τὸ πνεῦμα τοῦ καταρρέοντος ἑλληνικοῦ κόσμου προσέφερε τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, ἵνα δι' αὐτοῦ καλύψῃ ἑαυτὴν ἡ νέα θρησκεία, διότι κατὰ τὸν φιλόσοφον καὶ μάρτυρα Ἰουστίνον «οὐκ ἀλλότρια ἐστὶ τὰ

Πλάτωνος διδάγματα τοῦ Χριστοῦ... ὅσα παρὰ πᾶσι καλῶς εἴρηται, ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν ἐστὶ».

Ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία τυχοῦσα τῆς καταλλήλου ἐπεξεργασίας ὑπὸ τῶν μεγάλων οἰκουμενικῶν διδασκάλων καὶ ἱεραρχῶν ἀπετέλεσε τὸν καταστατικὸν χάρτην τῆς χριστιανικῆς κοσμοθεωρίας, διότι «καθάπερ τῆς ροδωνιάς τοῦ ἀνθους δρεψάμενοι, τὰς ἀκάνθας ἐκκλίνομεν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τοιοῦτων λόγων, ὅσον χρήσιμον καρπωσάμενοι, τὸ θλαβερὸν φυλαξώμεθα».

Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς σήμερον ἐνοῦται τὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρὸν καὶ διὰ τούτων προσδιορίζεται τὸ μέλλον· θὰ γίνωμεν ἐπομένως μελετηταὶ τοῦ παρελθόντος καὶ ὄραματισταὶ τοῦ μέλλοντος· θὰ στρέψωμεν τὰ ὄμματα τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ παρελθόν, πρὸς τὸ ἀπώτατον ἐκεῖνο παρελθὸν καὶ ἐκεῖ θὰ ἀτενίσωμεν ὀλόκληρον τὴν πάτριον φιλολογίαν καὶ θὰ μνησθῶμεν ἐκείνων καὶ τοιουτοτρόπως «τούτοις μεθαρμόσωμεν ἑαυτοὺς καὶ ἄλλοι ἐξ ἄλλων γίνωμεν, θείαν ἀλλοίωσιν ἀλλοιούμενοι», ὡς ἔγραψεν ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, εἰς τὸν ἐπιτάφιον αὐτοῦ λόγον εἰς μέγαν Βασίλειον. Ἐνταῦθα δὲν θὰ μνημονεύσωμεν τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ κοινωνικὴν δράσιν τῶν «ποιμένων καὶ διδασκάλων τῆς Οἰκουμένης», διότι ὄντως περὶ αὐτῶν ἐλέχθησαν πλεῖστα ὅσα καὶ εἶναι γνωστὰ τοῖς πᾶσιν, ἀλλὰ θὰ περιορισθῶμεν εἰς τινὰ ἀνθρωπολογικὰ, ἐξ ἐπόψεως φιλοσοφίας, προβλήματα, διότι ὄντως κατὰ Πλάτωνα «τί δὲ ποτ' ἐστὶν ἄνθρωπος καὶ τί τῇ τοιαύτῃ φύσει προσήκει διάφορον τῶν ἄλλων ποιεῖν ἢ πάσχειν»· ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο θὰ ἠδυνάμην νὰ προσθέσω καὶ νὰ διασαφίσω, ὅτι ὁ ἐμὸς Λόγος ἀπευθυνόμενος πρὸς πνευματικούς ἀνθρώπους καὶ ἰδίᾳ πρὸς φοιτητὰς σκοπεῖ τὴν ἀνάτασιν αὐτῶν δι' ἑνὸς «Βίου Θεωρητικοῦ» πρὸς τὸ ὕψος τῆς μεγαλωσύνης Ἐκείνου. Ἄς μὴ πλανώμεθα.

* Λόγος πανηγυρικός ρηθείς ὑπὸ τοῦ τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Πατρῶν κ. Α. Ν. Ζούμπου τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου 1969 ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν Τελετῶν τοῦ ὡς ἄνω Ἰδρυματος ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἑορτῆς τῶν «Τριῶν Ἱεραρχῶν».

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, ἡ μύησις εἰς τὰ μυστήρια τοῦ κοσμοπλόκου Θεοῦ, ἡ ἐξιχνίασις τῶν θουλῶν τῆς φύσεως, εἶναι ἡ καθ' ἡμέραν ταπεινὴ τοῦ ἀνθρώπου προσευχή, δι' ἧς οὗτος προσπαθεῖ νὰ ἐπικοινωνήσῃ μετὰ τῆς ἐννοίας τοῦ «Τελείου» καὶ νὰ ἐνωθῇ μετ' Αὐτοῦ.

Καὶ εἶμαι θέβαιος, ὅτι οἱ τὴν σήμερον ἑορταζόμενοι ἅγιοι, οἱ «καθηγηταὶ οὗτοι τῶν περάτων», οἱ ἀναθιβάσαντες τὸν ἄμβωνα τῆς Κων/πόλεως ὑπὲρ τὴν πύκα τῶν Ἀθηνῶν, θὰ δεχθῶσιν εὐφρόνως τὸ μνημόσυνον τοῦτο, διότι καὶ οὗτοι ὑπῆρξαν ὁμολογουμένως ἐν ζωῇ φιλόσοφοι ἀνθρωπολογικῶν προβλημάτων.

* * *

Ἡ ἀνωτέρω ἐννοια «Βίος Θεωρητικὸς» δύναται νὰ λάθῃ τὴν πλήρη αὐτῆς ἔκφρασιν εἰς τὴν ρῆσιν τῆς Πλατωνικῆς Ἀκαδημίας: «Σῶζειν τὰ φαινόμενα» ἢ ἀνωτέρω ἔκφρασις ἀπευθύνεται καὶ θὰ ἀπευθύνηται ἔσασι εἰς τὸν ἀνθρώπειον Νοῦν, τὸν κάτοχον καὶ φορέα τοῦ «Λόγου» τῶν πραγμάτων καὶ θὰ ἀποτελῇ, ὡς φαίνεται, τὸ πρὸς αὐτὸν «ἀντίδωρον» τῆς φύσεως, ὅστις διὰ τῆς ἐξετάσεως καὶ ἐρμηνείας τῶν ἀπανταχοῦ φαινομένων προάγει τὴν γνῶσιν καὶ «φυλάσσει» ὅπως δῆποτε τὴν ἐννοίαν τοῦ πράγματος.

Πᾶν πρᾶγμα ἐμφανιζόμενον πρὸ ἡμῶν ἀποτελεῖ μὲν «φαινόμενον» τοῦ πράγματος ἢ τῆς ιδέας γενικῶς, ἀντικείμενον δὲ τοῦ Νοῦ, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν γνῶσιν αὐτοῦ. Ὁ Νοὺς ἀξιολογεῖ καὶ προσδιορίζει τὸ «φαινόμενον» καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῇ, ὅτι ἄνευ αὐτοῦ θὰ ἐπήρχετο ἡ παντελής ἀπώλεια τῶν φαινομένων, ἀφ' οὗ δὲν θὰ ὑπῆρχε τάξις εἰς τὸ χάος τῶν πραγμάτων· τὰ πάντῃς εἶδους φαινόμενα, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐμφανισθῶσιν ἐν ἡμῖν, ἀξιοῦσι διαλογὴν καὶ διάκρισιν, ἵνα δι' αὐτῶν σωθῶσιν ἐν τῷ κόσμῳ τῆς ἱστορίας καὶ διαφυλάξωσι τὴν ἑαυτῶν παρουσίαν. Ὁλόκληρος, οὕτως εἰπεῖν, ἡ βασιλεία τοῦ Μύθου περιεβάλλετο ὑπὸ φαινομένων· ὁ «νεφεληγερέτης Ζεὺς» τοῦ Ὀμήρου ἦτο τὸ φαινόμενον τῆς βροχῆς, ἡ δὲ «ὀρι-

νομένη θάλασσα» ὁ θυμὸς καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ Ποσειδῶνος. Ἔπειτα ὁ ἐκ Μιλήτου Θαλῆς τυγχάνει ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὅστις ἔδωκε περιεχόμενον εἰς τὴν ἐννοίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἐπιζητῶν διὰ τοῦ Νοῦ νὰ «σώσῃ» τὰ φαινόμενα· ἔκτοτε ἡ ἐννοια τοῦ Λόγου ἐπέχει πρωτεύουσαν πάντοτε θέσιν.

Ὁ Ἀναξαγόρας ἐκφράζεται καλύτερον παντὸς ἄλλου, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ἀνωτέρω· διότι κατ' αὐτὸν «ὄμου πάντα χρήματα ἦν» καὶ εἶτα «πάντα διεκόσμησε Νοῦς» ἢ «διακόσμησις» ἐπομένως τοῦ Ἀναξαγόρου διὰ τοῦ Νοῦ ἐκφράζει ἀκριβῶς τὴν διάκρισιν τῶν πραγμάτων, ἅτινα προσηυμένως εὕρισκοντο συσσωρευμένα ἀτάκτως καὶ ἄνευ τῆς γνώσεως ἐνὸς ἐκάστου.

Ἡ ἐννοια τοῦ «σῶζειν τὰ φαινόμενα» θὰ ἠδύνατο νὰ εἴπη τις, ὅτι φανεροὶ τὴν ἐννοίαν τῆς ἐπιστήμης καὶ γενικώτερον τῆς φιλοσοφίας· ἡ ἐρμηνεία ἀκριβῶς τῶν φαινομένων, τὸ προβαλλόμενον διὰ τοῦ Νοῦ ἐρώτημα «τί ἐστι» τὰ ἀνωτέρω φαινόμενα εἶναι ἀκριβῶς ἡ διατήρησις τούτων εἰς τὴν ἐννοίαν τῆς «ζωῆς»· ἔπειτα ἡ διάκρισις αὐτῶν, τουτέστιν ἡ ἔρευνα, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ περιεχόμενον καὶ ἐν γένει εἰς τὴν γνῶσιν τούτων, θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν γένεσιν τῶν διαφορῶν ἐπιστημῶν κατὰ κλάδους.

Δικαίως λοιπὸν ἡ ἀνωτέρω ρῆσις τῆς πλατωνικῆς Ἀκαδημίας ἐκφράζει καὶ δηλοῖ τὴν χαρὰν τοῦ πνεύματος, ἀφοῦ δι' αὐτοῦ σῶζεται τὸ «ἄγνωστον φαινόμενον» καὶ ἀποκαλύπτεται, οὕτως εἰπεῖν, τὸ αἶνιγμα αὐτοῦ καὶ τοιοιουτρόπως συνεχίζεται ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης.

Ὑπάρχουσι καὶ θὰ ὑπάρχωσι πλεῖστα ἀκόμη φαινόμενα, ἅτινα κατ' οὐσίαν παραμένουσιν ἄγνωστα ἔτι καὶ ἄδηλα, ἐπιδιώκοντα ὅμως τὴν σωτηρίαν αὐτῶν διὰ τοῦ ἀνθρωπίνου Νοῦ· ἔργον τούτου εἶναι ἡ ἀδιάλειπτος καὶ συνεχὴς ἐργασία διὰ τὴν «διατήρησιν» τῶν ἀνωτέρω. Ἡ ζωὴ τοῦ πνεύματος ἐδράζεται σήμερον ἐπὶ τῆς ρήσεως αὐτῆς· ἐὰν ὁ Νοὺς παύσῃ τὴν πρωταρχικὴν ταύτην

λειτουργίαν, τοῦτο θὰ δηλοῖ καὶ τὸν θάνατον τοῦ πνεύματος.

Θὰ ἠδύνατο νὰ προσθήσῃ τις, ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ, οὕτως εἰπεῖν, δραστηριότης ἑνὸς ἔθνους ἐξαρτᾶται τὰ μάλα ἐκ τῆς μνημονευομένης ἐκφράσεως· πάντα τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἐπιτεύγματα τοῦ Νοῦ τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι δηλαδὴ ἀκριβῶς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὡς φαινόμενα εἰσέρχονται διὰ τοῦ Νοῦ εἰς τὸν χῶρον τῆς ἐρέυνης καὶ τῆς ἀναζητήσεως πρὸς τελικὴν «ἀποκάλυψιν» αὐτῶν, ἢ ἐν ὀλίγαις λέξεσιν ἐξέρχονται ταῦτα ἐκ τοῦ κόσμου τοῦ χάους καὶ τῆς ἀγνοίας καὶ γίνονται οἱ ἀπαραίτητοι παράγοντες, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπινου βίου.

Διὰ τοῦ «σῶζειν τὰ φαινόμενα» ἐξασφαλίζεται, γενικῶς εἰπεῖν, ἡ πνευματικὴ ἄνοδος τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἡ διατήρησις τῆς πνευματικῆς ζωῆς καθόλου.

Ὁ, οὕτως εἰπεῖν, δυαρχικὸς χαρακτῆρ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας διὰ τῶν δύο ἀνωτέρω ἔννοιων ἐκφράζει καὶ πιστοποιεῖ δλόκληρον τὸν χῶρον, εἰς δν δύναται νὰ κινήθῃ ὁ ἀνθρώπινος Νοῦς.

Τὸ ἀνθρώπειον πνεῦμα λαμβάνει τὴν ἐποπτεῖαν τῶν πραγμάτων ἐν μέρει διὰ τοῦ ἐμπειρικοῦ κόσμου, ὅστις τυγχάνει καὶ ὁ φορεὺς τῶν φαινομένων αὐτῶν· πέραν ὅμως τῶν φαινομένων ἐκείνων, πέραν δηλαδὴ τῶν ἀπεικασμάτων, ὑπάρχουσιν αἱ ἰδέαι τούτων, αἵτινες ἐκφράζουσι τὴν αἰωνίως ὑπάρχουσαν πραγματικότητα, ἥτοι τὴν ὡς «ὄντως ἔχει», ἔννοιαν τῶν ἀνωτέρω. Τὰ φαινόμενα ἐπομένως δύναται νὰ ὀρισθῶσιν ὡς ἐκφράσεις τῶν ἰδεῶν· ἢ ἔκφρασις τῆς ἰδέας ἀποτελεῖ αὐτὸ τοῦτο τὸ φαινόμενον τοῦ ἐμπειρικοῦ κόσμου· ὁ ἐμπειρικὸς κόσμος γέμει φαινομένων τῶν ἰδεῶν· ἔπειτα τυγχάνει ἀδύνατος ἡ θεώρησις τοῦ κόσμου τῶν Νοουμένων, εἰς δν ἄρχουσι τὰ ἀρχέτυπα τῶν φαινομένων· θὰ ἠδύνατο νὰ προσθήσῃ τις, ὅτι τὰ Νοούμενα εἶναι ἀμετάβλητα, ὅτι ταῦτα κείνται πέραν τοῦ κόσμου τῆς ροῆς καὶ τοῦ γίγνεσθαι· εἶναι δηλαδὴ ἄνευ ὑποκειμενικῶν κριτηρίων, τὰ ἐκ τῶν προτέρων στοιχεῖα τοῦ «χώρου» καὶ τοῦ «χρό-

νου», ἥτοι αἱ μορφαὶ τῆς ἐποπτείας δὲν ἰσχύουσιν εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν Νοουμένων, διότι ἀκριβῶς ἐλλείπει ἐξ αὐτῶν ὁ κόσμος τῆς ἐμπειρίας καὶ συνεπῶς δὲν ἐπιτελεῖται ἡ γνῶσις αὐτῶν· τὰ φαινόμενα ὑπάρχουσιν, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει σκεπτόμενος Νοῦς, ὅστις διὰ τῶν ἀνωτέρω στοιχείων καὶ τῶν δώδεκα κατηγοριῶν, ὡς θέλει ἡ καντιανὴ φιλοσοφία, παρουσιάζει ταῦτα ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν· ἡ γνῶσις ἑνὸς φαινομένου τυγχάνει διάφορος εἰς ἐκάστην συνειδησιν· ἀλλὰ πάντα ταῦτα δὲν ἱκανοποιοῦσι τὸν ἀνθρώπινον Νοῦν, ὅστις ἐπιζητεῖ τὴν σταθερότητα καὶ τὴν ἀκριβῆ πραγματικότητα τῶν ὡς ἄνω· ἐν τῇ ἔννοίᾳ λοιπὸν τῆς ἰδέας αὐτῶν ὁ Νοῦς δὲν εὕρισκει τὴν γνῶσιν αὐτῆς, ἀλλ' εὕρισκει τὴν ἐν αὐτῇ ἱκανοποίησιν αὐτοῦ, διότι ἡ πίστις τοῦ Νοῦ ὡς γνῶσις θεωρητικὴ ἐξασφαλίζει εἰς αὐτὸν τὴν ὑπαρξιν ἐκείνης, ἐν ἣ περιέχεται πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ εἶναι ἐξ ἐπόψεως τελειότητος καὶ πραγματικοῦ· ἐνταῦθα δὲν ὑφίσταται διάφορος γνῶσις ἐξ ἐπόψεως διαφόρων συνειδησεων, ἀλλὰ τοῦναντίον ἐν τῷ «Νοουμένῳ» ὑπάρχει καθολικὴ συνειδησις τῶν πάντων, ὅτι τοῦτο ἐκπροσωπεῖ τὸ «ἀπόλυτον», τὸ ὡς ἔχει πράγματι «φαινόμενον», ἥτοι τὴν ἰδέαν τοῦ φαινομένου καὶ οὐχὶ τὸ φαινόμενον τῆς ἰδέας καὶ ἐπομένως διὰ τὸ ἀνωτέρω ἡ γνῶσις ὡς πίστις εἶναι ἡ αὐτὴ εἰς ὅλας τὰς συνειδησεις τῶν ἀνθρώπων· ἐκεῖ, περὶ αὐτοῦ ὑπάρχει ἡ ἀπόλυτος ταυτότης.

Τὸ «Νοούμενον» ὡς ἰδέα τοῦ φαινομένου, ἀποβαίνει τὸ κεντρίζον ἐλατήριον τοῦ Νοῦ διὰ πᾶσαν τυχὸν εὐγενῆ ἐκδήλωσιν αὐτοῦ· ἢ ἔκφρασις τοῦ Ἐγέλου, ὅτι «ἡ τέχνη δὲν εἶναι ἄλλο τι, ἢ ἡ διὰ τεχνικῶν μέσων ἔκφρασις τῆς ἰδέας» διατυποῖ κατ' ἄριστον τρόπον τὰ ἀνωτέρω. Ἐπὶ παραδείγματος, διὰ τῆς τέχνης ὁ ἀνθρώπος προσπαθεῖ νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἰδέαν τοῦ «φαινομένου»· ὁ κόσμος τῆς φθορᾶς καὶ τῆς ἐμπειρίας, ὁ κόσμος τῶν μεταβολῶν καὶ τῶν ἐλλείψεων δὲν παρέχουσι τὴν εἰς αὐτὸν «εὐεστώ», ἥτις εἶναι τὸ «τέλος» καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ Νοῦ, διότι πράγματι ἔργον

τοῦ Νοῦ εἶναι ἡ κτήσις τῆς ἰδέας τοῦ φαινομένου, ἀνεξαρτήτως, ἐάν αὕτη δὲν ἐπιτυγχάνηται· πάντως ἀποτελεῖ τὸν «εὐσεβῆ πόθον» αὐτοῦ, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν διαρκῆ ἀνοδὸν πρὸς τὴν ἰδέαν· ἔπειτα ἀντικείμενον διαρκῆς τοῦ Νοῦ δὲν εἶναι τὸ «φαινόμενον» τῆς ἰδέας, ἀλλ' αὕτη αὕτη ἡ ἰδέα τοῦ φαινομένου· ὁ Νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ψυχὴ αὐτοῦ, κατὰ Πλάτωνα, ἴσως νὰ ἐθεάσατο ποτε τὴν ἰδέαν, ὅταν ἡ πρώτη ἔζη ἐν τῷ κόσμῳ τῶν ἰδεῶν καὶ τείνει ἐπομένως νὰ μνησθῆ ἑκείνης, παριστάνουσα ταύτην διὰ τῆς τέχνης· ἴσως ἡ ἀπόλυτος ἔκφρασις τῆς ἰδέας δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῆ ποτὲ ὑπὸ τῆς ψυχῆς, ἢ προσπάθεια ὅμως αὐτῆς, ὅπως παραμερίση πρὸς στιγμὴν τὸν κόσμον τῶν φαινομένων, τουτέστι τὴν ἔκφρασιν τῆς ροῆς, καὶ ἀनुψώσῃ ὡς ὕψιστον καθῆκον αὐτῆς τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν, ὡς ἐπιδιώκουσα παντὶ τρόπῳ τὴν παράστασιν τῆς ἰδέας, ἀποτελεῖ αὐτόχρημα τεκμήριον, ὅτι διὰ τῆς πραγματικῆς τέχνης ὁ ἄνθρωπος πλησιάζει, ὅσον εἶναι τοῦτο δυνατόν, τὸν δημιουργὸν τοῦ Παντός, αὐτὴν δηλ. ταύτην τὴν φύσιν καὶ ἐπιζητεῖ τὴν πολιτογράφειν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τῶν ἰδεῶν, δίδων οὗτος οὕτω δεῖγμα τῆς θεϊκῆς αὐτοῦ προελεύσεως.

Ἄλλὰ πάντα ταῦτα, ἵνα ἐπιτευχῶσιν ἔχουσι τὴν ἀνάγκην ἐνὸς «βίου θεωρητικοῦ» κατ' Ἀριστοτέλην· θὰ ἠδύνατο μάλιστα νὰ λεχθῆ καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ὑπερβολῆς, ὅτι ἡ σημασία τῆς ἀνωτέρω ἀριστοτελείου ἐκφράσεως ἀποτελεῖ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ μοναδικὸν δῶρον καὶ προνόμιον, τὸ διδόμενον ἐκ μέρους ἀθανάτου Θεοῦ εἰς τὸ θνητὸν τῶν ἀνθρώπων γένος. Δι' αὐτοῦ, ἡ δημιουργὸς Φύσις διέκρινε καὶ διακρίνει τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἄλλων δημιουργημάτων· διὰ τοῦ ἀνωτέρω βίου, ὁ ἄνθρωπος ἔρχεται εἰς πραγματικὴν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ κοσμοπλόκου Θεοῦ, μελετᾷ οὗτος τὰ προβλήματα τῆς φύσεως καὶ τοῦ πνεύματος καὶ κατὰ τινὰ τρόπον μετέχει τῆς Θείας οὐσίας· οὐδέποτε ἢ Φύσις καὶ ἐξ ἀρχῆς δίδει τὰ πάντα εἰς

τὸν ἄνθρωπον· ἀπεναντίας πλῆθος ἐρωτημάτων καὶ προβλημάτων περιβάλλουσι καὶ θὰ περιβάλλωσι τοῦτον καὶ ὡς εἶκος θὰ ἀναμένωσι πάντα τὰ ἀνωτέρω τὴν ποθητὴν ἀπάντησιν, ἥτις δὲν ἔρχεται εὐκόλως καὶ ταχέως καὶ δι' ἄνευ «βίου Θεωρητικοῦ».

Εἶναι γεγονὸς ἀναντίρρητον ὅτι οὐδεμία ἐποχὴ τῆς Ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος ὑστέρησέ ποτε, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ «Θεωρητικοῦ βίου»· ἐκεῖ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μ. Ἀσίας ἤνθησε τὸ πρῶτον ὁ «Θεωρητικὸς βίος», ὅστις ἤρχισε νὰ διαλύῃ θαυμηδὸν τὰ πρῶτα νέφη τῆς «μυθικῆς κοσμοθεωρίας», ἅτινα ἐκάλυπτον τοὺς πρότερον αἰῶνας· θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῆ ὅτι κατὰ μῆκος τῶν παραλίων ἐκείνων συνεκροτήθη τὸ πρῶτον ἐργαστήριον τοῦ «Θεωρητικοῦ Λόγου» καὶ ἐντὸς αὐτοῦ συνεζητήθησαν πάντα τὰ μεγάλα προβλήματα τοῦ πνεύματος, τὰ ὁποῖα ὁ ἐξουσιάζων τότε μῦθος ἐκράτει ἀποκλειστικῶς δι' ἑαυτὸν· ἔκτοτε ἢ ἔννοια τοῦ «Θεωρητικοῦ βίου» γίνεται «σκοπὸς» τοῦ ἀνθρώπου καὶ προορισμὸς αὐτοῦ, ὥστε ὁ ἐξ Ἀθδῆρων Δημόκριτος νὰ προτιμᾷ τὴν εὕρεσιν μιᾶς ἐπιστημονικῆς αἰτιολογίας ἢ ὀλόκληρον τὴν βασιλείαν τῶν Περσῶν: «ἔλεγε βούλεσθαι μᾶλλον μίαν εὐρεῖν αἰτιολογίαν ἢ τὴν Περσῶν οἱ βασιλείαν γενέσθαι».

Διὰ τοῦ «βίου Θεωρητικοῦ», ὡς ἐν τοῖς πρόσθεν ἐλέχθη, τὸ ἀθάνατον πλησιάζει πρὸς τὸ θνητόν, δι' αὐτοῦ τὸ Θεῖον «ἐπικοινωνεῖ» μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας.

Ἐπειτα πάντα τὰ «πράγματα» ἀπαιτοῦσι λύσιν καὶ διασάφειν, ἵνα δι' αὐτῶν ἐξασφαλισθῆ καὶ ἐπιτευχθῆ ἡ ἀπαραίτητος διὰ τὴν περαιτέρω πορείαν τῆς «ζωῆς» ἀρμονία· ἐπὶ παραδείγματος ἢ σημαντικῆς καὶ ἢ διαρκῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς προκαλεῖ καὶ θὰ προκαλέσῃ ἐν μέλλοντι χρόνῳ μεγίστας ἀνησυχίας καὶ θὰ ἐμβάλῃ εἰς σκέψεις ἀρμολογίας καὶ ἐπαίοντας· ἀλλὰ καὶ ἢ ἐπιστήμη τῆς κοινωνιολογίας καὶ τῆς

πολιτειολογίας δὲν θὰ δυνηθῆ ἴσως νὰ ἐξεύρη λύσεις συμβιβαστικὰς διὰ τὴν ὁμαλὴν λειτουργίαν κοινωνιῶν καὶ πολιτειῶν, αἵτινες πάντοτε θὰ ἀντιμετωπιζῶσι τὴν ἔννοιαν τοῦ χώρου, ἔστω καὶ ἔαν ὁ πόλεμος δέχεται πλειστάκις τὰς προσφορὰς αὐτῶν εἰς θύματα· τὸ θέμα ὁμως παραμένει ἀκόμη ἄλυτον καὶ ἀνοικτόν, ἡ ἔννοια τοῦ χώρου φαίνεται ὅτι θὰ προκαλέσῃ μετὰ τινὰς αἰῶνας πραγματικὸν σάλον· ἡ φύσις ὁμως, ὡς ἀπὸ «μηχανῆς Θεός», σπεύδει ἤδη νὰ ἐξεύρη ἀπὸ τοῦδε λύσεις, αἵτινες δὲν εἶναι τι ἄλλο, ἢ ἡ ἐξευρεσεις ἄλλων χώρων — πλανητῶν — πρὸς ἐξοικονόμησιν τοῦ πράγματος· ὁ «νέος χώρος», ὁ προϊόντος τοῦ χρόνου ἐξευρεθησόμενος, θὰ ἀποτελέσῃ ἐπιτεύγμα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τὸ ὁποῖον θὰ συντελεσθῆ σὺν τῇ παρῶν τοῦ χρόνου, διὰ τοῦ «θίου θεωρητικοῦ»· ὁ «θεωρητικὸς θίος» εἶναι ἡ ἀνάτασις τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ ἄνω, ἴσως εἶναι ἡ διαρκῆς «φυγὴ» τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς συμμετοχῆς αὐτοῦ πρὸς τὸ «Ἐν», ὡς θὰ ἔλεγεν ὁ Πλωτῖνος.

Πάντα ταῦτα δὲν ἀποτελοῦσι «πλευρεξίαν» τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ, ἀλλὰ τὸναντίον καθῆκον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, διότι κατὰ Πλάτωνα ὁ «ἄνθρωπος ὅτι τὰ μὲν ἄλλα θηρία, ὧν ὄρα οὐδὲν ἐπισκοπεῖ οὐδὲ ἀναλογίζεται οὐδὲ ἀναθρεῖ, ὁ δὲ ἄνθρωπος ἅμα ἐώρακε τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ ὄπωπε — καὶ ἀναθρεῖ καὶ λογίζεται τοῦτο δ' ὄπωπεν. Ἐντεῦθεν δὲ διή μόνον τῶν θηρίων ὀρθῶς ὁ ἄνθρωπος, ἄνθρωπος ὠνομάσθη, ἀναθρῶν ἅ ὄπωπεν».

Ἐν ὀλίγαις λέξεσιν οἱ μετέχοντες τοῦ ὡς ἄνω «θίου» ἀφ' ἑνὸς μὲν βοηθοῦσι τοὺς συνανθρώπους αὐτῶν εἰς τὴν εὐρεσιν ἑνὸς καλυτέρου δι' αὐτοὺς θίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ οὐτοῖ ἐξασφαλίζουσι δι' ἑαυτοὺς τὸ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος λεχθέν, ὅτι δηλαδὴ «ὅταν δ' ἔλθῃ τὸ πεπρωμένον τέλος, οὐ μετὰ λήθης ἄτιμοι κείνται, ἀλλὰ μετὰ μνήμης τὸν αἰεὶ χρόνον ὑμνοῦμενοι θάλλουσι». Εἶναι ἐπομένως αὐτὸς οὗτος ὁ θίος ἐκ φύσεως προωρισμένος νὰ ἀποθῆ σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ

«θίος ἱερατικός», διότι οἱ ἐν αὐτῷ θιούντες καὶ διατριβόντες «ἐπικοινωνοῦσι» μετὰ τοῦ Παντός ἐρμηνεύοντες τὰς βουλὰς αὐτοῦ καὶ «θεῶμενοι» οὕτω διὰ τοῦ χρόνου τὸ «ἄπειρον κάλλος» αὐτοῦ.

Σκοπὸς ἐπομένως τοῦ «θεωρητικοῦ» ἢ «ἱερατικοῦ» τούτου θίου εἶναι ἡ πορεία πρὸς τὰ «πράγματα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ», ἡτις τελεῖται διὰ τῆς «κριτικῆς πραγματοκρατίας». Ὁμολογουμένως αἱ ἀνωτέρω ἔννοιαι, ἐνῶ συγχρόνως ἐκφράζουσι τὸ πνεῦμα τῆς σήμερον ἐξ ἐπόψεως ἐπιστημονικῆς γνώσεως, τυγχάνουσιν ἐν τούτοις ἐκ διαμέτρου ἀντίθετοι. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ «πράγματος αὐτοῦ καθ' ἑαυτὸ» δηλοῖ τὸ ἄγνωστον φαινόμενον, εἰς ὃ ἡ ἐμπειρία ἐλλεῖπει παντελῶς, ὁ δὲ Νοῦς ἄνευ ταύτης δὲν δύναται νὰ «κατασκευάσῃ», πάντοτε κατὰ τὴν καντιανὴν ἀντίληψιν, καταλλήλως ὄρους, θάσει τῶν ὁποίων θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ γνώσις τοῦ ἀνωτέρω· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ Νοῦς κατορθοῖ νὰ συλλάβῃ μόνον μεταφυσικὰς τινὰς ἐννοίας ἐξυπηρετούσας μᾶλλον τὴν ἠθικὴν ἢ τὴν γνῶσιν· θὰ ἠδύνατο, νὰ εἶπη τις, ὅτι ἡ πίστις θὰ ἀντικαταστήσῃ ἐξ ὀλοκλήρου πάσας τὰς ἐνεργείας τοῦ Νοῦ καὶ συνεπῶς τὰ ἐκ τῆς «γνώσεως» ταύτης τυχὸν ἐπιτεύγματα θὰ ἀποτελῶσιν ἀντικείμενον ἠθικῆς καὶ οὐχὶ γνωσιολογίας· ἡ ἔννοια τοῦ «πράγματος αὐτοῦ καθ' ἑαυτὸ» προβάλλει ὡς ὑπερβατικὸν γεγονός καὶ δύναται ἔτι νὰ ἀποτελέσῃ καὶ ἀντικείμενον τῆς θεωρίας τῶν ἀξιῶν, ὡς ἀκριβῶς ἔχει ἡ ἔννοια τῆς Πλατωνικῆς Ἰδέας.

Πέραν ὁμως τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων ἡ ἀνωτέρω ἔννοια καὶ διὴ ἐν εὐρύτερῃ ἐννοίᾳ ὑφίσταται καὶ ἄνευ τοῦ νοουμένου ἐγῶ, ὡς ἰδεατὸν καὶ μόνον ἀντικείμενον, ὁ δὲ ἄνθρωπος δύναται νὰ λάβῃ ἀμυδρὰν τινὰ ἐποπτεῖαν τούτου ἐκ τοῦ φαινομένου αὐτοῦ· ἐπομένως ἡ τυχὸν γνώσις τοῦ φαινομένου τοῦ ἀνωτέρω ἀντικειμένου δὲν πληροῖ τὴν οὐσιαστικὴν γνῶσιν αὐτῆς ταύτης τῆς Ἰ-

δέας, ως θα ἠδύνατο νὰ χαρακτηρίσῃ τις τὴν ἔννοιαν τοῦ «πράγματος αὐτοῦ καθ' ἑαυτὸ» ἀλλὰ ὀδηγεῖ αὐτὴ εἰς ἀσφαλῆ, ὁπωσδήποτε, ὁδὸν πρὸς τελικὴν τοῦ, ὄντως, ὄντος γνῶσιν.

Ἐν μὲν λέξει ἡ ἔννοια τοῦ ὄντως ὄντος ἀποτελεῖ τὸ ἄξιον τοῦτο φαινόμενον, εἰς δὲ τὸ λογικὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀδυνατεῖ εἰς πρώτην ἐξέτασιν νὰ συλλάβῃ, τὴν πραγματικὴν ἐξ ἐπόψεως οὐσίας γνῶσιν αὐτοῦ, ἔστω καὶ ἐὰν ἐνταῦθα ὑφίσταται ἐξ ὀλοκλήρου ὁ ἐμπειρικός παράγων διὰ τῶν ἀνωτέρω φαινομένων, ἅτινα, ὡς γνωστόν, ἀποτελοῦσι τὰς ἐκφράσεις τῶν Ἰδεῶν, τῶν πραγμάτων δηλ. «αὐτῶν καθ' ἑαυτὰ» ὀλοκλήρου τὸ πεδῖον τοῦ ἐπιστητοῦ εἶναι πλήρης τοιούτων φαινομένων καὶ γενικῶς εἰπεῖν τὰ ἀνωτέρω φαινόμενα συνυφαίνουσι τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐπιστήμης· ἡ δὲ ἐπιστήμη δὲν εἶναι ἄλλο τι ἢ ἐξ ἐπόψεως ἐρεύνης προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου πρὸς κτήσιν τῶν ἀνωτέρω φαινομένων, ἥτοι τῶν Ἰδεῶν τῶν πραγμάτων ἢ ἐπιστήμη συνεπῶς μεταβάλλει συνεχῶς καὶ ἀενάως τὰ φαινόμενα εἰς ἰδέας καὶ δημιουργεῖ τοιουτοτρόπως τὴν ἔννοιαν τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἐπειτα, ἐνῶ ἐν ἀρχῇ ὀλοκλήρος ὁ κόσμος ἦτο πλήρης «πραγμάτων αὐτῶν καθ' ἑαυτὰ» καὶ τὰ φαινόμενα τούτων ἐτύγχανον ἄγνωστα εἰς ἡμᾶς καί, ὡς εἰκός, ἡ ἔννοια τοῦ μύθου ἔκειτο ἀντὶ τῆς ἐπιστήμης, σήμερον ὅμως καὶ προῖόντος τοῦ χρόνου ὑπάρχει καὶ θὰ ὑπάρχῃ τελεία ἀποκάλυψις πλειόντων ὄσων φαινομένων καὶ ἄλλων εἰσέτι σταδιακῶς ἀποκαλυφθησομένων.

Τὰ ἀνωτέρω ταῦτα θὰ πληρῶσι τὴν ἔννοιαν τῆς κριτικῆς πραγματοκρατίας, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ λάβῃ ἐν μέλλοντι χρόνῳ τὴν τελείαν γνῶσιν τῶν πραγμάτων, νὰ ἀποθῇ συνεπῶς κάτοχος τοῦ «πράγματος αὐτοῦ καθ' ἑαυτὸ» ἢ ῥῆσις, ἄλλως τε, τοῦ Ξενοφάνους ὅτι «οὔτοι ἀπ' ἀρχῆς πάντα θεοὶ θνητοῖσ' ὑπέδειξαν, ἀλλὰ χρόνον ζητοῦντες ἐφευρίσκουσιν ἄμεινον» φανεροὶ λίαν ἐπιτυχῶς τὴν μεταξὺ τῶν δύο ἐννοιῶν

σχέσιν, τουτέστι τοῦ «πράγματος αὐτοῦ καθ' ἑαυτὸ» ἀπ' ἑνὸς καὶ τῆς κριτικῆς πραγματοκρατίας ἀπ' ἑτέρου. Ἀμφότεραι αἱ μνημονευθεῖσαι ἔννοιαι, καίτοι οὐσιαστικῶς ἐκφράζουσιν ἄλλοίαις ἀντιλήψεις καὶ δὴ ἀντιθέτους, ἀφοῦ ἡ μία δεικνύει τὴν ἀδυναμίαν τοῦ λογικοῦ, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ἀγνώστου φαινομένου, ἡ δὲ δευτέρα ἀφαιρεῖ, οὕτως εἰπεῖν, τὴν τοιαύτην ἀδυναμίαν, ἐνισχύουσα οὕτω τὸν Νοῦν διὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδος πρὸς ἀνάθασιν τούτου εἰς τὴν Ἰδέαν.

Ἡ Εὐαγγελικὴ, ἄλλως τε, ἔκφρασις «ἔσσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὡσπερ ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστι» δηλοῖ τὴν δυνατότητα τοῦ ἀνθρώπου ὡς πρὸς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ὡς ἄνω σκοποῦ· ἔπειτα, ὡς ἐνωτικός τις κριτικός, θὰ ἔλεγέ τις, ἐν μέσῳ τῶν δύο ἀντιθέτων ἐννοιῶν προβάλλει ἡ ἀριστοτέλειος ἐκείνη ῥῆσις, ὅτι δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος «φύσει τοῦ εἰδέναι ὀρέγεται», ἥτις καθιστᾷ, ὡς γνωστόν, τὰς δύο μνημονευθείσας ἐννοίας, δρώσας καὶ πλήρεις ἐπιτευγμάτων δυνάμεις.

Ἄλλὰ πλὴν τούτων ἄς λεχθῇ καὶ ἡ γνώμη, καθ' ἣν τὰ «πράγματα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ», τὰ δίκην ὡς «Αἰτήματα» θεωρηθέντα, δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἀπαρχαὶ «Γνώσεως θεωρητικῆς».

Θὰ ἠδύνατο νὰ ὁμολογήσῃ τις, ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ «Αἰτήματος» δύναται νὰ ἀποτελέσῃ φανταστικὴν τινα Ἀρχὴν, ἥτις κατορθοῖ νὰ ὀδηγήσῃ τὸν Νοῦν εἰς τὴν θεώρησιν διαφόρων προβλημάτων· ἔπειτα ὁ Νοῦς ἔχει ἀνάγκην τοιούτων «δεδομένων», ἔστω καὶ φανταστικῶν, ὅπως οὗτος θασιζόμενος ἐπ' αὐτῶν χωρήσῃ, προϊόντος τοῦ χρόνου, εἰς περαιτέρω ἐρεύνας καὶ ἀνεύρη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θεμελιώδεις δημιουργικὰς ἐννοίας· θεθαίως, ὡς γνωστόν, ὁ θεωρητικὸς Νοῦς ἐλλείπει τοῦ «ὕλικου τῶν αἰσθήσεων» ἐν ἄλλαις λέξεσι τοῦ κόσμου τῆς ἐμπειρίας ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν γνῶσιν ὑπερεμπειρικῶν ἐννοιῶν ἀδυνατεῖ νὰ κινήσῃ εἰς τὴν σύλληψιν τούτων καί, ὡς εἰκός, ὁ πρακτικὸς Νοῦς ἀναλαμβάνει τὴν κτήσιν τῶν ἀνωτέρω διὰ

της πίστεως, δημιουργῶν οὕτω τὰ γνωστά εἰς ἡμᾶς Αἰτήματα. Ἄλλὰ θὰ ἠδύνατο νὰ παρατηρήσῃ τις, ὅτι τὰ αἰτήματα ταῦτα δύνανται κάλλιστα νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τὰ ἀληθῶς κίνητρα τοῦ θεωρητικοῦ Νοῦ δι' ἄλλας πάλιν «θεωρίας», ἔστω καὶ ἐάν ταῦτα δὲν προσεπόρισαν τὴν εἰς αὐτὸν πραγματικὴν καὶ ἀληθῆ γνῶσιν. Προσθετέον ἔτι, ὅτι ὡς ἡ ἔννοια τῆς κατηγορίας ἀποτελεῖ τὴν θάσιν εἰς πᾶσαν γνῶσιν, ἣτις προέρχεται ἐκ τοῦ ἐμπειρικοῦ κόσμου, οὕτως ἀκριβῶς καὶ ἡ ἔννοια τοῦ Αἰτήματος θὰ ἔδει νὰ θεωρηθῆται ὡς θάσις «λογική», ἵνα ὁ Νοῦς ἐπ' αὐτῆς ἰστάμενος θεωρήσῃ ἐν καιρῷ ἐτέρας ἐννοίας. Ἐπιπαραδείγματος ἡ ἔννοια τοῦ Αἰτήματος «περὶ ὑπάρξεως τοῦ Θείου» θέλει κινήσει καὶ μεταβάλλει τὸν νῦν πρακτικὸν Νοῦν εἰς θεωρητικόν, ἵνα ἐξ αὐτῆς δυνηθῆ οὗτος νὰ ἀνεύρῃ τὴν ἀρχικὴν λ. χ. περὶ «κατασκευῆς τοῦ κόσμου» Αἰτίαν. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἐν ἀκινήσει πρακτικὸς Λόγος ἀποθαίνει διὰ τῆς νῦν νοητικῆς αὐτοῦ ἐπεξεργασίας πρὸς εὔρεσιν τῆς ὡς ἄνω «Λόγος Θεωρητικός». Ἐν κατακλείδι τῶν ὡς ἄνω λεχθέντων, ὁ Νοῦς δέον νὰ ἔχη πρότασιν τινα, ἀναγκαίως ὑπ' αὐτοῦ παραδεκτέαν, ἣτις θὰ ἀπέθαινε εἰς αὐτὸν ὁ γνώμων, ὡς θὰ ἔλεγεν ὁ Kant πρὸς ἐξαγωγὴν περαιτέρω συμπερασμάτων, ὠφελῶν ἐν προκειμένῳ νῦν οὐχὶ τὴν ἠθικὴν, ἀλλὰ τοῦναντίον αὐτὴν ταύτην τὴν περὶ κόσμου θεωρίαν.

Καὶ ἄλλο τι θὰ ἠδύνατο νὰ προσθήσῃ ἢ μᾶλλον νὰ δισχυρισθῆ τις, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἔννοια τοῦ ἀνωτέρω αἰτήματος χρησιμοποιοῖ «ἔμμεσον ἢ πλαγίαν ἢ ἀπαγωγικὴν ἀπόδειξιν πρὸς ἀπόδειξιν αὐτοῦ· τὸ ἀνωτέρω δηλαδὴ μνημονευθέν αἶτημα, περὶ ὑπάρξεως τοῦ Θείου, δύνανται νὰ ληφθῆ ὡς θέσις· ἡ δὲ ἀντίθεσις αὐτῆς δεικνύει τὸ ἀντίθετον, ὅτι δηλαδὴ δὲν ὑφίσταται ἡ ἀνωτέρω ὑπαρξίς, ἐλλείψει, κατὰ τὴν καινιανὴν ἀντίληψιν, τῶν ἐμπειρικῶν στοιχείων. Ἄλλ' ὡς γνωστόν, ἡ ἀνωτέρω παρουσία Αὐτοῦ, ἣτις ἐπιβάλλεται ἀναγκαστικῶς καὶ δὴ ἐξ ἠθικῶν κυρίως λόγων, δεικνύει τὸ ψεῦδος καὶ τὸ μὴ ἀληθές τῆς ἀντιθέ-

σεως καὶ οὕτω ἐνισχύεται τὸ κύρος καὶ ἡ ἀλήθεια τῆς, περὶ ἧς ὁ λόγος, θέσεως. Βεβαίως πάντα ταῦτα δὲν τυγχάνουσι τῆς πλήρους ἐπιδοκιμασίας, ὡς εἶναι π. χ. ἡ διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς ἀπόδειξις, ἐν τούτοις ὅμως ὁ ἡμέτερος Νοῦς υἰοθετεῖ πολλάκις τοιαύτας παραδόξους λύσεις, ὅταν ἡ εὐρεσις τῆς ἀληθείας ἀμέλει δὲν ἐπιτυγχάνηται.

★ ★ ★

Πάντα ταῦτα ἂς γίνωσι κτῆμα ἰδίᾳ τῆς φοιτητικῆς νεότητος, τῆς χρυσης τοῦ Ἑθνους ἐλπίδος, διότι παραλλήλως πρὸς τὴν «καλοκαγαθίαν» τῶν ἡμετέρων προγόνων θὰ ἔδει νὰ ἐμφιλοχωρήσῃ εἰς αὐτὴν τόσον, ἡ Virtus, ὅσον καὶ ἡ Gravitas τῶν Ρωμαίων καὶ προσθετέον ἔτι εἰς ταύτας ἡ παρὰ χριστιανοῖς «ἀγάπη» καὶ «ἐλπίς» αἵτινες εἶναι ἀρεταί, τῶν ὁποίων τόσην ἀνάγκην ἔχει τὸ ἡμέτερον Ἑθνος.

Ἄλλὰ καὶ ὁ διδάσκαλος, ἀνεξαρτήτως ἱεραρχήσεως, ὀφείλει νὰ εἶναι πλησίον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, διότι κατὰ τὸν Ἰωάννην Χρυσόστομον: «Μετὰ ταύτην τὴν ἡλικίαν ἡ τοῦ μειρακίου διαδέχεται θάλαττα, ἔνθα σφοδρὰ τὰ πνεύματα, καθάπερ ἐν τῷ Αἰγαίῳ» τὸ «τρικυμιῶδες τοῦτο Αἰγαίον» ὀφείλομεν νὰ ποδηγετήσωμεν καὶ νὰ ἡρεμήσωμεν μετὰ πάσης δυνατῆς ἐπιμελείας καὶ φροντίδος.

Τέλος θὰ ἠθελον νὰ προσθέσω, ὅτι τὰ Πανεπιστήμια δὲν εἶναι μόνον ἐργαστήρια τοῦ Λόγου καὶ τῆς Πράξεως, ἀλλὰ ταῦτα τυγχάνουσι καὶ ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν ἱερά Κιβωτός, ἐν ἣ φυλάσσειται ὀλόκληρος ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν παράδοσις καὶ κληρονομία, εἶναι ἐν ἄλλαις λέξεσι τὰ ἐπιστήλια ἐκεῖνα, ἐφ' ὧν στερεοῦται τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν οἰκοδόμημα καὶ ἐν αὐτοῖς σφυρηλατεῖται ὁ ἐθνικὸς ἡμῶν βίος, διδάσκεται τὸ ὑψηλὸν φρόνημα, διαπαιγυγείται καὶ διαπλάσσεται ὁ χαρακτήρ τοῦ Ἑθνους καὶ χαλκεύονται ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν νέων τὰ ἱερώτερα τῶν Συμβόλων, δι' ὧν κατέστημεν τὸ ὑπέροχον Γένος τῶν Ἑλλήνων.

A. N. ΖΟΥΜΠΟΣ

Τακτικὸς Καθηγητῆς τῆς Φιλοσοφίας
ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Πατρῶν

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

Ἡ ἀληθῆς ἐπανάστασις.

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος συνεπαρμένος ἀπὸ τὴν πρᾶξιν, θέλει νὰ μεταβάλη τὸν κόσμον. Ἀποφεύγων νὰ υποταχθῆ δὲν ἀποδέχεται τοὺς ἀδίκους ἀνθρώπινους ὄρους. Διὰ τοῦ ἀγῶνος ἐναντίον τῆς φύσεως θέλει νὰ «μεταβάλη τὴν ζωὴν» καὶ νὰ κατακτήσῃ πληρέστερον τὴν εὐτυχίαν. Αἰσθάνεται τὸν πειρασμὸν νὰ ἀποφύγῃ τὸν Χριστιανισμόν, ὁ ὁποῖος φαίνεται εἰς αὐτὸν ὡσάν μίαν διδασκαλίαν ἀποδοχῆς καὶ παθητικότητος, ὅπου οἱ ἄνθρωποι δέχονται τὰ πάντα ὡς βουλὰς τοῦ Θεοῦ, ἐγκαταλείπουν τὸν ἑαυτὸν τῶν εἰς τὸ θέλημά Του καὶ ζητοῦν διὰ τῆς προσευχῆς τὴν ἐπέμβασιν τῆς θείας προνοίας, τὸ θαῦμα. Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι Σταυρός. Ὅταν τὸν κρίνῃ κανεὶς ἀπὸ τὰς ἐπὶ μέρους περιπτώσεις πολλῶν χριστιανῶν, διαπιστώνει μίαν ἀποστροφὴν πρὸς τὴν γῆιν εὐτυχίαν, μίαν ἀπέχθειαν πρὸς τὴν σάρκα καὶ τὰς ἡδονάς, μίαν ἀρνητικὴν ἀσκητικὴν ἠθικὴν τοῖς ὁποῖαις τὴν ἐσφαλμένην ὄψιν ἀποδοκιμάζομεν. Ὑπάρχει λοιπὸν ἀντίθεσις μεταξύ τῆς συγχρόνου ἐπιθυμίας πρὸς ἐνεργητικότητα καὶ ἀγῶνα καὶ τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος τῆς προσευχῆς, τῆς δοξολογίας καὶ τῆς ὑποταγῆς; Θὰ ἰδοῦμε ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀντίθεσις, ἀλλὰ τὸναντίον ὁ συγκερασμὸς τῶν δύο αὐτῶν σημείων, ἐπιφανειακῶς ἀντιθέτων, εἶναι ὁ μόνος ὁ ὁποῖος ἐπιτρέπει εἰς τὸν σημερινὸν ἄνθρωπον, πιστὸν ἢ ἄπιστον, νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν ὀρθὴν ὁδόν, νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἀλόγιστον ἐνεργητικότητα, τὴν μᾶλλον διαλυτικὴν παρὰ ἐποικοδομητικὴν τῆς τεχνοκρατείας καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Χριστιανισμόν, θρησκείαν τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς γῆς, θρησκείαν, ἢ ὁποῖα καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον συνεργὸν τοῦ Θεοῦ, νὰ χάσῃ αὐτὴν τὴν ιδιότητα καὶ νὰ βυθισθῆ εἰς τὰ σύννεφα τοῦ Μανιχαϊκοῦ ἰδεαλισμοῦ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον τὸν καταβιβάζει ἐνώπιον τοῦ

συγχρόνου κόσμου. Ὁ Teilhard de Chardin, ὁπαδὸς τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐκκλησίας, ἔθεσε τὰς θάσεις τῆς ἀπολογητικῆς του ἐπάνω εἰς τὴν ἀναγκαιότητα μιᾶς ἰσορροπίας μεταξύ τοῦ κόσμου τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Ἡ ἀνθρωπότης θὰ ἀπεθαρρύνετο, ἐὰν ἦτο πεπεισμένη ὅτι δὲν δημιουργεῖ διὰ τὴν αἰωνιότητα. Ἐὰν ὁ ἀθεϊσμὸς δὲν τὴν πειθῆ ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ οὔτε διὰ τοῦ στωϊκισμοῦ οὔτε διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν ὀνειρῶν περὶ ἀθανασίας ἐπὶ τῆς γῆς, οὐδεὶς θὰ δυνηθῆ νὰ τὴν ἀπογοητεύσῃ διὰ τὴν γῆν, ἐν ὀνόματι τοῦ οὐρανοῦ.

Δὲν ὑπάρχει κανεὶς λόγος νὰ διατηρήσωμεν αὐτὴν τὴν ἀκόμη τόσον διαδεδομένην προκατάληψιν ὅτι χριστιανὸς σημαίνει «συντηρητικὸς», ἐνῶ ἡ λογικὴ τοῦ ἀθεϊσμοῦ εὐρίσκειται εἰς τὴν πρόοδον. Διότι πρὶν διατηρήσωμεν αὐτὸ τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο δῶρον τοῦ Θεοῦ, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξαλείψωμεν τὸν καρπὸν τῆς ἁμαρτίας ἢ τῆς ἀμαθείας τοῦ ἀνθρώπου, τὸν καρπὸν κάθε ἀπαραδέκτου κοινωνικῆς ἀδικίας ἢ τὰς ἀτελείας μιᾶς φύσεως τὴν ὁποῖαν εἰς ἡμᾶς ἀνήκει νὰ θέσωμεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μας, ὅπως ἐλέγχῃ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Γενέσεως;

Ἡ ἐπιστήμη σήμερον μᾶς ἐπιτρέπει νὰ βλέπωμεν καθαρώτερον καὶ ἡ σύγχρονος ἐξέλιξις μᾶς δεικνύει ὅτι δὲν εἴμεθα μέσα εἰς ἕνα τελειοποιημένον κόσμον, ἀλλὰ ὅτι αὐτὸς ὁ κόσμος διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς εἶπε ὅτι «ἦτο καλός», εἶναι ἕνας κόσμος «κοσμογονίας» καὶ «αὐτοδημιουργίας», ὁ ὁποῖος ἐκλήθη ἐκ φύσεως νὰ ἀνέβῃ, ἀλλὰ εἶναι ἐπίσης ἱκανὸς νὰ ἐκφυλισθῆ καὶ νὰ ἀποτύχῃ. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει καθήκον καὶ σκοπὸν ἅγιον νὰ ἐπέμῃ διὰ νὰ τὸν τελειοποιήσῃ. Δυστυχῶς ἐξ ἀπερισκεψίας κατορθώνει μᾶλλον νὰ τὸν καταστρέψῃ, καθιστῶν αὐτὸν παράλογον, ἀπάνθρωπον καὶ ἐπικίνδυνον. Τὸ νὰ ἀρνούμεθα τὴν ὑποκειμένην εἰς παραλλαγὰς

διάστασι, όπως πράττουν ώρισμένοι χριστιανοί, είναι ή ιεροσυλία του να μη μεταχειριζώμεθα τόν χρόνον, κατά τó θέλημα του Θεου, δια τήν τελειοποίησιν τής δημιουργίας, πράγμα τó όποιον είναι τó ανθρώπινον καθήκον, είναι τó να αποδίδωμεν εις τόν Θεόν όλον τó κακόν έναντίον του όποιου θέλει να πολεμήσωμεν, διότι αυτός είναι ó προορισμός μας.

Είς τά ζωά, που έχασαν τήν φύσιν των, τά όποία έγιναν τó θεατρικόν έργον «Zoo», ó Verreurs μας καλεϊ να μελετήσωμεν τήν ανθρωπίνη φύσιν. Έάν είπωμεν τόν ανθρωπον ζωον άπολέσαν τήν φύσιν του, είναι ώσαν να παραδεχώμεθα ότι τó ζωον τó όποιον άκολουθει τά ένστικτά του είναι δεμένον εις μίαν φύσιν, εις τήν άπαρασάλευτον φύσιν του, ένφω ό ανθρωπος είναι έλεύθερος και ή έλευθερία αυτή έγκειται εις τήν ικανότητά του να είπη όχι εις τήν φύσιν, να επαναστατήσει. Πράγματι ό σύγχρονος ανθρωπος, εύρισκόμενος εις μίαν οικουμένην οικοδομημένην από τήν τεχνικήν, εις τά έργοστάσια και εις τας πόλεις του ήτον, είναι ένα ζωον εκτός τής φύσεώς του. Αισθάνεται πάντοτε καλά έντός αυτού του περιβάλλοντος; Θα επανέλθωμεν εις αυτό τó θέμα. Έάν δέν νοσταλγή τήν πρωτόγονον φύσιν τήν τόσον άπάνθρωπον, ή ζούγκλα τών πόλεων μας δέν είναι και αυτή πρωτόγονος με διαφορετικόν τρόπον; Είναι άκριβώς ή άντινομία τής επαναστατικότητας. Είναι εις τήν φύσιν του ανθρώπου να επαναστατη, αλλά μία επανάστασις άπερίσκεπτος είναι μία εκδήλωσις έφηβική τόσον λανθασμένη όσον και ή συστηματική ύποταγή.

Η σωστή επανάστασις πρέπει να είναι «επανάστασις πίστεως», μία επανάστασις έναντίον κάθε πράγματος που αντίτιθεται εις τήν τελειοποίησιν τής ανθρωπίνης φύσεως, είτε εις τόν φυσικόν τομέα, ό όποιος δέν είναι φυσικός με τήν ανθρωπίνην έννοιαν, είτε εις τόν τεχνοκρατούμενον κόσμον, όταν είναι έναντίος εις τήν φύσιν μας, δηλαδή εις μίαν τελείαν ύγιεινήν. Ίδου τó διφορού-

μενον αυτής τής έκφράσεως του «έκφυλισμένου ζωου». Υπάρχει καλός έκφυλισμός ό όποιος είναι ή ανθρωπίνη κλίσις μας και ύπάρχει κακός έκφυλισμός, ό όποιος μας άπογυμνώνει από τόν ανθρωπισμόν μας. Άς μάθωμεν να διακρίνωμεν δια τής αναφοράς εις τήν φύσιν ό,τι προέρχεται εκ τής προανθρωπίνης φύσεως και ό,τι εκ τής ανθρωπίνης. Η προανθρωπίνη φύσις είναι από πλευράς τής συγχρόνου εξέλιξεως μία διαλεκτική τής φύσεως ή όποία καταλήγει εις τήν σκέψιν εις τήν όποίαν ή ανθρωπίνη κορωνίς φαίνεται διαφορετική από τήν ζωώδη. Ποίος θα είναι ό ρόλος αυτού του ανθρώπου; Ό πειρασμός είναι μέγας δια τούς μαρξιστάς, πιστούς εις τήν διαλεκτικήν τής φύσεως του Engels, να υπερτιμούν τά θήματα τής σκέψεως μέχρι ρήξεως. Η φύσις θα είχε κατασκευάση ένα όν τó όποιον θα είχε ως σκοπόν τήν καταστροφήν τής δια να τήν αντικαταστήση με τόν ανθρωπίνον κόσμον: μία ταπεινωμένη φύσις, θιασμένη από ένα Προμηθέα χωρίς αγάπην. Δέν είναι αυτή ή άληθής διαλεκτική τής φύσεως εις τήν όποίαν όσον και άν άνακύπη ή φύσις του ανθρώπου, είναι έντός τής προεκτάσεως τής προόδου του ζωου. Ό ανθρωπος προερχόμενος από τήν φύσιν τής όποιας άποτελει μέρος, δέν έχει ως σκοπόν να τήν καταστρέψη και να τήν μεταβάλη εις σκλάβαν του, αλλά να τής ανταποδώση με αγάπην και σεβασμόν όλας τας δυνατότητάς της. Ό ανθρωπος καταστρέφεται εάν δέν κατανοήση τήν άληθινήν του θέσιν έν σχέσει προς τήν φύσιν, εάν καταποντισθί έντός αυτής άποφεύγων να ένεργήση και άρνούμενος τόν ειδικόν χαρακτήρα της, όπως επίσης και εάν κόψη και άρνηθί τήν ρίζαν του, τήν καταγωγήν του και τήν θαυτέραν φύσιν του.

Πολύ σωστά οί μαρξιστάι έπιμένουν επί του ανθρωπίνου καθήκοντος τής πράξεως. Άλλά ποία πράξις; Δέν πρόκειται περι του να πράττη κανείς καθ' οιονδήποτε τρόπον επί του ανθρώπου και τής κοινωνίας. Πρέπει να προηγη-

θη σκέψις πρὸ τῆς πράξεως διὰ τὸ καλὸν καὶ τὴν προαγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ δὲν δύναται νὰ βασισθῇ ἐπὶ αἰσθηματικῆς θάσεως. "Ἐχομεν ἐδῶ ἀνάγκην νὰ ἀναφερθῶμεν εἰς μίαν ἀνθρωπίνην φύσιν τὴν ὁποίαν θὰ ἀνακαλύψωμεν καὶ θὰ καταστήσωμεν πραγματικότητα. "Ὅχι ἡ ἀρνητικὴ ὄψις νὰ προστατεύσωμεν τὸν ἄνθρωπον τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος ἐναντίον τοῦ ἐπικινδύνου παρόντος, ἀλλὰ μία «θετικὴ δεοντολογία» διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ἀνθρώπου τῆς πράξεως ἢ ὁποῖα τὸν ὀδηγεῖ πρὸς ποῖαν κατεύθυνσιν πρέπει νὰ ἐρευνήσῃ καὶ νὰ πράξῃ διὰ νὰ ἐργασθῇ διὰ τὸ καλὸν καὶ τὴν ἀληθῆ πρόοδον. Ὁ ἀρνητικὸς ὑπαρξιακὸς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὁ ὁποῖος ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἄρνησιν τῆς ἀντικειμενικότητος τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, μετατρέπει τὴν ἀνθρωπίνην πράξιν εἰς μίαν ἀπερίσκεπτον ἐνεργητικότητα δι' ἀπολαύσεις ἢ εἰς μίαν ἀπάνθρωπον τεχνοκρατίαν. Ἡ ἄρνησις αὐτὴ εἶναι ἕνας πειρασμὸς ἐπικίνδυνος διὰ τὸν χριστιανὸν ὁ ὁποῖος πίπτει εἰς ἕνα νομιμοποιημένον ἰδεαλισμὸν ἀποκομμένον ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Εἶναι ἐπίσης ἐπικίνδυνος διὰ τὸν Μαρξιστὴν ὁ ὁποῖος, ἄπιστος εἰς τὸν ἀληθῆ ἐπιστημονικὸν ὕλισμὸν, καθίσταται καὶ αὐτὸς ἕνας αἰσθηματικὸς ἰδεαλιστὴς προσκολλημένος εἰς τὴν τεχνοκρατίαν.

Πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐπαναστατῇ ἢ νὰ ὑποτάσσεται; "Ὅπως πάντα ἡ ἀλήθεια εὐρίσκεται μερικῶς καὶ εἰς τὰς δύο καταφάσεις ἐπιφανειακῶς ἀντιθέτους. Ἡ παραδοχὴ ἢ ἄρνησις τῶν πάντων εἶναι ὁμοίως θλασθερά. Ἡ ἐλευθερία μας καθίσταται παράλογη καὶ αὐτοκαταστρέφεται, ἐὰν τὴν χρησιμοποιήσωμεν ὅπως μᾶς εἶναι ἀρεστὸν διὰ νὰ πράξωμεν, ὅ,τιδήποτε. Μᾶς ἐδόθη διὰ νὰ ἐκλέξωμεν τὸ καλόν, ὅ,τι ἀρμόζει εἰς ἕκαστον διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἀληθοῦς του προορισμοῦ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ὑπάρξεώς του. "Ὅλη ἡ διφορούμενη ἀνθρωπίνη ἐπαναστατικότης εἶναι τοιαύτη τῆς ὁποίας ὁ Camus μᾶς ἔδωσε τὴν σύνθεσιν ὥστε νὰ εἶναι ταυ-

τοχρόνως ἐπαναστατικὴ ἀρετὴ ἐναντίον τοῦ ἀπανθρωπισμοῦ καὶ ἐπαναστατικὴ ἁμαρτία ἐναντίον τῶν ὀρίων τὰ ὁποῖα μᾶς ἐπιβάλλει ἡ ἀνθρωπίνη φύσις μας. Ὁ ἄνθρωπος νομίζει συχνὰ ὅτι εἶναι ἀπαραίτητον νὰ εἶναι ἄθεος διὰ νὰ εἶναι ἐλεύθερος. Ξεχνᾷ ὅτι ἕνας Θεός, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι ἄνθρωπος, δὲν εἶναι ἕνας ἀπαλλοτριωτῆς, ἀλλὰ ἕνας ἐλευθερωτῆς ὁ ὁποῖος ἐπεκτείνει τὴν ἰσχύν του εἰς τὰ πλάσματά του, τὰ ὁποῖα σέβεται. Ξεχνᾷ ἰδίως ὅτι ἀπαρνούμενος τὸν Θεόν, δὲν καταργεῖ τὴν ἀνθρωπίνην κατάστασιν τῆς ἐλευθερίας, ἢ ὁποῖα εἶναι περιορισμένη διότι εἴμεθα ἄνθρωποι.

Ἡ ἀνθρωπίνη πρωτοβουλία.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν ποῖα εἶναι ἡ ἐλευθέρα πρωτοβουλία εἰς τὴν ὑπακοὴν καὶ τὴν πίστιν, εἶναι χρήσιμον νὰ ἐμβαθύνωμεν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν δημιουργίαν. Βλέπομεν συχνὰ εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον ἕνα εἶδος μαγείας, ἢ ὁποῖα κάμνει νὰ ἐκπηδοῦν ἀπὸ τὴν ὕλην ἀνυποψίαστοι νεωτερισμοί. Αὐτὸ εἶναι πλάνη. Ὁ ἐπιστήμων δὲν δημιουργεῖ τίποτε, ἀπλῶς ἀποκαλύπτει καὶ μεταχειρίζεται τὰς ιδιότητας τῆς ὕλης. "Ὅσον εἶναι πιστὸς εἰς τὴν παρατήρησιν καὶ τὴν ἐμπειρίαν, χωρὶς νὰ λάθῃ ὑπ' ὄψιν τὰς ἰδέας του, τότε ἐκπληροῖ τὸ καθήκον του. "Ὅλοι οἱ βιοχημικοὶ, οἰαδήποτε εἶναι ἡ θρησκευτικὴ ἢ φιλοσοφικὴ τοποθέτησις των, προσπαθοῦν νὰ κατορθώσουν μίαν ἡμέραν τὴν σύνθεσιν τῆς ζωῆς εἰς τὰ ἐργαστήριά των. Προσπάθεια τεχνικῶς δύσκολος, τὴν ὁποίαν δὲν πρέπει νὰ κρίνωμεν ὡς ἀδύνατον καὶ σκανδαλώδη διὰ μεταφυσικοὺς λόγους. Ὁ βιοχημικὸς δὲν θὰ δημιουργήσῃ ζωὴν, πράγμα τὸ ὁποῖον θὰ τὸν ἔθετε εἰς τὴν θέσιν τοῦ Θεοῦ· θὰ πραγματοποίησῃ τοὺς ὕλικους ὄρους δηλαδή θὰ ἀνακαλύψῃ τὰς ιδιότητας, τὰς ἰκανότητας τῆς ὕλης, ἀκόμη καὶ ἐκείνας ἀπὸ τὰς ὁποίας προῆλθε ἡ ζωὴ ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τὸ ἀψυχον εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐξελίξεως ἢ ἄλλας αἰ ὁποῖαι ὑπῆρξαν ἄλλους σκοποῦς. Εἶδομεν

ὅτι αὐτὴ ἡ ἰκανότης τοῦ ἀψύχου νὰ βαδίσῃ τὸ θῆμα τῆς ζωῆς δὲν ἐξουδετερώνει τὸν Θεόν, τούναντίον ἐξηγεῖ τὴν συνταρακτικὴν παρουσίαν του. Ἐὰν ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος εἶναι πρώτη αἰτία, μετεχειρίσθῃ μίαν δευτέραν ὕλικὴν αἰτίαν, τότε ὀπίσω ἀπὸ κάθε παραγωγῆν ποῦ προεκλήθη ὑπὸ ὠρισμένης συνθήκας διὰ τῆς ἐνεργητικότητος τοῦ ἐπιστήμονος, κρύβεται ἡ αὐτόματος δύναμις τοῦ ἀψύχου νὰ παράγῃ ζωὴν. Ὁ ἐπιστήμων δὲν εἶναι ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος μεταχειρίζεται τὴν ἐλευθέραν πρωτοβουλίαν τοῦ ἀνθρώπου ὡς δευτέραν ὕλικὴν αἰτίαν. Ὅταν ὁ ἐπιστήμων θὰ κατασκευάσῃ ζωὴν, εἰς τὴν πραγματικότητα εἶναι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος θὰ τὴν πλάσῃ διὰ τῆς ἐπεμβάσεώς του· Θεός καὶ ἄνθρωπος θὰ δημιουργήσῃ διὰ τῶν δυνατοτήτων τῆς ὕλης. Τὸ σκάνδαλον δὲν ἔγκειται εἰς τὸ νὰ ἐργαζώμεθα διὰ τὴν σύνθεσιν ζωῆς, ἡ ὁποία θὰ ἐπιτρέψῃ π. χ. νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τοῦ καρκίνου, ἀλλὰ εἰς τὴν κακὴν χρησιμοποίησιν αὐτῆς τῆς ἐπιστημονικῆς προόδου. Πῶς θὰ χρησιμοποιήσωμεν αὐτὴν τὴν νέαν κατάκτησιν; Αὐτὸ ἀκριβῶς πρέπει νὰ σκεφθοῦμε. Ὁ ρόλος τοῦ ἠθικοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι οὔτε νὰ ἐμποδίσῃ οὔτε νὰ ἐπιτρέψῃ, ἀλλὰ νὰ παρακινήσῃ εἰς μίαν σοφὴν χρησιμοποίησιν.

Χρειάζεται σκέψις πρὸ τῆς πράξεως. Αὐτὸ εἶναι αὐτονόητον. Ἄλλὰ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος τῆς πράξεως, ὀπλισμένος διὰ τῆς ἐπιστήμης μὲ φοβεράς δυνατοτήτας, δὲν σκέπτεται. Κακῶς ἐτοποθέτησαν εἰς ἀντίθετον θέσιν τὴν ἐνατένισιν καὶ τὴν πράξιν. Τοιοῦτοτρόπως γίνεται ἓνα ὁμοίωμα τῆς πράξεως καὶ τῆς ἐνατενίσεως. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει χεῖρας αἱ ὁποῖαι ἔγιναν διὰ τὴν πράξιν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ζῶον, τὸ ὁποῖον φέρει ὄργανα, τὰ ὁποῖα διατάσσει τὸ ἐνστικτον. Ὁ Homo faber αὐτὸς δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἀντίθετος τοῦ Homo sapiens, διότι ἡ σοφία πλάθει τὰ ἐργαλεῖα τὰ ὁποῖα ἐξ ἀρχῆς ἐπλάσθησαν ἐντὸς τῆς κεφαλῆς, εἰκονισθέντα ἐντὸς μιᾶς σκέψεως θεωρητικῆς. Τὸ ζῶ-

ον σπεύδει πρὸς τὴν πράξιν καὶ συχνὰ ἐπιτυγχάνει κατὰ τύχην, ὅταν ὁ ἄνθρωπος τοῦ θέσῃ ἔμπροσθεν μίαν δυσκολίαν. Ἄπεναντίας ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ νὰ εὕρῃ ἀμέσως τὴν λύσιν εἰς τὸν νοῦν του διὰ νὰ ἐπιτύχῃ χωρὶς ἐνδοιασμούς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον τὸν θέτει ἐνίοτε, ἰδίως δὲ τὸ παιδί, εἰς καταφανῆ μειονεξίαν ἔναντι τοῦ ζώου.

Τὸ σύγχρονον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ζητεῖ εἰς τὴν ἐπιστήμην μόνον τοὺς τρόπους τοῦ πράττειν, δὲν πηγαίνει μέχρι τοῦ θάθους τῆς ἐπιστημονικῆς σκέψεως τῆς ὁποίας ἡ γνώσις, ὅταν εἶναι πλήρης, ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ μᾶς καθορίσῃ τὴν καλὴν καὶ τὴν κακὴν πράξιν, τὴν ὀρθὴν καὶ τὴν λαθασμένην χρησιμοποίησιν τῆς ὕλης.

Διὰ τὸν Δυτικὸν ἡ θέλησις ἐρμηνεύεται διὰ τῆς πράξεως. Ἀπὸ ἐδῶ πηγάζει καὶ ἡ ἄρνησις του διὰ τὸ ἀνατολικὸν πνεῦμα τὸ ὁποῖον ἀρνεῖται τὴν ἐνεργειαν καὶ κλείεται ἐντὸς τῆς θεωρίας. Παράδοξον, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐξηγεῖ ἡ ἐπιστημονικὴ ψυχοφυσιολογία: Ὁ θεωρητικὸς Ἀσιατικὸς ξέρει νὰ θέλῃ ἐνῶ ὁ πρακτικὸς δυτικὸς δὲν τὸ ξέρει. Ὁ δυτικὸς, μανθάνων εἰς τὴν Ἰαπωνίαν τὴν ἵπποτικὴν τέχνην τοῦ τόξου, ἀδημονῶν κάνει μίαν ἀξιόλογον προσπάθειαν ὥστε τὸ θέλος του νὰ φθάσῃ εἰς τὸν στόχον, ἀλλὰ δὲν τὸ κατορθώνει. Ὁ διδάσκαλος Zen τοῦ παρατηρεῖ ὅτι τὸ θέλος θὰ φθάσῃ μόνον του εἰς τὸν στόχον χωρὶς προσπάθειαν ἐκ μέρους του, ὅταν θὰ εἶναι πλήρως ἀναπαυμένος. Θὰ μάθῃ λοιπὸν νὰ θέλῃ, χωρὶς νὰ θέλῃ μὲ τὴν συνήθη ἔννοιαν τῆς λέξεως.

Ἡ ἐκουσία πράξις δὲν εἶναι παρὰ μίαν ἰδιαιτέρα περίπτωσιν τῆς θελήσεως καὶ διὰ τὴν πράξιν αὐτὴν ἡ «ἀνάπαυσις» εἶναι περισσότερο σημαντικὴ ἀπὸ τὴν προσπάθειαν. Πρέπει νὰ κινήσῃ τοὺς μῦς διὰ νὰ ἐνεργήσῃ. Πρέπει νὰ μάθωμεν νὰ αἰσθανώμεθα, νὰ ἐνεργοῦμεν. Αὐτὸ ἀπαιτεῖ νὰ ἔχῃ μάθει κανεὶς νὰ ἐλέγχῃ τὸν νοῦν του, ὥστε νὰ μὴν ἀνεχεται τὴν ἀδράνειαν. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἡ θέλησις, νὰ θέλῃ κανεὶς νὰ αἰσθάνεται, νὰ θέλῃ νὰ σκέπτεται, νὰ φαντά-

ζεται' όλων αὐτῶν ἢ πράξεις δὲν εἶναι παρὰ τὸ συμπέρασμα, μία πράξις ἢ ὁποία εἶναι ἐν πρώτοις φαντασία τῆς πράξεως, παραγωγή μιᾶς εἰκόνας δι' ἐγκεφαλικῆς ἐπεξεργασίας. Ἡ θέλησις πρὸς ἐκτέλεσιν δὲν εἶναι μία δύναμις πνευματικῆ, εἶναι ἓνα καθῆκον τοῦ ἀνωτέρου νοῦ, τὸ ὁποῖον μαθαίνει κανεὶς νὰ ἀσκήσῃ διὰ μιᾶς ψυχοφυσικῆς ἀγωγῆς τῆς ὁποίας μᾶς δίδει παραδείγματα ἢ Ἀνατολή. Ἀπὸ τοὺς δυτικούς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος κατενόησε τοῦτο πληρέστερον εἶναι ὁ Dr. Vittoz, ὁ ὁποῖος μᾶς προτείνει μίαν ἀγωγήν τῆς θελήσεως ἐντὸς τῆς «ἀναπαύσεως» καὶ τῆς ἐσωτερικῆς εἰρήνης διὰ τοῦ ἐγκεφαλικοῦ ἐλέγχου. Ἡ μέθοδός του ὅσον ἐπιστημονικῶς ὀρθὴ καὶ ἂν εἶναι, εἶναι ἐπίσης ἢ πλέον αὐθεντικὴ χριστιανικὴ πνευματικότης, διότι ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἔξοδον ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μᾶς καὶ μὲ τὸν πνευματικὸν θερμπαλισμὸν μᾶς, ὥστε νὰ ζῶμεν ἐντὸς τοῦ κόσμου ἐκπαιδευόντες τὴν «ἀντιληπτικότητά» μᾶς, τὴν δύναμιν τῆς «προσοχῆς» καὶ τῆς «συγκεντρώσεως». Ἀσχολεῖται ἐπίσης περὶ τοῦ νὰ μάθῃ κανεὶς νὰ «ὑπάρχη» πραγματικά, ἀγωνιζόμενος ἐναντίον τῆς φαυλότητος ἑνὸς νοῦ ἀνεξελέγκτου, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐμποδίζει νὰ ὑπάρχωμεν καὶ νὰ ἐνεργοῦμεν.

Τὸ νὰ μάθῃ κανεὶς νὰ βλέπῃ, εἶναι νὰ μάθῃ νὰ διακρίνῃ πᾶν ὅ,τι δὲν εἶναι ὀρθόν. Αἱ χεῖρισται φρικαλεότητες τοῦ κόσμου διὰ τὰς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑπεύθυνος, δὲν ὀφείλονται τόσον εἰς τὴν μοχθηρίαν ὅσον εἰς αὐτὴν τὴν ἀπερισκεψίαν σχετικῶς πρὸς τὴν πρᾶξιν, ἢ ὁποία μᾶς ὠθεῖ νὰ ἐνεργοῦμεν ἀπὸ συνήθειαν, χωρὶς νὰ βλέπωμεν τίποτε πραγματικά. Δὲν βλέπομεν τοὺς ἄλλους, δὲν βλέπομεν τὸν ἑαυτὸν μᾶς. Οἱ τεχνικοὶ τοῦ ἐλέγχου, τεχνικοὶ τῆς σαφηνείας καὶ τῆς θελήσεως δὲν εἶναι ἀνεκτοὶ ἀπὸ τὸν νομοτισμὸν τῶν ὀκνηρῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι χάνουν χρόνον διὰ νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὸν ἐγωϊσμόν των. Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θέλει τὸν ἑαυτὸν του ἓνα δραστήριον καὶ συνειδητὸν μαχητὴν, ἔχει μίαν ἰδιαιτέραν ἀνάγκην.

Ἐάν θέλῃ νὰ διαφυλάξῃ τὴν υἰεῖαν του καὶ νὰ μὴν ὑποκύψῃ προώρως εἰς τὴν νευρικὴν κόπωσιν, ὀφείλει νὰ μάθῃ νὰ ἀναπαύεται περισσότερον εἰς θάθος χωρὶς νὰ χάνῃ τὸν χρόνον, ὁ ὁποῖος δὲν τοῦ ἀνήκει. Μέθοδοι τῆς θελήσεως, αἱ μέθοδοι τῆς ἀναπαύσεως διὰ τοῦ ἐλέγχου τοῦ ἐγῶ, εἶναι ἀκριβῶς αἱ μέθοδοι τῆς πληρεστερίας καὶ ἀποτελεσματικωτέρας ἀργίας. Μᾶς ἐπιτρέπουν αὐτὸ τὸ διαυγὲς βλέμμα, τὸ ὁποῖον μεταμορφώνει τὸν ἐνεργητικὸν ἄνθρωπον εἰς δημιουργὸν τῆς ἀληθοῦς προόδου.

Ὁ μεγάλος μᾶς ἐχθρὸς εἶναι ἡ ἄγνοια. Δὲν γνωρίζομεν τί εἴμεθα καὶ τί μᾶς ἀρμόζει. Αὐτὸ συμβαίνει, διότι δὲν ἐξοδεύομεν χρόνον διὰ νὰ σκεφθῶμεν, ἐπειδὴ τάχα αὐτὸ ἔρχεται μόνον του. Μαθαίνομεν τὰ πάντα, ἀλλά, ἀλλοίμονον, δὲν μαθαίνομεν νὰ ὑπάρχωμεν, καὶ νὰ ζῶμεν. Θὰ ἀρκοῦσε συχνάκις νὰ σταματήσωμεν διὰ νὰ σκεφθῶμεν καὶ ἔτσι θὰ εἴχαμεν τὴν ἀλήθειαν δι' αὐτὸ τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ὀρθόν. Μία ἀνθρωπιστικὴ καὶ σταθερὰ ἐπιστήμη δύναται νὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ ἐννοήσωμεν αὐτὸ τὸ ὁποῖον μᾶς ἀρμόζει, ἀφοῦ πρωτίτως μᾶς γνωρίσῃ τί εἴμεθα.

Εἶναι εὐκόλον νὰ λησμονήσωμεν τὴν φύσιν μᾶς καὶ νὰ ἐνεργοῦμεν χωρὶς σκέψιν, νὰ γίνωμεν μὴ μάλιστα διὰ τὸν ἑαυτὸν μᾶς καὶ τοὺς ἄλλους. Εἶναι, δῆθεν, εὐκόλον νὰ σεβασθῶμεν τὴν φύσιν μᾶς ἀρνούμενοι νὰ σκεφθῶμεν τί ἀκριβῶς εἶναι αὕτη, καθῆκον δυσκολώτερον νὰ πραγματοποιηθῇ παρὰ μίαν προϋπάρχουσα ἀξία ἢ ὁποία πρέπει ἀπλῶς νὰ γίνῃ σεβαστὴ. Ἡ φύσις μᾶς εἶναι μίαν δύσκολος κλίσις ἢ ὁποία μᾶς ἔχει προσφερθῇ ὡσάν ἐν ἰδεῶδες πραγματοποιήσεως τοῦ ἐγῶ, ἀλλά δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ τὴν ἀπαρνηθῶμεν, διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐκφυλίζεται ἔχει πάντοτε μίαν μυστικὴν ἀνισορροπίαν ἀκόμη καὶ ἂν δὲν ἔχη συνείδησιν αὐτῆς. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι προωρισμένος νὰ εἶναι ἄνθρωπος, ἀλλά δὲν γνωρίζει τί ἀκριβῶς εἶναι, διότι νομίζει ὅτι ὁ «ἄνθρωπος» δὲν πρέπει νὰ σκεφθῇ δι' αὐτὴν τὴν πραγματικότητα.

Προσευχή διὰ τὴν καλὴν δραστηριότητα.

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ἔχει πάθος μὲ τὴν πρᾶξιν καὶ τὰς δυνατότητας τῆς πράξεως τὰς ὁποίας τοῦ παρέχει ἡ ἐπιστήμη. Ἡ πρᾶξις εἶναι ἡ φυσικὴ κλίσις τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν θὰ ἦδύνατο λοιπὸν κανεὶς νὰ ψέξη τὸν ἐνθουσιασμόν του. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐνεργήσῃ κανεὶς ὀρθῶς ἔχει ἀνάγκη μιᾶς ἀναφορᾶς. Δύναται νὰ τὴν εὕρῃ εἰς μίαν ἐπιστήμην περισσότερο πλῆρη, ἡ ὁποία θὰ τοῦ καθορίσῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀνθρωπίνου φαινομένου καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι καλὸν διὰ τὸν ἄνθρωπον. Φαινομενικῶς αὐτὸ ὁμοιάζει ὅτι μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν Χριστιανισμόν. Ἀληθῆς εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον, ἀφοῦ ὁ Χριστιανισμός, θρησκεία τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον καὶ τῆς οἰκοδομήσεως τοῦ «πνευματικοῦ σώματος», δὲν εἶναι θρησκεία τῆς ἀπαρνήσεως καὶ τῆς λήθης ἐντὸς τοῦ σύμπαντος, ἀλλὰ θρησκεία πράξεως, ἡ ὁποία μᾶς καθορίζει τὸ ἀνθρώπινον καθῆκον, τὴν σωτηρίαν μας διὰ τῶν καλῶν πράξεων. Δυστυχῶς ἡ πλήρης ἀνθρωπίνη ἔννοια τῆς καλῆς πράξεως ἐκφυλίζεται μέσα εἰς τὴν Μαιναικὴν παρέκκλισιν. Πρέπει νὰ τῆς δώσωμεν πάλιν τὴν πλήρη ἀξίαν τῆς συγκεκριμένης ἐνεργείας. Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκη νὰ δεχθῇ ἀληθινὸν Χριστιανισμόν, τὴν πλήρη καὶ αἰωνίαν διάστασιν τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς πνευματικότητος, ἐλλείπει τῆς ὁποίας δὲν θὰ καταλάβῃ καὶ δὲν θὰ χρησιμοποίησῃ πλήρως τὰς ἀξίας τῆς ὑποστάσεως. Ἐχει ἀνάγκη νὰ δεχθῇ ἐπίσης τὴν ἔννοιαν τῆς ἀναγωγῆς εἰς τὸ θεῖον καὶ τῆς προσευχῆς. «Ἡ προσευχή, πολιτικὸν πρόβλημα» θεβαιώνει κατὰ παράδοξον τρόπον ὁ Δανιήλου. Δὲν πρόκειται περὶ τοῦ νὰ ἐπιβάλῃ κανεὶς ἐκκλησιαστικῶς τὴν προσευχὴν διὰ νόμου, ἀλλὰ νὰ κατανοήσῃ ὅτι ἡ προσευχὴ οὕσα ἡ ἔκφρασις μιᾶς ἀπαραιτήτου ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου, ἀκόμη καὶ ἡ περισσότερο ἀδιάφορος πολιτικὴ δύναμις ἔχει καθῆκον νὰ διατηρήσῃ τοὺς ὅρους τῆς. Δὲν πρέπει νὰ ἐπι-

βάλλῃ μίαν πίστιν, ἀλλὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἄσκησιν τῆς πίστεως ὑπὸ τῶν πιστῶν. Ἀλλὰ δι' αὐτὸ δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχουν οἱ πιστοὶ μίαν πίστιν, ἡ ὁποία ὁμοιάζει μὲ παραφροσύνην. Οἱ πιστοὶ πρέπει νὰ δεῖξουν τὴν κοινωνικὴν καὶ ἀνθρωπίνην ὠφέλειαν τῆς πίστεώς των διὰ νὰ πείσουν οἱ ἴδιοι τοὺς ἀπίστους ὅτι αὐτὴ ἡ πίστις εἶναι σεβαστὴ καὶ ἐπωφελής.

Διατί νὰ προσευχώμεθα; Πρέπει νὰ ἐνεργῶμεν, λέγουν οἱ ἄθεοι. Ἡ προσευχὴ ἐμποδίζει τὴν πρᾶξιν. Δὲν προσεύχονται διὰ τὴν βροχήν, κατασκευάζουν προχώματα καὶ ἀρδευτικὰς διώρυγας· δὲν προσεύχονται διὰ τὴν ἴασιν τῶν ἀσθενῶν, μεταχειρίζονται μίαν θεραπευτικὴν μέθοδον. Ἐδῶ τὸ φυσικὸν καὶ τὸ τεχνητὸν ἀντιτάσσονται πρὸς τὸν Θεὸν ἐπὶ τοῦ ἰδίου πεδίου καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐδόθη εἰς τὸ ἐν ὁμοιάζει νὰ λείπη ἀπὸ τὸ ἄλλο. Βεβαίως ὁ πιστὸς ἀντιδρᾷ, διακηρύσσων τὰ πρωτεῖα τῆς προσευχῆς, τῆς ἐμπιστοσύνης εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὴν πρόνοιάν Του. Ἀλλὰ διατί πρέπει συχνάκις νὰ ρίπτῃ εἰς τὸν Θεὸν τὸ καθῆκον του, νὰ μὴν κατανοῇ τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἱερὰν σπουδαιότητα ὄχι τῶν προσωπικῶν του πράξεων ἀλλὰ τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὸ ἀνθρώπινον καθῆκον, διατί πρέπει νὰ διαλύῃ τὴν ἐνεργητικότητά του, τὴν δημοσίαν του ζωὴν καὶ τὴν προσευχὴν του, τὴν ἰδιωτικὴν του ζωὴν; Ἄς πιστεύσωμεν εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἐνεργεῖ ἀπὸ σταθερότητα καὶ δὲν θὰ τοῦ ζητῶμεν πλέον ἀμέσους ἐπεμβάσεις, θαύματα τὰ ὁποία δὲν εἶναι ὁ φυσικὸς Του τρόπος νὰ κυβερνᾷ τὸν κόσμον. Τότε διατί νὰ προσευχώμεθα; Δὲν μένει τὸ οὐσιῶδες; Διατί νὰ ἔχωμεν ἕνα φίλον; Μήπως διὰ νὰ τοῦ ζητήσωμεν ἐξυπηρετήσεις ἢ νὰ τοῦ ἀνταποδώσωμεν αὐτάς; Εἶναι προτιμότερον νὰ ζῶμεν μετ' αὐτοῦ καὶ νὰ συμμετέχωμεν ἐντὸς τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ τῆς κοινῆς πίστεως. Διατί ὁ μοναχὸς καὶ ἡ μοναχὴ ἐγκαταλείπουν τὸν κόσμον; Ἡ ἐγκαταλείψις αὕτη δὲν εἶναι ἐναντίον τοῦ κόσμου, ἀλλὰ δι' αὐτόν. Δὲν εἶναι διὰ νὰ

υποφέρουν περιφρονοῦντες τὰς γηΐνας χαράς. Εἶναι διὰ τὰ νὰ ζήσουν τὴν γηΐνην ζωὴν τῶν ἐντὸς τῆς πλήρους ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ Θεοῦ χωρὶς τὰ ἀποσπῶνται. Εὐρισκόμεθα ἴσως εἰς τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς ὑγιεινῆς ἀναγνωρίζει τὴν ἀναγκαιότητα τῶν μοναστηρίων καὶ τῆς πνευματικῆς ἀπομακρύνσεως. Δὲν καθίσταται τὸ μοναστήριον τὸ πολῦτιμον ἄσυλον τῆς εἰρήνης καὶ τῆς γαλήνης ἐντὸς τῆς φύσεως, τὸ ὁποῖον ἔχουν ἀνάγκην ἰδιαίτερος οἱ νευρικῶς κατακαταπεπονημένοι; Ἔχουν ἀνάγκην αὐτοῦ διὰ τὰ ἐπαναφέρειν τὴν εἰρήνην εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, διὰ τὰ παύσουν νὰ ἐνεργοῦν πυρετωδῶς καὶ νὰ δυνηθοῦν νὰ σκεφθοῦν ἐναργῶς. Καὶ τί εἶναι ἀκριβῶς τὸ νὰ σκέπτεται κανεὶς ἐναργῶς, ἐὰν ὄχι τὸ νὰ «ἴδῃ» ἐπὶ τέλους τὸν κόσμον καὶ τὸν ἑαυτὸν του, νὰ συνειδητοποιήσῃ τί δὲν εἶναι ὀρθόν, νὰ ἀναφερθῇ πρὸς ἓν ἰδανικόν. Αὐτὴ ἡ ψυχικὴ ὑγιεινὴ εἶναι αὐτονόητον ὅτι εἶναι ἀπαραίτητος εἰς ὅλους, μετὰ τῆς πίστεως ἢ ἀνευ αὐτῆς. Ἀλλὰ ὁ χριστιανὸς γνωρίζει ὅτι ἡ ἀναγωγὴ αὐτῆ πρὸς ἑκάστην τὴν ἀφηρημένον εἶναι ἡ ἐπαφὴ μεθ' ἑνὸς ὑπάρχοντος Προσώπου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ Ἀγάπη. Ἐντὸς τῆς μελέτης καὶ τῆς προσευχῆς, ὁ ἄπιστος ἔχει τὴν ιδέαν, ὅτι εὐρίσκεται μόνος μετὰ τὴν ἀποθάρρυνσιν καὶ τὴν ἔπαρσιν του. Ὁ πιστὸς γνωρίζει ὅτι δὲν εἶναι μόνος. Σημαντικὴ διαφορά, ἀλλὰ ἡ ὁποία δὲν ἀλλάζει τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ νὰ σταματήσῃ κανεὶς καὶ νὰ σκεφθῇ. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀπὸ τὴν φύσιν του ἀνάγκην τῆς προσευχῆς, φυλάσσει δὲ αὐτὴν τὴν ἀνάγκην καὶ ἐντὸς τῆς ἀπιστίας. Εἶναι αὐτονόητον ὅτι ἡ διανόησις τοῦ ἀπίστου διαφέρει ἀπὸ τὴν προσευχὴν τοῦ χριστιανοῦ. Ἴσως ὁμως ἔχομεν ἐπιμείνειν ὑπερβολικῶς εἰς τὰς διαφοράς. Ὑπὸ αὐτοὺς τοὺς ὄρους, ὁ ἄπιστος θέλει τὸν ἑαυτὸν του ἐνεργητικὸν καὶ ἀρνεῖται τὸν στοχασμόν, ἐνῶ ὁ πιστὸς, ἀντὶ νὰ διαλογίζεται καὶ νὰ ἐγκαταλείπεται εἰς τὴν χάριν διὰ τὰ εὐρῆ εἰς αὐτὴν τὸν φωτισμόν καὶ τὴν δύναμιν διὰ τὰ ἐνεργήσῃ,

ἐγκαταλείπεται εἰς ἓνα ὑπὲρ τὸ σῶνθηθες «θερμπαλισμὸν» ὅπου ζητεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ.

Διὰ τὰ ἀποφύγωμεν αὐτὰ τὰ παράλληλα σφάλματα τὰ ὁποῖα ὀδηγοῦν τὸν σύγχρονον κόσμον εἰς τὴν καταστροφὴν, πρέπει νὰ κατανοήσωμεν ὀδηγούμενοι ἀπὸ μίαν πλήρη ἐπιστήμην τὸ ἀνθρώπινον καθῆκον τῆς συμπληρώσεως τῆς δημιουργίας, τοῦ ἰδίου τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τοῦ κόσμου, καθὼς καὶ τὴν ἀναγκαιότητα ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ ἱερόν καθῆκον νὰ σκεπεώμεθα πρὸ τῆς πράξεως. Ὑπὸ αὐτὰς τὰς συνθήκας ἡ ἐπίπλαστος ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου τῆς προσευχῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου τῆς πράξεως θὰ ἐξαλειφθῇ. Πιστοὶ καὶ ἄπιστοὶ θὰ ἀναρωτηθοῦν τί πρέπει νὰ κάνουν ἀναφερόμενοι πρὸς ἓνα ἰδανικόν, πηγὴν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς χάριτος, τοῦ ὁποίου τὴν αἰτίαν γνωρίζει πλήρως ὁ χριστιανός, χωρὶς δι' αὐτὸ νὰ γνωρίζῃ καὶ ὅλα τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀξία τῆς προσευχῆς ὡς πρὸς τὴν πρᾶξιν εἶναι φανερά, ὅταν δὲν εἶναι ἀναπληρωματικὴ τῆς πράξεως, ἀλλὰ ὅταν ὀδηγῇ τὸν ἄνθρωπον, μεθ' ὅλων τῶν ἀδυναμιῶν καὶ τῆς ὀκνηρίας του, ἐνώπιον τοῦ πλήθους τῶν εὐθυνῶν του. Τὸ ζήτημα δὲν εἶναι νὰ παραλλάξωμεν τὴν χριστιανικὴν προσευχὴν, ἀλλὰ νὰ τῆς ἀποδώσωμεν τὴν πλέον γνησίαν ἔννοιαν τῆς.

Ἡ ὑγιεινὴ τῆς προσευχῆς εἶναι ἡ ἰδία μετὰ τὴν πράξεως. Διὰ τὰ συναντήσωμεν τὸν Θεὸν πρέπει νὰ παραμερίσωμεν τὰ ἐμπόδια, νὰ φέρωμεν τὴν ἐσωτερικὴν εἰρήνην εἰς τὸν ἑαυτὸν μας.

Ὁ R. P. Carré μᾶς υπενθυμίζει ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς μᾶς ζητεῖ νὰ εἴμεθα ἡπιοὶ καὶ ὄχι ἰσχυρογνώμονες: φυσικὴ ἀνάπαισις καὶ προσήλωσις πνευματικῆ ἀνάγονται εἰς τὸ ἴδιον σύστημα τὸ ὁποῖον ἀνυψοῖ τὸ ἐγώ, καθὼς τὸ τοποθετεῖ εἰς τὴν ἀδυναμίαν του καὶ εἰς τὴν ἀστάθειάν του. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πραγματοποιεῖ πλήρως αὐτὰς τὰς μεθόδους τῆς ἀναπαύσεως, ὄχι μόνον διὰ τῆς φυσικῆς ὑγιεινῆς ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ψυχικῆς, αἰσθάνεται, ἐὰν εἶναι ἄπιστος, ὅτι εἰσέρ-

χεται εις τὰ μυστήρια τῆς ὑπάρξεώς του, ὅτι δὲν περιορίζεται εις τὰ τέρατα τῆς ψυχαναλύσεως, ἀλλὰ δέχεται ἐπίσης τὰ οὐράνια ἀνεξιχνίαστα. Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος τὰς πραγματοποιεῖ, ἐὰν εἶναι πιστός, ἀνακαλύπτει τὸ μυστικὸν τῆς καλυτέρας προσευχῆς, δηλαδή αὐτῆς τῆς ζωντανῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ὁλη αὐτὴ ἡ τεχνικὴ τῆς χριστιανικῆς πνευματικότητος εἶναι ἐνσαρκωμένη καὶ περνᾷ ἀπὸ τὸ σῶμα. Δυστυχῶς ἡ ἰδεαλιστικὴ καὶ Μανιχαϊκὴ παρέκκλισις τὴν ἔχει διαφθείρει.

Ἡ ἄρνησις τοῦ πνεύματος τῆς προσευχῆς μετατρέπει τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον εἰς ἓνα ἀπερίσκεπτον τεχνοκράτην. Ἡ παρέκκλισις τοῦ πνεύματος τῆς προσευχῆς ὀδηγεῖ τὸν χριστιανὸν πρὸς ἓνα ἄλλον κόσμον εἰς τὸν ὁποῖον δὲν θὰ εἶχε ἀνάγκη νὰ ἐνεργῇ, δεδομένου ὅτι ἡ γητῆν πρᾶξις θὰ ἐφαίνετο ὡς μία ποινὴ ἢ ὡς ἔργον φιλανθρωπίας ἀναγκαῖον διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Δὲν ὑπάρχει φυσικὰ ἄλλος κόσμος, ὑ-

πάρχει ὅμως μία διαφορετικὴ ὄψις τοῦ κόσμου καὶ ἀκριβῶς αὐτὸν τὸν κόσμον κατασκευάζομεν ἐργαζόμενοι εἰς αὐτόν. Τὸ ἐφήμερον καθῆκον μας δὲν μᾶς ἐγγυᾶται τὴν ἀθανασίαν. Περιέχει αὐτὸ τὸ ἴδιον μίαν ἀπὸ τὰς διαστάσεις τῆς ἀθανασίας.

Ἡ ἀπόσπασις τοῦ πνεύματος τῆς πράξεως ἀπὸ τοῦ πνεύματος τῆς ἀναφορᾶς εἰς τὸ θεῖον, εἶναι περισσότερο καταστροφικὴ σήμερον παρὰ ποτέ. Διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ ἐνότης τοῦ πνεύματος τῆς πράξεως καὶ τοῦ πνεύματος τῆς προσευχῆς συγχρόνως, τὰ ὁποῖα δὲν ὑφίστανται πλήρως τὸ ἓνα ἄνευ τοῦ ἄλλου. Διὰ νὰ κατανοήσωμεν τοῦτο πρέπει νὰ ἀναφερθῶμεν εἰς τὴν συμφωνίαν ἐπιστήμης καὶ Χριστιανισμοῦ, εἰς ὅ,τι ἀκριβῶς εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Μία πλήρης ἐπιστήμη, ἓνας ἀληθινὸς Χριστιανισμὸς.

PAUL CHAUSSARD

Η ΚΑΘΟΛΗΓΗΣΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑ

Εἰς τὸ προηγούμενον ἄρθρον⁽¹⁾ ἐγινε λόγος διὰ τὴν μορφωτικὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐλευθέρων ἀναγνωσμάτων καὶ ἐτονίσθη ἡ ἀνάγκη τῆς ἐκλογῆς καλῶν βιβλίων διὰ τὴν πνευματικὴν τροφοδοσίαν τῶν παιδιῶν. Εἰς αὐτὰ ἀκολουθεῖ φυσικῶς τὸ ἐρώτημα, περὶ τοῦ πῶς θὰ γίνῃ ἡ ἐκλογὴ τῶν καταλλήλων βιβλίων, δεδομένου ὅτι δὲν ὑπάρχουν εἰδικαὶ βιβλιογραφίαι διὰ τὰς παιδικὰς ἐκδόσεις εἰς τὴν χώραν μας. Τὸ ἐρώτημα τοῦτο διετύπωσεν ἤδη ἀναγνώστης δι' ἐπιστολῆς δημοσιευθείσης εἰς τὸ ἐπόμενον τεύχος τῶν Ἀκτίνων⁽²⁾, ἐτόνισε μάλιστα πολὺ ὀρθῶς καὶ τὴν ἀνάγκην ἐκδόσεως καταλόγων καλῶν βιβλίων καὶ δελτίων κριτικῆς τοῦ παιδικοῦ βιβλίου. Πρέπει λοιπὸν νὰ δοθῇ κάποια ἀπάντησις εἰς τὰ ἐρωτήματα αὐτά, νὰ ἐκτεθῇ πῶς θὰ γίνῃ ἡ καθοδήγησις τῶν παιδιῶν καὶ εἰς ποῖα κριτήρια θὰ βασίζεται ἡ ἐκλογὴ τῶν καταλλήλων ἐντύπων.

Δεδομένου ὅτι ὑπάρχουν τόσοι κίνδυνοι εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀκαταλλήλων ἐντύπων, ὅπως ἐτονίσθη, χρειάζεται νὰ γίνῃ κάποια καθοδήγησις τῶν παιδιῶν, διὰ νὰ μάθουν νὰ ἐκλέγουν καλὰ ἔντυπα πρὸς μελέτην καὶ νὰ μελετοῦν συστηματικῶς καὶ ἀποδοτικῶς. Δύναται ὅμως νὰ εἴπῃ κανεὶς ὅτι ἡ κακὴ ἐπίδρασις ἢ προερχομένη ἀπὸ τὰ ἔντυπα εἶναι πολὺ μικρὰ ἐν συγκρίσει μὲ ἐκείνην, ἢ ὁποία ἀσκεῖται ἀπὸ τὰ ἀκατάλληλα κινηματογραφικὰ ἔργα καὶ ἀπὸ τὰς ἄλλας δυσμενεῖς ἐπιδράσεις τῆς σημερινῆς ἐποχῆς. Πλὴν ὅμως ἡ μόρφωσις καλῶν μεθόδων καὶ ἀρχῶν μελέτης θὰ ἀποτελέσῃ κάποιον ἀντίδοτον εἰς τὰς ἄλλας δυσμενεῖς ἐπιδράσεις, θὰ

δώσῃ ὀρθὰς κατευθύνσεις καὶ ὑγιεῖς ἀρχὰς εἰς τὰ παιδιά.

Τὸ ἐλεύθερον ἀνάγνωσμα δὲν προσφέρει μόνον γνώσεις, ψυχαγωγίαν καὶ μόρφωσιν, ἀλλὰ συγχρόνως βοηθεῖ τὰ παιδιά νὰ λύσουν τὰς ἀπορίας καὶ τὰ προβλήματα τῶν καὶ νὰ προσαρμωθοῦν εἰς τὴν ζωὴν. Καὶ ἔχουν ἀρκετὰ προβλήματα τὰ σημερινὰ παιδιά καὶ μάλιστα οἱ ἔφηβοι, οἱ ὁποῖοι εἰσέρχονται τὸ πρῶτον εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν. Οὗτοι ἐκτὸς ἀπὸ τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα δημιουργεῖ ἡ κρίσις τῆς ἐφηβείας, ἀντιμετωπίζουν καὶ ἄλλα προβλήματα ἠθικά, κοινωνικά, πνευματικά, τὰ ὁποῖα καθιστᾷ δυσκολώτερα ἢ κρίσιμος ἐποχὴ μας. Διὰ τοῦτο διαβάζοντες μὲ πάθος βιβλία καὶ ἄλλα ἔντυπα, διὰ νὰ γνωρίσουν τὸν κόσμον καὶ τὴν ζωὴν, διὰ νὰ εὔρουν ἀπάντησιν εἰς τὰ ποικίλα ἐρωτήματα καὶ προβλήματα τῶν⁽³⁾.

Ἄλλὰ εἶναι γεγονός ὅτι τὰ διάφορα ἔντυπα δὲν προσφέρουν πάντοτε κατάλληλον πνευματικὴν τροφήν καὶ ὀρθὴν καθοδήγησιν εἰς τὰ παιδιά. Πολλὰ ἔντυπα ἀσκούν ἐπιθλασθῆ ἐπίδρασιν, παρασύρουν εἰς τὸν δρόμον τοῦ κακοῦ ἢ προπαγανδίζουν ἐσφαλμένας καὶ ὑλιστικὰς θεωρίας. Ὁ κίνδυνος εἶναι μεγάλος, διότι τὸ παιδί δὲν δύναται νὰ διακρίνῃ τὸ ὀρθὸν ἀπὸ τὸ ἐσφαλμένον, ἐπειδὴ δὲν ἔχει πείραν καὶ ὀριμότητα σκέψεως καὶ οὕτω παρασύρεται εὐκόλως ἀπὸ τὰς ἰδέας τῶν ἐντύπων, τὰ ὁποῖα διαβάζει. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητος κάποια καθοδήγησις εἰς τὰ παιδιά, διὰ νὰ μάθουν νὰ διαβάζοντες ὠφέλιμα ἔντυπα καὶ ν' ἀποκομίζουν κάτι ἀπὸ αὐτά.

(3) Ν. Μελανίτου: Ἡ ἐφηβικὴ ἡλικία καὶ τὰ προβλήματα αὐτῆς, Ἐν Ἀθήναις 1966. — Ἄλ. Τσιριντάνη, — Τὰ προβλήματα τῶν νέων καὶ ὁ ἐκπαιδευτικὸς λειτουργός, «Συζήτησις» τ. 99, Ἀπρίλιος 1968, σελ. 61-68.

(1) «Ἀκτίνες», τ. 295, Νοέμβριος 1968, σελ. 354-362,

(2) «Ἀκτίνες», τ. 296, Δεκέμβριος 1968, σελ. 411-412.

“Επειτα, όπως ἐλέχθη, τὰ παιδιά ἔχουν ποικίλα προβλήματα καὶ ἐρωτήματα. Τὰ βιβλία καὶ τὰ ἄλλα ἔντυπα εἶναι ἄριστα μέσα διαφωτίσεως καὶ θοηθείας πρὸς ἐπίλυσιν τῶν ἀποριῶν καὶ τῶν προβλημάτων των. Πολλάκις διαπιστώνομεν ὅτι τὰ παιδιά ἔχουν ὠρισμένα ἐρωτήματα, ἐνίοτε τὰ ἴδια μᾶς ζητοῦν τὴν γνώμην μας δι’ ἐν ζήτημα. Ἴσως δὲν ἔχομεν πάντοτε τὸν καιρὸν ἢ τὴν δυνατότητα νὰ δώσωμεν τὰς καταλλήλους ἀπαντήσεις ἢ ν’ ἀναπτύξωμεν ἐπαρκῶς τὰ πράγματα. Δυνάμεθα ὅμως μετὰ θραχεῖαν συζήτησιν καὶ ἀνταλλαγὴν ἀπόψεων, νὰ δώσωμεν εἰς τὸ παιδί νὰ διαβάσῃ ἐν καλὸν βιβλίον ἢ ἄρθρον περιοδικοῦ, διὰ νὰ εὕρῃ μόνον τοῦ ἐκεῖ τὴν ἀπάντησιν εἰς τὰ ἐρωτήματά του.

Ἐπομένως ἡ σύστασις βιβλίων ἢ περιοδικῶν ἀποτελεῖ ἐν καλὸν μέσον καθοδηγήσεως τῶν παιδιῶν — διατὶ ὄχι καὶ τῶν μεγάλων — εἰς τὴν λύσιν τῶν προβλημάτων των, εἰς τὴν ἀπόκτησιν ὑγιῶν ἀρχῶν καὶ ἰδεῶν, εἰς τὴν ἐπιτυχήν προσαρμογὴν εἰς τὴν ζωὴν. Τὸν τρόπον αὐτὸν τῆς καθοδηγήσεως χρησιμοποιοῦν εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν εἰδικοὶ ψυχολόγοι, ἀκόμη δὲ καὶ οἱ βιβλιοθηκᾶριοι, ὅταν ζητῆται ἡ γνώμη των δι’ ἐν θέμα. Ἀφήνομεν τοὺς ὑλιστάς καὶ τοὺς ἀσκοῦντας πολιτικὴν προπαγάνδαν, οἱ ὅποιοι ἔχουν τὸ ἔντυπον ὡς ὄπλον, ὡς κύριον μέσον διαδόσεως τῶν ἰδεῶν των καὶ προσελκύσεως ὁπαδῶν. Τὸ ἔντυπον λοιπὸν εἶναι ἐν πολύτιμον πνευματικὸν ὄπλον καὶ δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐπιφελῶς ἀπὸ τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς διὰ τὴν ὀρθὴν καθοδήγησιν τῶν παιδιῶν εἰς τὴν ζωὴν.

α) Προϋποθέσεις καθοδηγήσεως εἰς τὸ ἐλεύθερον ἀνάγνωσμα.

Διὰ νὰ εἶναι ὅμως ἐπιφελῆς καὶ ἀποτελεσματικὴ ἡ καθοδήγησις πρέπει νὰ γίνεται μὲ κατάλληλον τρόπον καὶ συμφώνως πρὸς ὠρισμένας ψυχολογικὰς ἀρχάς, τὰς ὁποίας θ’ ἀναφέρωμεν δι’ ὀλίγων. Κατ’ ἀρχὴν πρέπει νὰ διαπιστώσωμεν τὰ προβλήματα, τὰς σκέ-

ψεις, τὴν ψυχικὴν κατάστασιν τοῦ προσώπου τοῦ θὰ καθοδηγήσωμεν. Αὐτὸ θὰ γίνῃ μὲ φιλικὴν συζήτησιν, μὲ ἐπίδειξιν ἀγάπης καὶ εἰλικρινοῦς ἐνδιαφέροντος, ὥστε νὰ κερδίσωμεν τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτοῦ καὶ νὰ δημιουργήσωμεν ψυχικὴν ἐπαφὴν καὶ κλίμα φιλικῆς συζήτησεως. Ἐπειτα πρέπει νὰ γίνεταί σεβαστὴ ἢ προσωπικότης τοῦ ἄλλου, ν’ ἀναγνωρίζεται ἡ πνευματικὴ του ἐλευθερία καὶ αὐτοτέλεια, νὰ μὴ χρησιμοποιηταί κανενὸς εἴδους βία, διότι αὕτη γεννᾷ ἀντίδρασιν. Δὲν ἔχομεν δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλωμεν τὰς γνώμας μας εἰς τοὺς ἄλλους, ἔστω καὶ ἂν εἶναι παιδιά. Αὐτὸς ὁ Ἀρχηγὸς τῆς πίστεώς μας εἶπεν «Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν...». Καὶ ἡμεῖς θὰ προσπαθήσωμεν νὰ πείσωμεν τοὺς ἄλλους μὲ ὀρθὰ ἐπιχειρήματα καὶ πειστικότητα καὶ θ’ ἀφίσωμεν αὐτοὺς ν’ ἀποδεχθῶν ἐλευθέρως καὶ συνειδητῶς τὸ ὀρθόν.

Περιττὸν ἴσως εἶναι νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ καθοδηγῶν τοὺς ἄλλους εἰς κατὰ πρῆπει νὰ ἔχη μελετήσῃ τὰ πράγματα καὶ νὰ ἔχη καταλήξει εἰς ὀρθὰ συμπεράσματα. Ἀκόμη πρέπει νὰ εἶναι ὠλοκληρωμένη προσωπικότης μὲ κύρος, μὲ μὀρφωσιν, μὲ ὑγιεῖς ἀρχὰς καὶ ἰδέας. Ἄλλως τὰ λόγια του δὲν θὰ ἀσκήσουν σοβαρὰν ἐπίδρασιν, δὲν θὰ πείσουν. Δὲν εἶναι ἀσκοπον νὰ γνωρίζῃ καὶ μερικὰ πράγματα ἀπὸ τὴν ψυχολογίαν τοῦ ἐξελλισσομένου ἀνθρώπου (τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ ἐφήβου), κυρίως περὶ τῶν διαφερόντων καὶ πνευματικῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ παιδιοῦ κατὰ ἡλικίας. Τέλος πρέπει νὰ ἔχη ποικίλα διαφέροντα, καὶ ἀγάπην πρὸς τὴν μελέτην, νὰ γνωρίζῃ δὲ καλῶς τὰ βιβλία καὶ τὰ ἄλλα ἔντυπα, τὰ ὁποῖα συνιστᾷ.

Ὡστε κύριαι προϋποθέσεις διὰ τὴν καθοδήγησιν εἰς τὸ ἐλεύθερον ἀνάγνωσμα εἶναι: α) Ἡ διαπίστωσις τῶν προβλημάτων καὶ τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀτόμου, β) ὁ σεβασμὸς τῆς προσωπικότητος αὐτοῦ, γ) τὸ κύρος καὶ ἡ μὀρφωσις τοῦ καθοδηγοῦντος, δ) Ἡ γνώσις τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδιοῦ καὶ ε) Ἡ γνώσις τῶν βιβλίων καὶ τῶν

άλλων έντύπων. Διά τας δύο τελευταίας προϋποθέσεις θά κάμωμεν ειδικόν λόγον έν συνεχείαι.

6) 'Η ψυχολογία και τὰ διαφέροντα τῶν παιδιῶν.

Δέν είναι δυνατόν νά καθοδηγήσης τὸ παιδί ἢ τὸν ἔφηθον χωρὶς νά γνωρίζης τὸν ψυχικόν του κόσμον, τὰς πνευματικὰς του ἀνάγκας καὶ τὰ προβλήματά του. Πρὸς τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητος ἡ γνῶσις τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδιοῦ, τῆς πνευματικῆς του ἐξελιξέως καὶ διαφερόντων του. Ταῦτα μεταβάλλονται μὲ τὴν ἡλικίαν, διέρχονται ὠρισμένα στάδια, τὰ ὁποῖα θά περιγραφῶμεν δι' ὀλίγων, διὰ νά τονίσωμεν κυρίως τὰ ἀναγνωστικὰ διαφέροντα τῶν παιδιῶν.

Τὰ ἀναγνωστικὰ διαφέροντα τῶν παιδιῶν ἀρχίζουν ἀπὸ τοὺς μύθους καὶ τὰς ἱστορίας ζῶων κατὰ τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν, προχωροῦν εἰς τὰ εἰκονογραφημένα βιβλία καὶ ἔπειτα εἰς τὰς περιπετειώδεις διηγήσεις μὲ ἥρωας κυρίως παιδιὰ κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν (5-12) ἔτῶν καὶ φθάνουν εἰς τὰς ἱστορικὰς διηγήσεις, τὰς ταξιδιωτικὰς έντυπώσεις καὶ τὰ ἐκλαϊκευμένα ἐπιστημονικὰ βιβλία (12-15 ἔτῶν), διὰ νά καταλήξουν εἰς τὰ κλασσικὰ λογοτεχνικὰ ἔργα, τὰ ἐπιστημονικὰ καὶ φιλοσοφικὰ βιβλία (12- ἔτῶν καὶ ἄνω) (5).

Τὰ διαφέροντα τῶν παιδιῶν ἐπηρεάζονται ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἡλικίαν καὶ ἀπὸ ἄλλους παράγοντας, ὅπως εἶναι ἡ εὐφυΐα, ἡ κοινωνικὴ καταγωγή καὶ ἡ έν γένει μόρφωσις τοῦ ἀτόμου, τὸ πολιτικόν ἐπίπεδον τῆς κοινωνίας εἰς τὴν ὁποίαν ζῆ κ. ἄ. Διὰ τοῦτο ὑπάρχουν πολλὰ ἀτομικὰ διαφορὰ μεταξύ τῶν παιδιῶν. "Αλλὰ παιδιὰ ἔχουν διαφέρον-

τα χαμηλῆς πνευματικῆς στάθμης καὶ ἄλλα ὑψηλῆς, ἄλλα ένδιαφέρονται διὰ τὴν ἐπιστήμην, ἄλλα διὰ τὴν τέχνην, τὴν φιλοσοφίαν, τὴν θρησκείαν, ἢ διὰ τὰ πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ θέματα ἢ διὰ τὰ σπόρ. Κάθε παιδί ἔχει ἴδια διαφέροντα, τὰ ὁποῖα πρέπει νά ἐξακριβώσωμεν προκειμένου νά καθοδηγήσωμεν αὐτὸ εἰς τὴν μελέτην.

Πὼς ὅμως θά ἐξακριβώσωμεν τὰ διαφέροντα, τὸ πνευματικόν ἐπίπεδον καὶ τὰς πνευματικὰς ἀνάγκας κάθε παιδιοῦ; Τοῦτο εἶναι ἀρκετὰ δύσκολον, διότι τὰ παιδιὰ ἔχουν ποικίλα διαφέροντα, τὰ ὁποῖα συχνὰ ἀλλάζουσι καὶ τὰ ὁποῖα δέν ἀποκαλύπτουν πάντοτε εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ μάλιστα οἱ ἔφηθοι, οἱ ὁποῖοι διακρίνονται διὰ τὴν κρυφίνοντιαν των; Οἱ ψυχολόγοι χρησιμοποιοῦν πρὸς τοῦτο εἰδικὰ tests καὶ ἐρωτηματολόγια. "Ενας γονεὺς ὅμως ἢ ἐκπαιδευτικός, ὁ ὁποῖος κάμνει εὐκαιριακὴν καθοδήγησιν ἢ σύστασιν έντύπου δέν δύναται νά κάμη tests καὶ ψυχολογικὰς ἐρεῦνας. "Εν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ καθοδήγησις θά γίνῃ μὲ ἀπλήν συζήτησιν, ἢ ὁποῖα θ' ἀποβλέπη εἰς τὴν ἐξακρίθωσιν τοῦ ἐπιπέδου μορφώσεως, τῶν διαφερόντων καὶ ἀποριῶν τοῦ παιδιοῦ.

Διὰ νά ἐξακριβώσωμεν τὰ ἀναγνωστικὰ διαφέροντα, ἐρωτῶμεν ποῖα βιβλία ἔχει διαβάσει καὶ τοῦ ἤρρεσαν, ποῖα μαθήματα τοῦ ἀρέσουν, τί θέλει νά γίνῃ, ποῖας ἐλευθέρως ἀσχολίας ἔχει. "Ακόμη δυνάμεθα νά συζητήσωμεν μαζί του έν ἐπίκαιρον θέμα, διὰ νά ἴδωμεν τὰς ἰδέας του καὶ τὸ πνευματικόν ἐπίπεδον.

γ) 'Η γνῶσις τῶν παιδικῶν βιβλίων καὶ τῆς παιδικῆς λογοτεχνίας.

"Εκτὸς ἀπὸ τὴν γνῶσιν τοῦ παιδιοῦ χρειάζεται καὶ ἡ γνῶσις τῶν παιδικῶν βιβλίων καὶ τῆς παιδικῆς λογοτεχνίας. Δέν ἀρκεῖ δὲ μία ἐπιφανειακὴ καὶ ἐπιπολαία γνῶσις, πρέπει νά ἔχωμεν προσωπικὴν γνώμην περὶ αὐτῶν καὶ νά μὴ δίδωμεν προχείρους καὶ ἀνευθύνους συμβουλὰς, διότι ἔτσι χάνομεν τὸ κύρος μας καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν παι-

(5) Ν. "Εξαρχοπούλου: "Η ἐξέλιξις τοῦ ἀναγνωστικοῦ διαφέροντος τῶν "Ελληνοπαιδιῶν, «Πρακτικὰ "Ακαδημίας "Αθηνῶν», τ. 25 (1951), σελ. 207 κ. ἑ. Γ. Σακελλαρίου: "Ψυχολογία τοῦ ἐφήθου, "Εν "Αθήναις 1939, σελ. 158-161. Μ. Τενεζάκη: "Συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν διαφερόντων τῶν "Ελληνοπαιδιῶν, "Αθήναι 1953.

διῶν. Αὐτὸ ὅμως εἶναι πολὺ δύσκολον σήμερον, διότι κυκλοφοροῦν τόσα ἔντυπα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀδύνατον νὰ παρακολουθήσῃ κανεὶς, ἢ ἔστω καὶ νὰ τα κυττάξῃ ἀπλῶς. Ὑπάρχουν τόσον πολλοὶ ἐκδοτικοὶ οἴκοι καὶ ἰδιῶται ἐκδότης, ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν οὔτε πόσα βιβλία ἐκδίδονται κατ' ἔτος.

Διὰ τὴν γνωρίσῃ κανεὶς τὰ παιδικὰ βιβλία δύνανται νὰ συμβουλευθῇ τοὺς καταλόγους τῶν ἐκδοτῶν. Μερικοὶ ἐκδίδουν κατ' ἔτος κατάλογον τῶν παιδικῶν καὶ ἄλλων ἐκδόσεών των, κατατάσσουσιν δὲ ἐνίοτε τὰ βιβλία εἰς κατηγορίας κατὰ ἡλικίας παιδιῶν ἢ κατὰ θέματα. Συνήθως ὅμως παραθέτουν τίτλους βιβλίων κατ' ἀλφαθητικὴν σειράν συγγραφέων χωρὶς ἄλλας πληροφορίες. Μερικοὶ κάμνουν καὶ μικρὰν ἀνάλυσιν τῶν περιεχομένων καὶ τονίζουσιν τὴν ἀξίαν καὶ τὴν χρησιμότητά των. Αὐτοὶ οἱ κατάλογοι εἶναι καλύτεροι.

Εἰς τὰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἐκδίδονται κατ' ἔτος πολλὰ βιβλιογραφία παιδικῶν ἐκδόσεων μὲ ἀνάλυσιν τῶν περιεχομένων καὶ ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας των. Εἰς τὴν χώραν μας δὲν ὑπάρχει οὔτε μία βιβλιογραφία παιδικοῦ βιβλίου, οὔτε ἓν περιοδικὸν ἀσχολούμενον μὲ τὸ θέμα αὐτὸ εἰδικῶς. Θὰ ἦτο πολὺ χρήσιμον καὶ ἀναγκαῖον, νὰ ὑπάρχῃ.

Μὴ ἔχοντες ἄλλην βοήθειαν οἱ γονεῖς καὶ τὰ παιδιά, καταφεύγουν συχνά εἰς τοὺς βιβλιοπώλας καὶ ζητοῦν τὴν γνώμην των ἢ περιεργάζονται τὰ ὑπάρχοντα εἰς τὰς προθήκας βιβλία καὶ ἐξ αὐτῶν ἐκλέγουν κατὰ τύχην ἢ κατὰ τὴν ἔμπνευσιν τῆς στιγμῆς μερικά. Ἐνίοτε οἱ βιβλιοπῶλαι ἰδίως καλὰς συμβουλὰς, διότι γνωρίζουν κάπως τὰ βιβλία, κάμνουν δὲ καὶ μίαν πρόχειρον ἐκτίμησιν τῶν ἀπαιτήσεων καὶ ἀναγκῶν τοῦ πελάτου των καὶ ἐπιτυγχάνουσιν εἰς τὴν κρίσιν των πολλὰκις. Ἄλλὰ δὲν εἶναι πάντοτε εἰς θέσιν νὰ δώσουν ὀρθὴν συμβουλὴν, διότι δὲν γνωρίζουν καλῶς οὔτε τὰ βιβλία οὔτε τὰ παιδιά, δὲν ἔχουν εἰδικὴν μόρφωσιν καὶ βασίζονται κυρίως εἰς τὴν ἔμπειρίαν των. Καλλιτέραν

γνώμην δύνανται νὰ δώσουν οἱ εἰδικοὶ διὰ κάθε θέμα, οἱ ἐκπαιδευτικοὶ καὶ οἱ βιβλιοθηκάριοι, οἱ κριτικοὶ τῆς λογοτεχνίας καὶ οἱ εἰδικοὶ ἐπιστήμονες. Τέλος δυνάμεθα ν' ἀντλήσωμεν πληροφορίας διὰ τὸν συγγραφέα καὶ τὸ ἔργον του κυττάζοντες τὴν ἐγκυκλοπαιδείαν ἢ τὴν ἱστορίαν τῆς λογοτεχνίας ἢ ἀναγιγνώσκοντες καλὰς κριτικὰς καὶ ἀναλύσεις τῶν ἔργων αὐτῶν εἰς διάφορα εἰδικὰ περιοδικὰ.

δ) Ἡ ἐκλογή τῶν βιβλίων.

Γεννᾶται τώρα τὸ ἐρώτημα: ποῖα εἶναι τὰ καλὰ βιβλία καὶ πῶς θὰ τὰ διακρίνωμεν μετὰ χιλιάδων βιβλίων, τὰ ὁποῖα κυκλοφοροῦν; Εἰς τὴν χώραν μας δὲν ἔχομεν βιβλιογραφικοὺς ὁδηγοὺς διὰ τὰ παιδικὰ βιβλία. Ἡ ἐκτίμησις τῶν παιδικῶν βιβλίων εἶναι ἀρκετὰ δύσκολον ἔργον. Ἡ ἔλλειψις βοηθήματος τὸ καθιστᾷ ἀκόμη δυσκολώτερον. Ὑπάρχει ἓνας ἀπλοῦς τρόπος προχείρου ἐκτιμήσεως τῶν βιβλίων. Αὐτὸς συνίσταται εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ προλόγου, τοῦ πίνακος περιεχομένων καὶ μερικῶν παραγράφων τοῦ βιβλίου. Εἰς τὸν πρόλογον θὰ ἴδωμεν τὰς προθέσεις τοῦ συγγραφέως, εἰς τὸν πίνακα περιεχομένων τὰ ὄρια τοῦ θέματος καὶ εἰς τὰς ἐνδιαμέσους παραγράφους θὰ ἴδωμεν τὸν τρόπον τῆς διαπραγματεύσεως αὐτοῦ. Ἀπὸ αὐτὰ θὰ κρίνωμεν ἐὰν τὸ βιβλίον εἶναι σοβαρὸν, ἀξιόλογον καὶ ἀνάλογον πρὸς τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον καὶ τὰ διαφέροντα τῶν παιδιῶν. Εἰς τὰ λογοτεχνικὰ ἔργα θὰ προσέξωμεν ἐκτὸς ἀπὸ τὸ περιεχόμενον καὶ τὸ ὄφος τοῦ συγγραφέως.

Ἀσφαλῆ ἐγγύησιν διὰ τὴν ἀξίαν ἐνὸς βιβλίου παρέχει τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ ἐκδότου, διότι πολλοὶ ἐκδότης καὶ συγγραφεῖς ἔχουν κάμει πολὺ καλὰς ἐργασίας καὶ τὸ ὄνομά των ἀποτελεῖ ἀσφαλῆ ἐγγύησιν διὰ τὴν ποιότητα τῶν ἐκδόσεών των.

Καλὸν εἶναι νὰ ἐκλέγωμεν ἔργα ὀνομαστῶν συγγραφέων, τῶν κλασσικῶν τῆς λογοτεχνίας, διότι ἡ μελέτη αὐτῶν

μορφώνει και έξευγενίζει τον άνθρωπον, ενώ τα άλλα δεν ώφελούν πάντοτε. Θά έχρειάζεται το έκδοθῆ και ἕνας κατάλογος κλασσικῶν ἔργων λογοτεχνίας τόσον διὰ παιδιά, ὅσον και διὰ μεγάλους. Ἐπί αὐτόν τόν κατάλογον θά ἠδύνατο νά ἐκλέγη κανείς ὄσα τόν ἐνδιαφέρουν και τοῦ ἀρέσουν περισσότερο, διότι δέν εἶναι εύκολον νά τὰ διαβάσῃ κανείς ὄλα. Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅμως ὅτι κάθε μορφωμένος ἄνθρωπος πρέπει νά ἔχη διαβάσει μερικά βιβλία ἀπό τήν ἀρχαίαν Ἑλληνικήν Λογοτεχνίαν, ἔστω και ἀπό καλήν μετάφρασιν, μερικά ἀπό τὰ ἔργα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἀντιπροσωπευτικά ἔργα τῆς νεωτέρας λογοτεχνίας, Ἑλληνικῆς και Εὐρωπαϊκῆς. Τά παιδιά πρέπει ὅπωςδήποτε νά γνωρίσουν τοὺς καλοὺς συγγραφεῖς παιδικῶν βιβλίων, διὰ νά προχωρήσουν ἀργότερα εἰς τὰ κλασσικά ἔργα διὰ τοὺς μεγάλους και διὰ κάθε μορφωμένον ἄνθρωπον.

Ἐκτός ἀπό τὰ λογοτεχνικά βιβλία πρέπει νά διαβάσῃ κανείς και ἐπιστημονικά και ἐκλαϊκευμένα βιβλία και περιοδικά. Και εἰς αὐτά θά προσέξῃ τόν ἐκδότην, τόν συγγραφέα, τόν χρόνον τῆς ἐκδόσεως, τὸ θέμα, ἂν δηλαδή εἶναι ἐνδιαφέρον και ἀναπτύσσεται καλῶς, τήν ἐμφάνισιν τοῦ βιβλίου. Αὐτά θά πλουτίσουν τὰς γνώσεις, θά ἀναπτύξουν τὰ διαφέροντα, θά καλλιεργήσουν τήν σκέψιν τοῦ ἀναγνώστου, ἀρκεῖ νά μελετηθοῦν μετά προσοχῆς.

Ἐδῶ γεννᾶται ἡ ἀπορία, ποῖα βιβλία πρέπει νά προτιμᾶ κανείς, τὰ λογοτεχνικά ἢ τὰ ἐπιστημονικά. Αὐτὸ θά ἐξαρτηθῆ ἀπό τὰ διαφέροντα ἐκάστου, ἀπό τὸ τί τόν εύχαριστεῖ. Ἐάν κάποιος ἔχη λογοτεχνικά διαφέροντα, θά διαβάσῃ περισσότερα λογοτεχνικά βιβλία. Δέν θά παραλείψῃ ὅμως νά διαβάσῃ και μερικά ἐπιστημονικά, διὰ νά μὴ καλλιεργήσῃ μονομερῶς τὸ πνεῦμα του. Τὸ ἴδιον θά κάμῃ και αὐτὸς ποῦ ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ ἐπιστημονικά ἢ φιλοσοφικά ἢ ἄλλα θέματα. Βάσις θά εἶναι τὰ διαφέροντα ἐκάστου ἀπὸ ἐκεῖ θά ἐκκινή και θά προχωρῆ και εἰς ἄλλα θέματα,

διὰ νά εύρύνη τόν κύκλον τῶν γνώσεων του και νά ἀποκτᾶ ὀλοκληρωμένην μορφωσιν.

Δέν πρέπει ὅμως νά λησμονῶμεν ὅτι σκοπὸς τῶν βιβλίων και τῆς μελέτης δέν εἶναι ἀπλῶς ἡ ἀπόκτησις γνώσεων και ἡ ψυχαγωγία, ἀλλὰ και ἡ πνευματικὴ καλλιέργεια, ὁ έξευγενισμὸς και ἡ ἠθικοποίησις τοῦ ἀνθρώπου. Βασικὸν κριτήριον τῆς ἀξίας τῶν βιβλίων εἶναι τὸ πνευματικὸν τῶν θάθος. Εἰς τήν ἐρώτησιν πῶς γνωρίζεται ἔν καλὸν βιβλίον ὁ Labruyere ἀπαντᾷ: «Ὅσακις ἡ ἀνάγνωσις ἐνὸς ἔργου έξυψώνει τὸ πνεῦμα, γεννᾷ ὄραϊα και εύγενῆ συναισθήματα, ἄς μὴ ζητῶμεν ἄλλο κριτήριον αὐτοῦ» τὸ ἔργον εἶναι καλὸν και ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ καλὸς τεχνίτης»⁽⁸⁾.

ε) Τρόποι καθοδήγησεως τῶν παιδιῶν εἰς τὸ ἐλεύθερον ἀνάγνωσμα.

Τὰ ἴδια τὰ παιδιά εἶναι δύσκολον νά ἐκλέξουν μόνα τῶν καλῶν βιβλίων, διότι δέν ἔχουν πείραν και κρίσιν. Χρειάζονται ὡς ἐκ τούτου τήν βοήθειαν τῶν γονέων και διδασκάλων τῶν, δεδομένου ὅτι πολλοὶ κίνδυνοι ὑπάρχουν εἰς τήν μελέτην τῶν ἀκαταλλήλων ἐντύπων. Ἡ καθοδήγησις αὕτη θά γίνῃ συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς ψυχολογίας και μετὰς προϋποθέσεις, αἱ ὁποῖαι ἀνεφέρθησαν ἀνωτέρω. Δέν θά ἐπιβάλλωμεν εἰς τὰ παιδιά νά μελετήσουν τὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα ἤρσαν εἰς ἡμᾶς, διότι σήμερον τὰ παιδιά ἔχουν ἄλλα διαφέροντα. Ἐπειτα ἡ θία και ὁ ἐξαναγκασμὸς δέν ἀναπτύσσουν τήν διάθεσιν πρὸς μελέτην, δυνατὸν μάλιστα νά προκαλέσουν και ἀποστροφὴν πρὸς αὐτήν. Καλὸν εἶναι νά συστήσωμεν εἰς τὸ παιδί μερικά καλὰ βιβλία, διὰ νά ἐκλέξῃ ὄσα τοῦ ἀρέσουν. Κατ' αὐτόν τὸν τρόπον θά ἔχη τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας ἐκλογῆς.

Ἄλλὰ δέν θά λείψῃ και ἡ ἄγρυπνος παρακολούθησις και ἡ προσωπικὴ καθοδήγησις τοῦ παιδιοῦ. Διότι τὰ παιδιά

(8) G. Guyot Doubés: «Ἡ τέχνη τῆς μελέτης», μετάφρ. Ἄλ. Δεληγιώργη, Ἐν Ἀθήναις 1937, σελ. 42-43.

έλκούνται συχνά από τὰ εὐθηνὰ καὶ ἀκατάλληλα βιβλία μὲ περιέργους καὶ ἀπιθάνους περιπετείας. Δὲν γνωρίζουν πάντοτε νὰ ἐκτιμῆσουν τὰ καλὰ βιβλία. Διὰ τοῦτο θὰ τοὺς τονίσωμεν τοὺς κινδύνους ἐκ τῆς μελέτης τῶν τοιούτων ἐντύπων, θὰ τὰ πείσωμεν νὰ τὰ ἀπορρίψουν καὶ νὰ μὴ τὰ χρησιμοποιοῦν. Παράλληλως θὰ δώσωμεν ὡς ἀντίδοτον καλὰ ἔντυπα καὶ θὰ τὰ ἐθίσωμεν εἰς τὴν μελέτην αὐτῶν.

Μερικὰ παιδιὰ διαθάζουν ἐλάχιστα ἢ καθόλου, δὲν ἔχουν ἀναγνωστικὰ διαφέροντα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁμῶς στεροῦνται ἐνὸς πολυτίμου μέσου μορφώσεως καὶ ψυχαγωγίας. Καὶ εἰς αὐτὰ τὰ παιδιὰ δὲν θὰ ἀσκήσωμεν βίαν, διότι δὲν θὰ ἔχωμεν ἀποτέλεσμα. Μὲ τὰς τιμωρίας καὶ τὰς ἀπειλὰς καὶ τὰς ἐντόνους συστάσεις δὲν θὰ τὰ πείσωμεν νὰ ἀγαπήσουν τὸ διάβασμα, ἴσως μάλιστα νὰ ἐπιτύχωμεν τὸ ἀντίθετον, δηλαδή νὰ τὰ κάμωμεν νὰ ἀποστραφοῦν τὰ βιβλία. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξακριβώσωμεν τὰ διαφέροντά των καὶ ἔπειτα νὰ τοὺς δώσωμεν σχετικὰ βιβλία καλὰ καὶ νὰ τοὺς ἀφήσωμεν νὰ ἐκλέξουν ἐξ αὐτῶν ὅ,τι τοὺς ἀρέσει. Ἐπειτα θὰ προσπαθῆσωμεν νὰ τοὺς εὐρύνωμεν τὰ διαφέροντα διδόντες καὶ ἄλλα βιβλία μὲ συναφή θέματα.

Ἄλλα παιδιὰ διαθάζουν ὑπερβολικῶς, κουράζονται μὲ τὴν μελέτην πολλῶν καὶ διαφόρων ἐντύπων. Παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν ὠφελοῦνται καὶ πολὺ, διότι δὲν ἀφομοιώνουν ὅ,τι διαθάζουν. Ἡ ἀμέθοδος καὶ πρόχειρος μελέτη πολλῶν ἐντύπων ἐξασθενίζει τὸ πνεῦμα, συνηθίζει εἰς τὴν ἐπιπολαιότητα καὶ καθιστᾷ τὸ ἄτομον ἀνίκανον διὰ σοβαρὰν πνευματικὴν ἐργασίαν. Καὶ αὐτὰ τὰ παιδιὰ χρειάζονται καθοδήγησιν, διὰ νὰ μάθουν νὰ ἐκλέγουν βιβλία ἀνάλογα πρὸς τὰ διαφέροντά των καὶ τὰς πνευματικὰς των δυνάμεις καὶ νὰ τὰ μελετοῦν ἀποδοτικῶς.

Δὲν ἀρκεῖ νὰ μάθωμεν εἰς τὸ παιδί νὰ ἐκλέγῃ καὶ νὰ μελετᾷ καλὰ ἔντυπα. Πρέπει ἀκόμη νὰ τὰ μάθωμεν καὶ νὰ μελετοῦν μεθοδικῶς καὶ ἀποδοτικῶς.

Κάθε εἶδος βιβλίου χρειάζεται ἰδιαίτερον τρόπον μελέτης. Τὰ διηγήματα καὶ τ' ἄλλα λογοτεχνικὰ ἔργα τὰ ἀναγιγνωσκόμεν συνήθως ταχέως, παρακολουθοῦντες ἀπλῶς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ὑποθέσεως καὶ τὴν διαγραφὴν τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν προσώπων. Τὰ ἐπιστημονικὰ καὶ φιλοσοφικὰ βιβλία μελετῶνται βραδέως καὶ μὲ προσοχήν. Τὰ παιδιὰ συνήθως παρασύρονται εἰς τὴν ἐπιπολαιάν μελέτην καὶ δὲν ἀποκομίζουν οὕτω καμμίαν ὠφέλειαν ἀπὸ αὐτῆν. Νὰ μάθουν νὰ παρακολουθοῦν τὴν ἀλληλουχίαν τῶν ἰδεῶν τοῦ συγγραφέως, τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἔργου, τὰς κυρίας ἰδέας κλπ. Ὅταν δὲν γνωρίζουν μίαν λέξιν ἢ ἓνα ὄνομα, νὰ μάθουν νὰ ἀνατρέχουν εἰς τὰ λεξικά καὶ τὰς ἐγκυκλοπαιδείας. Διὰ νὰ διαπιστώσωμεν δὲ ἐὰν ἡ μελέτη των ὑπῆρξε ἀποδοτικὴ, δυνάμεθα νὰ τὰ ἐρωτήσωμεν τί ἔμαθαν, τί ἐκατάλαβαν, ἐὰν τοὺς ἤρεσε τὸ βιβλίον καὶ διατί, νὰ συζητήσωμεν ἀκόμη μαζί των τὰς ἀπόψεις τοῦ συγγραφέως κλπ. Ἡ τοιαύτη συζήτησις παρωθεῖ αὐτὰ εἰς τὴν μεθοδικωτέραν μελέτην, εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἀναγιγνωσκομένων καὶ τὴν μόρφωσιν ἀνωτέρων πνευματικῶν διαφερόντων καὶ προτιμήσεων⁽⁹⁾.

Ἐπὶ τῶν παιδιῶν εἰς τὴν μεθοδικὴν μελέτην καλῶν βιβλίων. Ἐνας τρόπος εἶναι νὰ τοὺς ἰδῶμεν ὡς δῶρα καλὰ βιβλία, μάλιστα δὲ κατὰ τὰς εορτὰς τοῦ Πάσχα ἢ τῶν Χριστουγέννων, κατὰ τὴν ὀνομαστικὴν των εορτὴν ἢ κατὰ τὰς διακοπὰς ὡς ἐπιβράβειυσιν τῆς ἐργασίας των.

Πολὺ βοηθεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς φιλαναγνωσίας τῶν παιδιῶν ἡ ὑπαρξίς βιβλιοθήκης μὲ καλὰ βιβλία εἰς τὸ σπίτι. Ἡ συνεχὴς θεὰ τῶν καλῶν βιβλίων καὶ ἡ εὐχέρεια τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῶν θὰ κινήσῃ τὴν περιέργειάν των, θὰ παρακινήσῃ εἰς τὴν μελέτην. Καλὸν θὰ εἶναι νὰ ἔχουν τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ τὴν ἰδικὴν των βιβλιοθήκην καὶ

(9) Β. Χαράλαμποπούλου: Ἡ σχολικὴ βιβλιοθήκη, ἔκδοσις Χ.Ε.Ε.Λ., Ἐν Ἀθήναις 1963, σελ. 164-165 καὶ 117-132.

νά φροντίζουν δι' αὐτήν. Ἔτσι θὰ ἀγαπήσουν καλλίτερα τὸ βιβλίον. Εἰς τὸ σπίτι δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχουν ἀκατάλληλα καὶ ἐπιβλαβῆ ἔντυπα, διότι ὅπως-δήποτε θὰ πέσουν εἰς χεῖρας τῶν παιδιῶν καὶ θὰ τὰ ἐπηρεάσουν. Τὸ παράδειγμα τῶν γονέων ἐπηρεάζει πολὺ τὰ παιδιά, ὡς γνωστόν. Ὅταν λοιπὸν βλέπουν τοὺς μεγάλους νὰ μελετοῦν ἀκατάλληλα ἔντυπα ἢ νὰ μὴ μελετοῦν τίποτε, θὰ τοὺς μιμηθοῦν καὶ δὲν θὰ δώσουν προσοχὴν εἰς τυχὸν ἀντιθέτους συμβουλὰς. Τὸ παράδειγμα ὁμιλεῖ εὐγλωττότερον ἀπὸ τὰ λόγια. Ἄς μᾶς βλέπουν λοιπὸν τὰ παιδιά νὰ διαθάζωμεν καλὰ ἔντυπα, νὰ ἐκλέγωμεν μετὰ περισκέψεως τὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα διαθάζομεν. Ἄς τοὺς διαθάζωμεν ἐνίοτε μεγαλοφῶνως ἐνδιαφέροντα ἀποσπάσματα ἀπὸ αὐτά. Τὸ ζωντανὸν παράδειγμα τὸ ἰδικὸν μας θὰ τὰ ἐπηρεάσῃ καλλίτερον ἀπὸ χιλιάς συμβουλὰς.

Ἡ προετοιμασία τοῦ παιδιοῦ διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ βιβλίου καὶ τῆς ἀναγνώσεως ἀρχίζει ἀπὸ τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν. Τότε τὸ παιδί εὐχαριστεῖται νὰ ἀκούῃ μύθους καὶ νὰ περιεργάζεται καὶ εἰκόνας. Θὰ τοῦ ἀγοράσωμεν λοιπὸν μερικὰ βιβλία μὲ μύθους καὶ θὰ τοῦ διαθάζωμεν κάπου-κάπου μερικούς. Θὰ τοῦ δώσωμεν καὶ εἰκονογραφημένα βιβλία ἢ φυλλάδια μὲ σχέδια διὰ νὰ περιεργάζεται καὶ ζωγραφίξῃ ἢ νὰ χρωματίξῃ. Ἀκόμη θὰ τοῦ μάθωμεν μερικὰ ποιήματα νὰ ἀπαγγέλλῃ. Αὐτὸ εἶναι μία καλὴ προετοιμασία διὰ τὴν αἰσθητικὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν σχετικῶν διαφορόντων. Ὅταν ὑπάγῃ εἰς τὸ σχολεῖον δὲν θὰ σταματήσωμεν νὰ τοῦ διαθάζωμεν βιβλία μὲ διηγήσεις κάπως ἀνωτέρου ἐπιπέδου, ἀναλόγου πρὸς τὴν ἡλικίαν καὶ τὰς γνώσεις του. Ὅταν μάθῃ νὰ διαβάξῃ, θὰ τοῦ ἀγοράσωμεν βιβλία μὲ χονδρὰ γράμματα καὶ εἰκόνας. Ὅσον προχωρεῖ εἰς τὸ σχολεῖον θὰ τοῦ ἀγοράζωμεν περισσότερα βιβλία καὶ περιοδικὰ, θὰ τοῦ προμηθεύσωμεν λεξικὸν καὶ ἐγκυκλοπαίδειαν, διὰ νὰ ἀσκηθῇ ἐνωρὶς εἰς τὴν χρῆ-

σιν αὐτῶν. Ὅταν δὲ ἐρωτᾷ κάτι, δὲν θὰ τοῦ δίδωμεν ἀμέσως ἀπάντησιν, ἀλλὰ θὰ τὸ παραπέμπωμεν εἰς τὸ λεξικὸν ἢ τὴν ἐγκυκλοπαίδειαν, διὰ νὰ μάθῃ νὰ λύῃ μόνο τὰς ἀπορίας του. Δὲν θὰ παύσωμεν νὰ τοῦ ἀγοράζωμεν καλὰ βιβλία καὶ νὰ παρακολουθοῦμεν τὴν ἐξέλιξιν τῶν διαφορόντων του ἕως ὅτου φθάσῃ εἰς ὄριμον ἡλικίαν.

Δύνανται ἀκόμη οἱ γονεῖς καὶ οἱ ὑπεύθυνοι διὰ τὴν ἀγωγήν τοῦ παιδιοῦ νὰ συζητοῦν μὲ τὰ παιδιά τὸ περιεχόμενον τῶν βιβλίων ποὺ ἐδιάβασαν, νὰ τὰ ὀδηγοῦν εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς τέχνης τοῦ συγγραφέως. Νὰ συνηθίζωμεν τὰ παιδιά νὰ συζητοῦν καὶ μὲ τοὺς φίλους των διὰ τὰ βιβλία καὶ νὰ συλλογιζοῦν αὐτὰ εἰς αὐτούς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ὠφελήσουν καὶ τὸν ἑαυτὸν των καὶ τοὺς ἄλλους. Ἀκόμη δύνανται οἱ γονεῖς νὰ ὀδηγοῦν τὰ παιδιά εἰς τὰς βιβλιοθήκας καὶ τὰ βιβλιοπωλεῖα καὶ νὰ τοὺς παίρνουν ὅσα βιβλία εἶναι καλὰ καὶ τοὺς ἀρέσουν.

Ἀνεφέραμεν τὰς προϋποθέσεις καὶ τοὺς κυριώτερους τρόπους καθοδηγήσεως τῶν παιδιῶν εἰς τὸ ἐλεύθερον ἀνάγνωσμα. Τὸ ἔργον αὐτὸ τῆς καθοδηγήσεως ἀνήκει κυρίως εἰς τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς ἐκπαιδευτικούς. Ἀλλὰ καὶ κάθε μορφωμένος ἄνθρωπος, ὅταν βλέπῃ τὰ παιδιά ἢ καὶ μεγάλους νὰ μελετοῦν εὐτελεῖ ἢ ἀκατάλληλα ἔντυπα, ἔχει χρέος νὰ δώσῃ τὰς καταλλήλους συμβουλὰς καὶ νὰ συστήσῃ τὰ καλὰ ἔντυπα. Εἶναι καὶ αὐτὸ ἕνας τρόπος συγκρατήσεως τῶν παιδιῶν καὶ τῶν νέων ἀπὸ τὸν ἠθικὸν κατήφορον καὶ τὴν σύγχυσιν, εἰς τὴν ὁποῖαν ὀδηγεῖ ὁ σύγχρονος πολιτισμός, τὰ ἀκατάλληλα θεάματα καὶ ἀκροάματα καὶ ἔντυπα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὸν μορφωτικὸν προορισμὸν των. Μία καλὴ συμβουλὴ ἢ σύστασις εἰς τὴν κατάλληλον περίστασιν ἴσως γίνῃ ἀφορμὴ νὰ εὕρῃ ἕνα παιδί τὸν ὀρθὸν δρόμον εἰς τὴν ζωὴν καὶ νὰ γίνῃ χρήσιμον μέλος τῆς κοινωνίας.

Β. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ

ΣΤΑ ΧΕΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ

“Όσο απέχει ο ούρανός από τη γη, τόσο απέχουν τα ανθρώπινα βιβλία από το Ύψος και το Άφθαρτο μεγαλείο της Άγιας Γραφής. Στα δύο βιβλία της, την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη, είναι αποταμιευμένος όλος ο θησαυρός της Άληθείας, αποκαλύπτεται σ’ όλη του την πληρότητα ο αιώσιος και ακατάλυτος ηθικός Νόμος, εξαγγέλλεται ή προαιώνια βουλή του Θεού για τον άνθρωπο. Κάθε φράσις της Βίβλου και ένα μήνυμα του Ουρανού προς τη γη. Διάγγελμα του ουρανού Βασιλέως προς τον πλανήτη μας είναι το περιεχόμενό της.

‘Ο Άβραάμ Λίνκολν, ο μέγας Άμερικανός Πρόεδρος, ο ελευθερωτής τών δούλων, τονίζει:

«Η Άγία Γραφή είναι το μεγαλύτερο δώρο, που έκανε ο Θεός στον άνθρωπο. “Ό,τι οφείλει ο άνθρωπος στον Σωτήρα μας, το γνώρισε από αυτό το βιβλίο. Χωρίς αυτό δεν θα μπορούσαμε να ξέρουμε τί είναι δίκαιο και τί δεν είναι...».

Και ο κολοσσός της παγκοσμίου λογοτεχνίας, ο Ντοστογιέφσκυ, γράφει:

«Σου συνιστώ να διαβάσης δλόκληρον την Άγιαν Γραφήν. Και θά εύρης, ότι ή ανθρωπότης ούτε έχει, ούτε δύναιται να αποκτήσῃ άλλο βιβλίον έξ ἴσου πολύτιμο».

Πολύτιμος σύντροφος της ζωής μας είναι ή Άγία Γραφή, μιά και μάς καθοδηγεί στο δρόμο της αλήθειας, μάς τονώνει στις δύσκολες ώρες του θίου, μάς χαρίζει το Φῶς. Και το περισσότερο πολύτιμος σύντροφος είναι για τά νειάτα του καιρού μας. Οί νέοι έχουν ανάγκη Όδηγοῦ. Και μοναδικός Όδη-

γός είναι ή σώζουσα αλήθεια, που περικλείει τό Αιώνιο Βιβλίο. ‘Ο καλύτερος, ο πιό πιστός φίλος για τούς νέους της τόσο ταραγμένης μας εποχής είναι ή Άγία Γραφή.

★ ★ ★

Στούς περασμένους αιώνας ο τύπος, ή προπαγάνδα, ή ειρωνεία, ή έπιστήμη, ή συκαφαντία, ή διαστροφή, ή φωτιά, όλα έπεστρατεύθησαν για να θέσουν στο περιθώριο τη Βίβλο, να την ρίξουν στη λήθη, να την εξαφανίσουν από τό πρόσωπο της γής. ‘Ο άθεος Βολταίρος προεφήτευσε: «Έπειτα από 50 χρόνια ή Γραφή θά έχει εξαφανισθή. Είναι ζητημα, αν θά ύπάρχη στα Μουσεία ή στα παλαιοπωλεία σαν δείγμα ή σαν άρχαιολογικό κειμήλιο...».

Κι’ όμως διεψεύσθησαν οί... ψευδοπροφήται. Σήμερα ή Άγία Γραφή κυκλοφορεί σέ 1200 γλώσσες και διαλέκτους. Δισεκατομμύρια είναι τά αντίτυπα που έχουν κυκλοφορήσει από τις μεγάλες Βιβλικές Έταιρείες της Εύρώπης και της Άμερικής. Και στην Ελλάδα εκατοντάδες χιλιάδων αντίτυπα έχουν κυκλοφορήσει.

‘Ωστόσο όμως ύπάρχει ακόμα μεγάλο πεδίο διαδόσεως του λόγου του Θεού. Πολλοί δέν έχουν την Άγία Γραφή σπίτι τους και περισσότεροι είναι έκείνοι που δέν την διαβάζουν. Και να σκεφθούμε, ότι έχουμε την ύψιστη τιμή εμείς οί Έλληνες να την έχουμε στο πρωτότυπο, στη γλώσσα μας.

Σπίτι χωρίς Βίβλο, χωρίς τό αιώσιο Φῶς, τον μοναδικό οδηγό, είναι σπίτι που έκλεισε πόρτες και παράθυρα στο φῶς και στον καθαρό άέρα.

Στήν απόκτησι της Άγιας Γραφής

μᾶς καλεῖ καὶ ὁ μέγας ὁμνητής της, ὁ ἱερός Χρυσόστομος:

«Ἀνάγκη ἵνα κτώμεθα βιβλία πνευματικά, μιμούμενοι τοὺς χαλκοτύπους, τοὺς χρυσοκόους καὶ τοὺς ἀργυροκόπους, ἔχοντας τὰ ἀναγκαῖα αὐτοῖς βιβλία. Οὕτω δὴ καὶ ἡμῖν ἐργαλεῖα τῆς τέχνης ἐστὶ τὰ ἀποστολικά καὶ προφητικά βιβλία.

Ἡ κάθε ἑλληνικὴ οἰκογένεια πρέπει ν' ἀποκτήσῃ τὸ πολύτιμο αὐτὸ βιβλίον. Νὰ μπῆ στὸ κάθε σπίτι, ὅχι ὅμως γιὰ νὰ μείνῃ στὸ εἰκονοστάσι ἢ κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι τοῦ μικροῦ.

Νὰ μπῆ καὶ νὰ διαβασθῇ, σήμερα ποῦ ὑπάρχει καὶ ἡ παράφρασις, ποῦ τόσο βοηθεῖ στὴν κατανόησι τοῦ κειμένου. Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος μᾶς φωνάζει:

«Ἀδύνατον γάρ, ἀδύνατον σωθῆναι ἀνευ τῆς τῶν Γραφῶν ἀναγνώσεως».

Καὶ ὁ Ἅγιος Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης συμπληρώνει:

«Τῶν θείων Γραφῶν ἡ ἀνάγνωσις, καὶ τοῖς ἐστῶσι καὶ τοῖς πεσοῦσι, καὶ πάντων ἀπλῶς ἐστὶν ὠφέλιμος».

Ἄς θέσῃ ὅμως ὁ καθένας στὸν ἑαυτό του τὸ ἐρώτημα: Τί ἔκανα ὡς τώρα γιὰ τὴν διέδοξι τῆς Ἀγίας Γραφῆς; Μήπως δὲν ἐξεπλήρωσα αὐτὸ τὸ μικρὸ χρέος μου ὡς πνευματικοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στὸν συμπατριώτη μου, ἀπέναντι στὴν πατρίδα μου, ἀπέναντι στὴ νέα γενεά; Μιὰ ἐλαχίστη προσπάθεια μὲ τεράστιο ὄφελος.

Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς τοὺς διέσωζαν τὴ Βίβλο, τὴν ἀντέγραφαν καὶ τὴν διέδιδαν. Τὸ ἴδιο κάνουν σήμερα καὶ οἱ Ἱεραπόστολοι σ' ὅλες τὶς γωνίες τῆς γῆς. Τὸ ἴδιο καλούμεθα σήμερα νὰ κάνουμε καὶ ἐμεῖς, μὲ τὴν προσπάθεια ποῦ ὀργανώνεται ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἐκκλησίας μας γιὰ τὴν πνευματικὴ τροφοδοσία τῆς νεότητος.

Ἄς πάρουμε ὅλοι τὸ μεγάλο, τὸ σωτήριο, τὸ ἐκπολιτιστικὸ σύνθημα: Νὰ ἐργασθοῦμε, ὥστε πολὺ σύντομα νὰ μὴν ὑπάρχει οὔτε ἓνα ἑλληνικὸ σπίτι, οὔτε ἓνας Ἑλληνας καὶ πρὸ πάντων οὔτε ἓνας νέος, χωρὶς τὸ πανίσχυρο πνευματικὸ ὄπλο καὶ ἐφόδιο, τὴν

ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ

ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ

Ἰγνατίου Ἰγν. Σακαλῆ: «ΣΙΓΗΣΑΤΩ». Ἀπὸ τὴν ὕμνολογίαν τοῦ Πάθους.

Ἐνα ποιητικὸν βιβλίον γιὰ τὴν Μ. Ἐβδομάδα.

Μηνιαῖον Περιοδικὸν «ΑΚΤΙΝΕΣ». Ἐκδοσις Χριστιανικῆς Ἐνώσεως «Ἀκτῖνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Ἀκαδημίας 45, Ἀθῆναι 135 (Τηλ. 624-233). — Θεσσαλονίκης: Ἁγίας Σοφίας 39. — Ὑπεύθυνος: Γ. Δ. Ἰατροῖδης, κατοικία Μισοραλιώτου 13 Ἀθῆναι (402). Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου: Βλ. Σταματοπούλου, Ἱπποκράτους 189 Ἀθῆναι (708). Ἐτησίαν συνδρομὴ δρχ. 70, ἔξωτ. \$ 5. Χειρόγραφα, δημοσιεύματα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΑΣ ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΓΕΡΟΝΤΑΣ

Παραδίδομεν κατωτέρω εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας τὴν πρόσκλησιν τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Κου Ἱερωνύμου δι' ἓνα ἱερὸν προνοιακὸν καθήκον ἀπέναντι τῶν γερόντων μετὰ τὴν βεβαιότητα τῆς πλήρους ἀνταποκρίσεως εἰς τὴν ἐμπνευσμένην αὐτὴν ἔκκλησιν τῆς Ἀγάπης.

Ἀξιότιμε κ. Διευθυντά,

Ἐπικειμένων τῶν ἑορτῶν τῆς Ἀναστάσεως, διερωτώμαι ποῦ καὶ πῶς θὰ ἤθελεν ὁ Κύριος νὰ ἑορτάσωμεν τὸ ἐφετεινὸν Πάσχα. Προτείνω ὅθεν νὰ ἀφιερῶσωμεν τὴν σκέψιν μας εἰς τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν, ἔχοντες ὡς σύνθημα:

ΔΩΣΕ ΧΑΡΑ ΣΤΑ ΓΗΡΑΤΕΙΑ ΣΤΙΣ ΡΙΖΕΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΣΟΥ

Ἐνῶ πολλὰ προσπάθειαι καὶ πολλὰ φροντίδες (καὶ πολὺ ὀρθῶς) καταβάλλονται διὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν καὶ τὴν νεολαίαν γενικῶς, διὰ τὸν ἄπορον, τὸν ἀνάπηρον καὶ διὰ πάντα ἀναξιοπαθοῦντα, ἡ προχωρημένη ἡλικία καὶ τὰ προβλήματα τῆς οὐδέποτε ἀπρησκόλησαν τὸ εὐρὺ κοινὸν σοβαρῶς.

Ἄς σκεφθῶμεν, ὅτι αὕτη αὕτη ἡ προχωρημένη ἡλικία ἀποτελεῖ πρόβλημα διὰ τοὺς ἡλικιωμένους. Μὴ δυνάμενοι νὰ προσφέρουν ὅ,τι ὡς νέοι προσέφεραν, αἰσθάνονται τὸν ἑαυτὸν τῶν ἄχρηστον καὶ ἔαρος καὶ λυποῦνται διὰ τὴν ἡλαττωμένην ἀποδοτικότητα τῶν. Πολλάκις δὲ ἡ ἀσύνετος συμπεριφορὰ καὶ ἡ ἔλλειψις λεπτότητος εἰς τοὺς τρόπους τῶν νεωτέρων πληγώνει τοὺς ἡλικιωμένους, τοὺς ὁποίους ἡ ἡλικία ἔχει καταστήσει πολὺ εὐαίσθητους, ἐνισχύει τὰς ὡς ἄνω ἀπόψεις τῶν καὶ τοὺς κάμνει δυστυχεῖς.

Ἡ δυστυχία τῶν αὐτῆ καθίσταται μεγαλυτέρα, ὅταν ἡ προχωρημένη ἡλικία τῶν συνοδεύηται ἀπὸ ἀσθένειαν καὶ στερησεις. Τὸ ἀποκορύφωμα δὲ τῆς δυστυχίας τῶν εἶναι ἡ ἐγκατάλειψις, ἡ ὁποία, ἔστω καὶ ἂν διαθέτουν ἀφθονίαν ὑλικῶν ἀγαθῶν, κάμνει τὴν θέσιν τῶν δραματικὴν.

Τώρα μάλιστα, ἡ θεραπεία πληθυσμιακῆ αὔξησης τῶν ὑπερηλικίων καὶ τὸ γεγονός ὅτι ὁ θεσμὸς τῆς πατριαρχικῆς οἰκογενείας, ἥτις ἔδιδε τὴν πρέπουσαν θέσιν εἰς τοὺς γέροντας, ἐκλείπει δλονὲν καὶ περισσότερον, ὀξύνουν τὸ πρόβλημα καὶ καθιστοῦν τὴν συμπαράστασιν τῶν γερόντων ἐκ μέρους ὄλων μας περισσότερον ἐπιτακτικὴν.

Διὰ ταῦτα, προτείνοντες νὰ ἀφιερῶσωμεν τὸ ἐφετεινὸν Πάσχα εἰς τοὺς γέροντας, παρακαλοῦμεν ὑμᾶς θερμῶς, Κύριε Διευθυντά, ὅπως ἔχωμεν τὴν πολῦτιμον συνεργασίαν σας διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεώς των. Ἐχετε τὴν δυνατότητα νὰ συμβάλετε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ὡς ἄνω συνθήματος, διὰ τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ ἐφετεινὸν Πάσχα θὰ ἐργασθῆ ἡ καθ' ἡμᾶς Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή. Διὰ καταλλήλων δημοσιευμάτων εἰς τὸ Πασχαλινὸν τεύχος τοῦ ἐγκρίτου ὑμῶν περιοδικοῦ δύνασθε καὶ ὑμεῖς νὰ συμβάλετε κατὰ πολὺ εἰς τὴν ἀναλαμβανομένην προσπάθειαν, καλλιεργοῦντες ἐντὸς μας τὰ ὅσα ὅλοι ὀφείλομεν εἰς τὰς ρίζας τῆς ζωῆς μας.

Μετὰ εὐχαριστιῶν καὶ διαπύρων εὐχῶν

Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ

† Ο ΑΘΗΝΩΝ ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ